UNIVERSAL LIBRARY
OU_204783
UNIVERSAL LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No T82 / R17B Accession No. T 233

Author రామకృష్ణమాచార్యులు, ధ.

Title బృహన్నల నాటకము. 1929.

This book should be returned on or before the date last marked below

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము

లేక

(ఉత్తర గోగ్రహణము.)

ఇది

బళ్ళారిలోని డిస్ట్రిక్టు కోర్టు వకీలు

"ఆంధ్రనాటక పితామహ" యను బిరుదువహించిన

ధర్మవరము - రామకృష్ణమాచార్యులచేత

రచియింపఁబడి

డి. కె. కృష్ణమాచార్యస్వామి, వారి సహాయాదరములవలన

ప్రకటింపఁబడెను.

రెండవ కూర్పు

బళ్ళారి [illegible] ముద్రాలయమున ముద్రింపఁబడెను.

1929.

[క్రయము రు. 1—0—0.]

All Rights Reserved.

CHECKED. 1951

Checked 1965

Copyright 1915-by D K. Krishnama Charlu & his brothers. This Book is fully protected by an Indian and foreign Copyright. No one will be permitted to reproduce this book in whole or in part or translate it into any other language or stage it without permission or offer it for sale. A substantial copy of words, ideas contained herein constitutes an infringement of a copyright and notice is hereby given that a suit will be filed in every case or infringement.

ked 1969

కాపీరైటు 1915-వ సం॥ బ్నారి ధ॥ కే. కృష్ణమాచార్యులు వారి తమ్ములు కాపీరైటువార్లు. ఈ పుస్తకము ఇండియా కాపీరైటు చేతను పరకీయమైన కాపీరైటుచేతను సురక్షితమైనది. ఎవరుగాని ఈ పుస్తకము సంపూర్ణముగాగాని యిందొక భాగముగాని తాము వేఱు ప్రకటించుటకును మఱియు యొకభాష యందు భాషాంతరీకరించి ...మునకిచ్చుటకును, తాము వుత్తరవు లేకనే ప్రదర్శించుటకును, హక్కు యియ్యబడదు. ఇందుగల పదములుగాని, భావములుగాని, ఏమాత్రమైన కాపీ చేసినయెడల అది కాపీరైటు నుల్లంఘించినట్లగుటచే అట్టివారు దావాకు పాత్రులగుదురు.

శ్రీ

ఈ నాటకమునందలి ముఖ్యపాత్రలు

తత్ప్రవేశస్థలములు.

[పురుషులు.]

ఇంద్రుడు—అం I రం 1, 2.

అగ్ని—వరుణులు (దిక్పాలవరులు) అం I రం 1.

చిత్రసేనుడు— (గంధర్వుడు) అం I రం 1.

అర్జునుడు— (కథానాయకుడు) అం I రం 1, 2, అం II రం 2
అం V రం 2, 3, 4. (శాపమువలన గలిగినపేరు, బృహన్నల
అం II రం 3, అం III రం 2, 3, 4. అం IV రం 4, 6.
అం V రం 1.

ధర్మరాజు—అం II రం 2, (వేషాంతరమున) కంకభట్టు 3, అం IV
రం 4, 5. అం V రం 3, 4.

భీముడు— అం II రం 2 (వేషాంతరమున) వలలుడు 3, అం III
రం 4, అం IV రం 4, 5. అం V రం 3, 4.

నకులుడు— } అం II రం 2, (వేషాంతరమున) దామగ్రంథి
సహదేవుడు— } తంత్రిపాలురు అం IV రం 4, 5. అం V 3, 4.

దుర్యోధనుడు—అం II రం 1, 4. అం IV రం 1 అం V రం 1.

కర్ణుఁడు— అం II రం 1, 4. అం IV రం 1 అం V రం 1.

శకుని— అం II రం 1, 4 అం IV రం 1, అం రం 1.

దుశ్శాసనుఁడు—అం II రం 1.

హాలాయుధాసురుఁడు—(బకాసురుని తమ్ముఁడు) అం II రం 1, 2, 4.
అం IV రం 1.

విరాటుఁడు—(మత్స్యపురి రాజు) అం II రం 3, అం V రం 4.

ఉత్తరుఁడు—(మత్స్యపురియువరాజు) అం IV రం 3, 6.
అం V రం 1, 2, 4.

కీచకుఁడు—(విరాటుని బావమఱఁది) అం III రం 2, 3, 4.

కృష్ణుఁడు— అం IV రం 2.

అభిమన్యుఁడు— (అర్జునపుత్రుఁడు) అం IV రం 2, 3, 5 అం
రం 1, 2, 3, 4.

భీష్మ—
ద్రోణ—
కృప—
అశ్వత్థామ—
} అం V రం 1.

సునందుఁడు— (గంధర్వుఁడు) అం III రం 1, 3, 4.

స్త్రీలు.

ఊర్వశి— (అప్సరస) అం I రం 1, 2, అం III రం 1, 3, 4.

ద్రౌపది— అం III రం 4.

ఉత్తర— (విరాటుని పుత్రి) అం IV రం 3, 6, అం V రం 2, 4

నీలా— (ఉత్తరసఖి) అం IV రం 3, 7.

Bellary. D. KRISHNAMA CHARLU,

Andhra Nataka Pithamaha,

Born 1853—Died 1912.

శ్రీ

హయగ్రీవాయనమః

బృహన్నల నాటకము.

ప్రస్తావన.

శా॥ శ్రీవిఖ్యాతుఁడు పాండవేయులమహార్తిం బాపి యెవ్వాఁడుమో।
దావిర్భూతి బృహన్నలాఖ్యులకుఁ? గష్టాజ్ఞాత సంవత్సరం।
బే విభ్రాంతియు లేకయుండఁగఁ గమాయించెం గృపాపూర్ణుఁడా।
దేవుం డిచ్చుత భక్తసంతతులకుం దీర్ఘాయురారోగ్యముల్ ॥

ప్రథమాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

[ప్రవేశము-ఇంద్రుఁడు-అర్జునుఁడు (ఏకాసనముపైన)
అగ్ని-వరుణుఁడు-చిత్రసేనుఁడు-ఊర్వశి]

ఊర్వ—(నాట్య గాన అనుబంధము 1.)

ఇంద్ర—ఊర్వశీ! నాట్యము చాలింపుము-విశ్రమింపుము-తనయా! అర్జునా! కాలకేయ నివాతకవచుల వధించిన యాయాసమైనను దీఱదు-మఱునాఁడు పోయెదవు గాని లెమ్ము.

అర్జు—జనకా! నాకేమియు నాయాసము లేదు, నేనే మొనర్చినాఁడను?

ఇంద్ర—నీయిష్టసు-నివాతకవచుల వధించిన కాలమందు నీకొసంగిన యాకిరీటము నీకేయిచ్చెదను. ఇది నీవు ధరించుకొన సంగరమున నజేయుఁడవగుదువు-(అని ధరింపజేయును.)

చిత్ర—దేవేంద్రా! నామిత్రుఁడీ కిరీటమున నెంతో వెలుఁగొందుచున్నాఁడు. ఇందలి మణీ సంతానముల సహస్రఫణాసమవధారితాయుతమణీ విరాజచ్ఛేషాహివలె నున్నాఁడు.

ఇంద్ర—చిత్రసేనా! నిక్క మాడితివి.

అగ్ని—పురుహూతా! కవ్వడి కీకిరీటమొసఁగుట యితని నీవనవరతము రక్షించుట సూచించుచున్నది. దీనియందలి తేజోమయములగు మణులు భవదాయతిసహస్రాక్ష సూచకములై యిందు భవదవతారముఁ బోలెనలరారు.

ఇంద్ర—అగ్నీ! నీవన్నమాట మఱియు మేలు.

వరుణ—దేవనాథా! ఈకిరీటమునందలి మణిదీప్తులు దీనినంతయు నావరించియుండుట కిరీటనామమహామండలి మణిప్రభాప్రతాపలక్ష్మిచే నీమహానీయుఁ డావరింపఁ బోవుట సూచించు.

ఇంద్ర—వరుణా! నీయుక్తియింకను లెస్స.

ఊర్వశి—(స్వగతము) మదన సామ్రాజ్య పట్టాభిషేకము గన్న యీయతిలోక సుందరుని భద్రకిరీటమని నే నెంతును.

అర్జున—మహామహులారా! నన్నింతయేల పెద్దచేసెదరు. మీ మహితోపకారఫలము శిరసావహించి యిట్లనుభవించి కృతకృత్యుఁడనై మీకు మ్రొక్కులిడుచుఁదమునఁ గదా ధరించెదను.

క॥ మీయుపకారము నీగతిఁ।
బాయకశిర సావహించు భంగిఁ జెలంగన్
ధీయుతులార ధరించెద
నీయుత్తమ మకుటరాజ మింపుదలిర్పన్ ॥

ఇంద్ర—అర్జునా! ఈశంఖమును నీకొసఁగెద-యిది దేవదత్త నామంబునఁ బరఁగుఁగాత (ఇచ్చును.)

అర్జు—మహాభాగ్యము.

చిత్ర—సూర్యునికిఁ జంద్రుడు తోడైనట్లాయెను.

క॥ అమరేశ్వరీ బనునకు ।
సమరంగ శంఖంబు నిచ్చు టారసిచూడన్ ।
కుమారా కిందు దోడగన్ ।
గమలారి నొసంగు భంగిఁగమనీయముగన్ ॥

ఇంద్ర—ఇంక వేళయైనది పుత్రునా ! అయినకేపు పోయివత్తువా ? నీగృహంబునకు వచ్చి నిను మరలఁజూతును.

క॥ తనయా మూల్లోకములను ।
ఘనుఁడనఁగా నెంమునీవు గల్గఁ డనంగా ।
దినకర తేజము మెఱయుఁగ ।
మనుమా యనుమానమింక మానుము మదిలోన్ ॥

చిరాయుష్మంతుఁడవై కీర్తివంతుఁడవై మనుము.

(నిష్క్రమింతురు)

శ్రీ

బృహన్నలనాటకము

ప్రథమాఙ్కము - ద్వితీయరంగము.

[అర్జును నిల్లు - ప్రవేశము - అర్జునుఁడు]

అర్జు—అహో! ఈసురపురిని విడిచిపోవ నాకుమనసొప్పట్టదు. చిత్రసేనుఁడు నాకు సంతతసఖుఁడై ప్రియమాచరించుచుండును. మాజనకుఁడు దేవేంద్రుఁడు ప్రేముడి యెంతో చేసెను. ఆప్రేమవలననే - అయినను - అగ్రజాదులఁదలఁచుకొన్న నిక్కడ కాలు నిలువదు. వారరణ్యవాసక్లిష్టులై యుండ నిటకానుండుదును.

[ప్ర॥ ఊర్వశి.]

అర్జు—అమ్మా! విచ్చేయుము. (నమస్కరించును.)

ఊర్వ—అయ్యో! అయ్యో! ఇటుతగునా? నేను దేవవేశ్యను, వేశ్యలకు నమస్కరించు వారుందురా?

అర్జు—అమ్మా! నీతల్లివావి యెందుఁబోవును.

ఊర్వ—ఆమాటనకుము. నీకభ్యుదయము కాదు.

అర్జు—ఏమమ్మా! వచ్చియుంటివి.

ఊర్వ—ఊరకమ్మా యనకుము నేనొకఘనకార్యము నపేక్షించి నీయొద్ద కేతెంచితిని కూర్చుండుము.

అర్జు—ఎట్టికార్యముకాని చేయఁదగినదేని - చేయఁజాలుదు నేని చేయుదును. (మంచముపైఁగూర్చుండును.)

ఊర్వ—వచనమిచ్చినఁ జెప్పుదును,

అర్జు—అమ్మా! అట్లేలపరిక్షించెదు. నేనిప్పుడె చెప్పితిని - నేను చేయఁదగినదైన —

వేశ్య—చేయఁదగినది-మిగులఁదగినది.

ఉజ్జ—నేను చేయఁజాలుదునేని!

వేశ్య—అందునకు సందేహము లేదు.

అజ్జ—అయిన నవశ్యము చేయుదు నానతిమ్ము.

వేశ్య—రాజకుమారా! ఇంక చుట్టుమాటలేల. నేను దేవవేశ్యను. అప్సరసలైనా చే మెప్పువడిన వారి యోగ్యలను. నేనెవరికి ప్రీతిల్లవలయునో నీ వీదేవపురికి వచ్చినది మొదలు నీపై నాకు వ్యామోహము. నీ చింత నామనసునఁ బాయదయ్యె. ఎన్నిదినములకు ముందో నేఁడవేక్షించు భంగి నీ కూర్మి సుఖము నపేక్షింపవలసియుండెను. నా సురూపప్రభావమును నమ్మి మహానువిశ్వాసమున మోసపడితిని—"నేను కడురూపవతినే అజ్జుఁడు లోకమానవమాత్రుఁడే- ఆస్పదమిచ్చి ప్రీతిమాపినఁ గైకొనకుండుఁడు. నన్ను తానే యర్థింపకుండఁడు" అని నమ్మియుంటిని. సూక్ష్మభంగి నామనస్సు నీకెంత ప్రకటించినను నీవు దాని గ్రహింపకుంటివి. నేనే వేఁడుకొనినఁ గడుపలుచఁదనమునకు మూలమగు ననుశంకచే నీవలన నిం మీఱగాకుంటిని. ఇంక నెన్నినాళ్లో కలుగదా, యనాహ్య వాసకాలమంతయు నిందఁ యుండఁగలవు కదా యోరుతుర మేలయని దావాగ్నిపోలె నామనసుఁ గరఁగించుచుండు నీపైబాళినంతయుఁ గ్లేష్ణరూపంబున నట్లె గ్రమింగుచువచ్చితిని. రేపు మీవారలయెడకు నీవుపోయెదవని విన్నంతనె తెలిసితిని. పెన్నినగోలుపోవనున్న దీపవలె సొలసితిని. మాగనిశాతసాయకంబుల నెంతయు నలసితిని. నినుఁ గలసితిననుటకును లేక పొలసితినను టున్న నీచేతనున్నది. నన్నొట్టువడఁజేసితివి. నీ మోహవాగురిన్నను వేసితివి. కడకియెడకు నన్ను రాఁదీసితివి. మనోరమణా! వేమాటలేల నీయనంగ సౌఖ్యము నభిలషించిన నన్నాదరించి, దయాంసమును గురియించి, యింపుసొంపు వెలయించి, నను జయించిన భంగి నీ క్రూరమాయని నోడించి రక్షింపవలయునని విన్నవించుదానను. మోహమువేంచుదానను. అత్యర్థము ప్రార్థించుదానను.

(అనుబంధము 2)

ఉజ్జ—అమ్మా! ఎంతమాటాడితివి! ఉట్టిపాటున ఉట్టిజెట్టిదంపు గట్టిడిపలుకులు పలికితివి! నిన్నింతదూరము మాటలాడినిచ్చినది నాయిచ్చ పాటుగానియిచ్చ పాటుగాదు. ఇట్లు నీవు వాకొనఁదగునా? ఇట్టి దుర్మోహము మేకొనదగునా? ఇట్టి దుర్మతము నూఁకొనఁదగునా? ఇట్టిదుష్కార్యము మైకొనఁదగునా? ఇట్టిమాడలాడుటకా నీవింతదూరము వచ్చినది.

(అనుబంధము 3)

వేశ్య—ప్రాణవల్లభా! తొలుత నెట్టికార్యమునైనఁ జేసెదనని వచనమిచ్చి యింతలోఁ దిరుగుట సత్యవ్రతుండును-ధర్మవిందుఁడును నగు నీకర్హమగునా?

అర్జు — నేను ధర్మవిధుఁడను కనుకనే యీ కార్యము దుష్టమని యు ననంగీకృతమ మనియుఁ బలికెద. సత్యవ్రతుండను గనుకనే నేఁజేయఁదగనిదియుఁ జేయఁజాల నదియుఁగాని యీ దుష్కార్యము తగదని నుడివెద.

ఊర్వ — మనోహర? ఈ కార్యమేల చేయఁదగనిది.

అర్జు — నీవు తల్లివి కావా?

ఊర్వ — నేనెట్లు తల్లిని?

అర్జు — జనకుఁడగు నింద్రునిఁ జేపట్టవా?

ఊర్వ — అయ్యో! ఇట్టివైదిక భ్రాంతి నీకుఁ దగునా? వేశ్యలకు మాకెక్కడి వావి?

ఆ॥ వె॥ వావియెఱుగరాని వనజాక్షులకు దేవ।
వేశ్యలకుగణించి పృథివిలేని।
వావివరుస లెంచు వైదిక భ్రాంతి నీ।
కేలగలిగె నెంత గోలవైతి॥

నేనొక్కటియడుగుదను. యజ్ఞము చేయువారికిని యుద్ధరణము నొందినవారికిని, రంభాదులగు మాతోడ సంభోగము లభించునని నీవెఱుఁగవా?

అర్జు — ఎఱుఁగుదును — అయిన?

ఊర్వ — నీవు యజ్ఞము చేసిన నా భోగము నీకుఁ గలుగదో?

అర్జు — అదేల? నీవొకతెవో యుండునది.

ఊర్వ — రాజకుమారా! ఎంత సులభముగఁ గట్టువడితివి! నేనొకతెయే కాదుండునది. రంభాదులెందఱో యున్నారు. వారినిగూడుకువుగదా? వారుమాత్ర మింద్రభోగము వడయనివారా? వారును తల్లివావి కలవారు కారా యట్లైన—

అర్జు — అదియుండనిమ్ము. ఈ దేహమున నాకింద్రుఁడు తండ్రి. చచ్చినపిదప నిదేహముండదుగదా? శరీరాంతరమున నేమొనర్చినను దూషణీయము కాదు.

ఊర్వ — అనభిమతకార్యము నుపేక్షించుటకుఁ గారణము లెన్నియో, కల్పింపఁగూడుట నేనెఱుఁగనిదాన,గాను. అకటా! జన్మజన్మాంతర తపఃఫలంబున నైనను లభింపని యప్సరస్త్రీ తానై సకలేతరసౌఖ్య మిచ్చ్వదలపడి వేఁడుచున్నను, వలదను గోల వేల మున్నెందైన వినఁబడెనా?

మ॥ అకటా ధర్మము లెన్నియో సలిపి దివ్యావ్యూహముఁ గన్నట్టివా।
రికైనను బరికింపరాని సురనారీరత్న మాసక్తిఁ గని।

వక తానే సశరీరభోగము ఘటింపఁ గోరి రాఁద్రోయలే।
వాకో భామామణి మైఁబడంగ దగునుద్యోగంబు సద్యోగమే।

కటాక్ష ప్రసారణమాత్రమున ముజ్జగంబులఁగల తరుణవయఃపురుషసంతానమును గెలువఁజాలు నా మహిమ నేఁడిట్లు వట్టిపోవునే? పాండుకుమారా! పురూరవశ్చక్రవర్తిని నీవెఱుఁగవో? జితేంద్రియత్వమున నాకుఁ దలయొగ్గని చిట్టుముట్టాడుచుండెను. వానికిఁగల గర్వాంధకారము నామందస్మితచంద్రిక యెట్లుమాయించెను.

అర్జు—మఱియు మేలయ్యె. ఆ పురూరవసుఁడెవ్వఁడింత దొఱఁకుఁగుడువా? అతఁడు మా ముత్తాతలతాత. నీ మునిమునిమనుమని నీవు కాంక్షించుదువో? నాకూరక వంత యిడకుము.

ఊర్వ—సమక్షమున వంతయేలవలయు?

(అనుబంధము 4)

అర్జు—అమ్మా యింకఁజాలింపుము, పొమ్ము నాకు నిదుర వచ్చుచున్నది

ఊర్వ—అయ్యో! నాకు రాకున్నదే! నీనిదురను సగమునిచ్చి నను నీయర్ధాంగినిఁగాఁ జేయరాదా?

అర్జు—ఇదియేటి చమత్కారము.

ఊర్వ—నా చమత్కారము కాదే నన్నీస్థితికిఁ దెచ్చినది. నన్నొకదాని నొల్లవో లేక కామసన్యాసము నీకుఁ గలిగియున్నదో నీవె మేకపత్నీవ్రతుఁడవా? ద్రౌపదిమాట యటుండనిమ్ము. సుభద్రకై కైతవసన్యాసివి కావో? నాయెడనా నీవు నిక్కపు సన్యాసియైనది. ఉలూచిని జూచినమాత్రమునఁ గౌఁగిలింపవో! చిత్రాంగదకుఁ జిత్తాంగదాన మొనర్పవో. నీసౌందర్యామృతపానమునకై మత్తతఁ జెందియుండిన నాకు నీవు వెలిబోయెదవన్నఁ బ్రమత్తతగలిగె. సమ్మతిగాకున్న నసమ్మతినైన నీ విలాసంబుధి నోలలాడుదుఁగాక.

(మంచముపై కూర్చుండును.)

అర్జు—(దిగి) ఊర్వశీదేవి! "సాహసంపద్గుణం చైవ" అనుమాట నీకతమున నేఁడు నెగడెను. నీకిది బుద్ధి కాదావల యూరకపొమ్ము.

ఊర్వ—(దిగి) మనోహరా! నీకఠినభాషణమారుతమున నాయెద నున్నమదనాగ్నిని మఱింత ప్రజ్వరిల్లఁజేసెదు, ఏల సంకోచింతువు రమ్ము. (చేయిఁబట్టఁబోవును (

అర్జు—(దూరముపోయి.)

ఉ॥ ఈకలుషోక్తులాడ నను నెవ్వనిఁగాఁగ దలంచితమ్మ నీ।
దాకరకృత్యముమ్మ నిరయంబునకుం బథమమ్మ మాని సు।
శ్లోకవుగాఁగదమ్మ జనలోకవిగర్హిత తుచ్ఛవృత్తము।
నైకొనఁబోలదమ్మ బహుమానము నీకగదమ్మ కోమలీ।

ఇట్టి హీనకార్యరతను నీయందుండునని యొకనాఁడు తలంపను. ఎంత దేవవేశ్యవైనను ఇట్టి దుర్బుద్ధి నీకుఁ దగునే? నీదుశ్చేష్టితమునంతయు మాయయ్యతో విన్నవింతును.

ఊర్వ—ఔరా! ఎంతభయపెట్టెదవు? మీయయ్య నాకొక పదిలోఁ బడునొకండవ వాఁడేకదా? మీయయ్య నొప్పించి నినుఁగూడుదు సమ్మతింతువా?

అర్జు—ఇట్టి సాహసిని నెవరొప్పుదురు? నీకు నమస్కరింతు నావలఁబొమ్ము.

ఊర్వ—ఇట్టినమస్కృతి నాకువలదు.—నాకునీవు సాష్టాంగ నమస్కార మొనర్చినఁగదా నాయెదదనివి. దానికెట్లైన భరింతును.

అర్జు—నీవల్లభుఁ డగువానితో నిట్టిసరసములాడఁబొమ్ము.

ఊర్వ—నీకంటె నాకెవఁడుఁగలఁడు. మాటలాడఁగొలఁది కొలఁదిమీయతిమోహాతిశయము నన్నేమేమో చేయఁ బ్రేరేపించుఁగదా?

అర్జు—అట్లయిన నీదారిని బొమ్ము.

ఊర్వ—నాదారిని బోవనిచ్చిన నింత సంవాదమేల. ఇదియే నాదారి. (ఆలింగనము చేయబోవును.)

అర్జు—(త్రోసి) దుర్మతను.

ఊర్వ—మదనరూపవైభవా! ఉదారమహాగుణ భూషణుఁడవగు నీకీకటికి రామదియేల గలిగె? నీవు త్రోసినందున నాపీపున దెబ్బదగిలి నాకుచసీమనొప్పిగొని యున్నది గదా నీకోమలకరకిరణమున నీకఠినపుగాసి తీర్పరాదా.

అర్జు—హరి హరి! (చెవులు మూసికొనును)

(అనుబంధము 5)

ఊర్వ—అయ్యో! ఇట్టి నపుంసకుఁడవగుదువని యెఱుఁగుదునా! నినుమోహించుట రాబొమ్మను మోహించుట యాయెనే. అంతకంటె నికృష్టము. రాబొమ్మయైననుఁ గాలింగనము నిచ్చును. ఇది శూలకంటకదుష్టప్రీతము. నన్నింతపరిభవింతువే. ఇంత నొప్పింతువే, స్త్రీజన్మము నింద్యముగుఁగాక. అయ్యో! దయలేదే.

(అనుబంధము 6)

(అంటఁబోవును.)

అర్జు — దేవీ! నీవు నాయాన గలవు. నాయింటికేతెంచి యిటునన్నాడి చేయుదువే. నీవు పెద్ద పెనగిన నీవబలవగుదువు గాకనిన్ను నాయిల్లు వెడలింతును.

ఊర్వ — పెద్ద పెనగిన నిల్లువెడలింతువా? నీవింతకు పెనగిన నే నిప్పుడే వెడలిపోయెద. ఇంక నీవు మారాడిన నాపోరామి యంతయుం దీఱి నీవు రారామియగు ఘోరశాప మొసంగుదు.

అర్జు — (నవ్వి) ఔరా! నను బెదరింపం జూచెదవో?

మ॥ ఖిలిరే ననుఁ శపియింతునంచు బెదరింపం జూచెదే శాపముల్
దలపోయునఁ నసుంగని కార్యమున కుత్సాహంబు పుట్టింపఁగాఁ
గలవా చునఁ మదిఁ దప్పకె చిదివి నీకార్పణ్యాబింపొక్కటే।
నిలుచుఁ శాపములెన్నియైన ధరణిం ధీరుం దలంకించునే॥

సనసోత్సులఁగానిపరి శాపోత్సులనగునె. వలసిన శాప మొసగుము. ఈపాపరూప పలుఁబడకుండ బాపినఁజాలు —

ఊర్వ — ఔనా! నిక్కమమా! భరింతువా! కటాక్షవీక్షణమాత్రమున వేనవేల భంగులఁ బొంగింపఁజాలురమణీమణి తానేయర్థింప సిరికిమోఁకాలొడ్డినభంగి వలదని బేలుపుచ్చి డీలుపడఁజేసి లేనిగానలఁద్రవ్వి వలవని నాపులఁ గల్పించి తుదకుఁశాపహాగ్ర సంగి రెంటికిం జెడిన రేవణభంగి విలపించువిధి నీసంగలిగియుండ నీవేమి దేయుదువు? కామము క్రిందుపడినఁ గ్రోధము తత్స్థానము నధిష్ఠించుభంగి నీవెఱుఁగవో! నామాట నొనరింపవా? ఒనరింపవా? నా క్రోధాగ్నిని నీదయాసారమున నార్పవా?

అర్జు — తల్లీ! నీ కామమునకు నానమస్కారము - నీక్రోధమునకు నా తిరస్కారము. నీ క్రోధాగ్ని నార్ప నాదయాసార మేలకావలయు? నీ పశ్చాత్తాప పూరమే చాలదా. నీ ప్రతాపమిఁకఁజాలును. ఇవి పాపాలాపములు - నేనింక నీవు మాఱుమాట వల్కను.

ఊర్వ — అక్కటా! నాకు మాఱువల్కకుండినఁ గోపమేలవచ్చును. జిగిబిగిగలమగుపలుదెగడు మగతనము పాటించు మగపంద నెందైనఁగంటిమే? సమించితరూపావయోవిలాసనైన, దేవనగరీనివాసనైన, శాపానుగ్రహదాన విచక్షణమనోవికాసనైన నీ యుప్సరోగంధఫలీనాసతిరస్కృతయై యూరకపోవుదునా? నీయట్టిపుంస్త్వహీనుఁడుండిననేమి యుండకున్న నేమి? నపుంసకక్రియావిచారమునన నీకుసమంచితాభిలాషమున్నట్టున్నది. ఏలకాదనవలె? నాకుంగాని నీపురుషభావము చేఱొక్కనాసపతి యనుభవించునే నీవు నపుంసకుఁడ వయ్యెదుఁగాక.

కం॥ నిండారుమోహమున సుమ।
కాండుఁడు మనసీఁడు కరుణఁ గైకొనుమనుదే।
వాండజగామిని నొల్లవె।
షండుఁడవై మనుము పురుషసత్త్వవిహీనా॥

ఇంక సంతసించితిని. సుఖముగ నుండుము పొమ్ము. (నిష్క్రమ)

(అనుబంధము 7)

అర్జు — హా! సుఖము-దుఃఖము-ఏ నేమి చేయుదును. నాపరిభవమున కేమందును?

శా॥ నానాభంగుల బాధకోర్చితిని మానధ్వంసమే నోర్చితిన్।
దీనత్వంబుఘటిల్లు టోర్చితి నిరోధి ప్రాభవంబోర్చితిన్।
ఏ నెట్లోర్చెద నీమహాకలుష కృత్నిఘ్నాతపాతంబయో।
ప్రాణంబైనను బోవకుండ నను నిట్లాగిన్ విదారించునే॥

ఈయమయింతటి రాగయవునే-అకటా! ఇంతటి ఘోరశాపముపాలు చేయునే. అయ్యయో! నపుంసకభావము నే నెట్లోర్వగలను. ఎంతటి ధీయుడైన నేమి? ఎంతటి బాహుసత్వుండైన నేమి? ఖాండవముదహించిన నేమి? ఇంద్రునితోఁ బోరిన నేమి? శివుని మెప్పించిన నేమి? చింతామణీ భద్రాసనార్హుననున్న నేమి? కాలకేయుని వాత కవచాదులఁ జంపిన నేమి? దివ్యకిరీటము, దివ్యశంఖము, భవ్యాస్త్రసమితియు, చండగాండీవమును, ఇవియెన్నియుండిన నేమి? అర్జునుఁడు నపుంసకుఁడందురుగదా? విజయుఁడగుటఁ గాక-బీభత్సుఁడనగుట గాక-సవ్యసాచినగుటగాక, యేమయిన నేమి? నపుంసకుఁడనగుదుఁగా? కారణము లేని కారణ బదియు రెండేఁడులరణ్యవాసమునకుఁ బంపిరిగా? ఇంత దుఃఖింపనైతి. పదియును రెండు నెలలింక జ్ఞాతవిధిని నిర్వహింపవలయుఁగా-ఇంతైన యోచింపరు-అకటా! ఈజగత్కీర్తిగా క్లీబభావమునకు నే నెట్లోర్చుకొందును? హా! శ్రీహరీ. (మూర్ఛిల్లును)

[ప॥ ఇంద్రుఁడు.]

ఇంద్ర — అర్జునా! ఏల యీవిచారము. ఊర్వశివలన నీయుదంతమునంతయు వింటిని. నీమేలుకొఱకే యీశాపము గలిగినది. భానుకోటితేజోంచితుఁడవగు నీవెట్టిమాయవేషము వేసుకొన్నను గుర్తింపబడుచుండుటరిది. కావున నీకజ్ఞాతవిధికి మిక్కిలియనుకూలము - ఆవత్సరముననే నీకీశాపముండఁగలదని సవరించుచున్నాను-యోచింపకుము.

(అనుబంధము 8.)

మ॥ తనయా భాసుని తేజ మింపెసఁగ సాంద్రఖ్యాతిరంజిల్ల నీ
వనయాంబుస్వేలుఁ గొందఁగ ప్షతర మాయుజ్ఞాతవాసంబునన్ ।
జను లెవ్వారును గానకుండు టదిమున్ సాధ్యంబె యావత్సరం
బున నీశాపఫలంబు గల్గునటు లామోదంబునన్ దీర్చెదన్ ॥

అర్జు—జనకా! నీయాదరణమగణ్యము. ఇది నాపుణ్యము.

శ్లో॥ " నీయాదరణమగణ్యమ్ ।
వాయుదు నాయందుఁ బుత్రవత్సలత కృపా ।
నీయాధివై రక్షించితి ।
పోయెద సెలవిమ్ము విబుధపుంగవ జనకా " ॥

ఇంద్ర—నీ వేమియు స్తుతి సేయవలదు. తొలిజామునకు నీప్రయాణమునకు విమానమాయితమై యుండఁగలదు. నేను వచ్చెదను.

(నిష్క్రమింతురు.)

—: ప్రథమాంకము సమాప్తము :—

*

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము

ద్వితీయాఙ్కము.

ప్రథమరంగము - హస్తినాపురి.

[ప్ర॥ దుర్యోధన - దుశ్శాసన - కర్ణ - శకునులు.]

దుర్యో — దుశ్శాసన! నేను చెప్పిన గూఢచారులను బంపియున్నావా ?

దుశ్శా — అగ్రజా! అప్పుడే పంపియున్నాను, వారు సుభటులు - ధీరవిహారులు.

దుర్యో — మాతులా! ఇంత ప్రయత్నము చేసిన మనచారులు పాండవులను గుర్తింపకున్న నెట్లు ?

దుశ్శా — అన్నా! మనచారులు యాత్రికులు పాండవులు సముద్రమున మునిగియున్నను వెదకి తేఁగలవారు.

శకుని — సుయోధనా! నీవు చింతింపకుము. భీముఁడు బకాసురుని జంపినయాక్ష్య చేయునట్టి సహాయుండై వచ్చియున్న యితని తమ్ముఁడు హాలాయుధాసురుఁడు ఉండఁడే నా? వానితో నిప్పుడే మాటలాడియున్నాను. మనచారులవలనఁ గాని మా మాయాబలమున వాఁడు సాధింపఁగలఁడు. అప్పుడింకను బదమూఁడు సంవత్సరములే ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యము గలుగఁగలదు.

(అనుబంధము 9)

ఆహాలాయుధుఁడు వచ్చుటకును వేళయైనది.

దుర్యో — మాతులా! నిన్ను మించినయుక్తిశాలియు ధీశాలియు నెవఁడుగలఁడు. నేను ధన్యుఁడనైతిని నిన్ను నుతింపఁజాలను.

ఉ॥ ధీరవిచార నీదగు సుధీసముదగ్రత బాపి మొదన ।
న్నారసి దేవనాథుఁ బృహస్పతి నైపుణిఁ గౌరవాళికిన్ ।

పేరును బెంపు నిచ్చితివి పెట్టనికోటవు ధీవిచారత౯ ।
కారుణికాగ్రగణ్య రిపుకాలుఁడ వీవు తలంప మాతులా ॥

శకు—రాజేంద్రా! నీవా పాండవులకై చింతింప నేల. ఈయజ్ఞాతవత్సరము కడచనకమును వే వారసువులఁ బాయకుందురా? నీతేజోలక్ష్మియే వారి సత్త్వహీనులఁ జేసియున్నది.

ఉ॥ అర్థవిహీనులై రిపుజయప్రదశీలవిదూరులైనయా ।
పార్థులకై ధరారమణ బల్మఱు చింతిల నేల నీవిధా ।
సార్థకశౌర్యసంతతి కయారె యలంకరి నాహవాటికి౯ ।
వ్యర్థులుగారె నీయెదుట నాహవభూమిని నిల్వనేర్తురే ॥

[ప్ర॥ హాలాయుధుఁడు.]

హాలా—సుయోధనరాజేంద్రా! నమస్కారములు.

దుర్యో—హాలాయుధా! మామామ నీతోఁ దనన్నియుఁ జెప్పియున్నాఁడఁట నే? నీవెట్లైనను మాయాబలమునఁ బాండవుల గుఱితించి వచ్చితివా నీపగయు మాయొండటి పగయుఁ దీఱును.

హాలా—రాజేంద్రా! ఈక్షణమున నీకార్యము నిర్వహింతును.

శకు—హాలాయుధా! నేనింకను సంగతులన్నియు సవిస్తారముగాఁ జెప్పెద నిట్లురమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

ద్వితీయాఙ్కము.

ద్వితీయరంగము-దుర్గాలయము.

[ప్ర॥ ధర్మ-భీమ-అర్జున-నకుల-సహదేవులు.]
(దూరమున-హాలాయుధుఁడు)

ధర్మ — అనుజులారా! కర్తవ్యములన్నియు నిర్ధారితములాయెఁగా. మఱియొక సంకేతము-కంకవలల బృహన్నలదామగ్రంథి తంత్రీపాలమాలినులని మనపేరులుగదా! అయిన మనలో మనకుఁ గ్రమముగా జయ జయంత విజయ జయత్సేన జయద్బలాఖ్యానంబులుండవలయు. ఇక్కడికి నేనవనాఁడు మనము విరాటనగరిఁజేరఁ బోవలయు. దినము నొకరుగా విరాటుని సందర్శింపవలయు. ఈభవాని హైమవతి మమ్ముఁ గొసఁగులవలనఁదప్పించి రక్షించుటకే దేవిని నుతింతము. ఇంతలో ద్రౌపదియు సిద్ధముగా నుండఁగలదు.

(అనుబంధము 10.)

(నిష్క్రమింతురు.)

హాలా — (స్థానమునకువచ్చి) భళిరే-ఈ ధర్మజుఁడు కంకసన్యాసి కాఁబోవునో? భీముఁడు పలలుఁ డగునో, అర్జునుఁడు ఆడియుఁగాక యిడియుఁగాక పోవునో, నకులుఁడు గాడిదెలఁగాచునో? సహదేవుఁడు గోమయపిండములు చేయునో? ద్రౌపదిబహిరంధ్రయగునో! భళా భళా? ఇపుడుఁగదా నాపంతము గెలిచె. ఇపుడుఁగదా నాపగ దీఱె. ఇప్పుడేపోయి సుయోధనరాజున కంతయు నెఱిఁగింతును.

దేవి — మూర్ఖదైత్యాధమా! నన్నునమ్మిన యీపాండవతనూజుల భంగపాటునకు నీవు కారణమయ్యెదవా? నీకుఁ దగినశాస్తి యిదె. (పాశమునఁగొట్టును.)

హాలా — (మూర్ఛిల్లును.)

(యవనిక దిగజారును.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

ద్వితీయాఙ్కము.

తృతీయరంగము మత్స్యపురి.

(ప్ర॥ విరాట-కంక-వలల-సేవక.)

విరాట — కంకభట్టా! వలలా! అయిన నాబావమఱఁదియెందుం బోయినదియుం దెలియదో?

కంక — రాజేంద్రా! మాకుం జెప్పనురా! ఏమిచెప్పుదుము అటుమొన్నఁగదా వారియజ్ఞాతవాసప్రారంభము-ఉదయమునం దొలిజామున లేచితిమి-మేముమాత్రము నిలిచితిమి.

సేవక — రాజేంద్రా! ఒక పేడివచ్చి కాచియున్నాఁడు.

విరా — రానిమ్ము-ఆహా! రూపము మాత్రము పేడియగుంగాక మహోన్నత తేజముంజూడ నింద్రుని నవ్వులాడుచున్నాఁడు.

(ప్ర॥ బృహన్నల.)

(అనుబంధము 11.)

బృహ — విరాటమహీపాలకా! అభివాదము చేయుబృహన్నలయను పేడిని. పుట్టినది మొదలు ధర్మరాజును సేవించుచుంటిని. అతఁడు నను దనతోడంబుట్టువులలోని వానిఁగా నన్నాదరించుచుండె. అనవరతము నన్నుఁ బాయఁడు. కుంతీకుమారులో నన్నొకరియొక్కఁడవానిఁగా భావించుచుండెను అతని దేవియొద్దను నన్ను సంశయింపకుండును. వలసినభంగిఁ దిరుగాడుచుంటిని. ఆమహారాజున కజ్ఞాతవిధి ప్రాప్తించినందున నాకు నష్టవిధి కలిగియున్నది. ఆరాజాసమయము నెఱపివచ్చిన వెంటనే యతనితోఁ జేరికొనుచున్నాను. ఈ కష్టసంవత్సరంబున నాకింత యోలమిచ్చి రక్షింపఁ బ్రార్థించెద.

శా॥ ఓ రాజన్యకులావతంస విమలోదగ్ర్యగుణుండు ధర్మాత్మజుం
డా రాజన్యవరుండు ఘటించెవిధి నేఁ డజ్ఞాతదుఃఖంబుమా
ప్రారబ్ధంబుగదా విచారవిధిప్రాప్తంబయ్యె నా రాజు స
త్యాయాసంగడఁజేరువాఁక నను గోత్రాధీశ పాలింపవే॥

వేషమునకుఁ దగినకోఁలది సంగీతనాట్యాభినయములయందు బరిచయము వడసినవాఁడ.

విరా—కంకభట్టా! నీవీ వేడి నెఱుఁగుదువా?

కంక—ఈ పేడి చెప్పినదంతయు సత్యము. మాకంటె నీ పేడియె యెక్కుడుగా నుండెను. రాజవిద్యపరిచయమున నితనికంటె నెక్కుడగు వాడుండుటంది. దానివలన నింద్రుడైనను, శివుడైనను, మెప్పింపఁగలవాఁడు, ఎందరింగాని యవలీలజయించును.

విరా—అంతశాస్త్రపరిచయము కలవాఁడా! బృహన్నలా! నీవుమాపురమునందే వసియిం చుచు, మా కుమారికలకు విద్యాభ్యాసము చేయింపుము నేవకా! ధర్మరాజునన్ద్ర వారివ్వరు వచ్చినను మాపీటకుండ నియమించినానని సాటింపుము.

కంక—అతని యశ్వగోశిక్షకులు పూజనీయులు. వారును రాఁగలరు.

వలల—వారును మావలనే-తమ్ముఁ లేకానోపుదురు.

విరా—అశ్వగోపాలురకు సయితము చనవిచ్చునా ?

బృహ—రాజేంద్రా! అతని నెంతవికోనియాడవలయు.

(అనుబంధము 12)

సేవక—రాజేంద్రా! ధర్మరాజు దేవియొద్దనుండిన మాలినియను పేరుగల పరిచారిణి యొాత్తమన యంతఃపురమున దేవిగారిచే నెలకోల్పఁబడినదనియు, దేవిగారు మీతో మాటలాడఁ గోరుచున్నారనియు నంతఃపుర సేవకుఁడు విన్నవించుచున్నాఁడు.

విరా—ఇప్పుడే వచ్చెదను. కంకాచార్య! వెళ్ళయనది.

(నిష్క్రమింతురు.)

— —

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము

ద్వితీయాఙ్కము.

తృతీయరంగము - కౌరవసభ.

[ప్ర॥ దుర్యోధన-కర్ణ-శకుని-దుశ్శాసనులు]

చారుఁడు — దేవా! మా యాలస్యమును క్షమింపవలయు. ఆహారనిద్ర లెఱుఁగక పాండవులు పోయిన పోకలన్నియు పరిశీలితిమి. ఊరూరఁగా వెదకితిమి. అరణ్యముల నన్వేషించితిమి బ్రాహ్మణరూపముల వారిసాగ్రేఫలమోసపుచ్చి యంతెంతో చేసితిమి. ఎందును వారిపొలుపు కానరాలేదు. మరలివచ్చుచో మార్గమున నొకదుర్గాలయము నికటమున దేవరమిత్రుఁడగు హాలాయుధానుజుఁడు పిచ్చిపట్టినట్లు మూకత్వమునను నుండ నతనిఁ దోడ్తెచ్చియున్నాము.

దుర్యో — ఏఁడీ.

[ప్ర॥ హాలాయుధుఁడు.]

హాలాయుధా! పాండవులచందము నీవేమైనఁ దెలిసితివా?

హాలా — (ఔనని సైగ చేయును.)

కర్ణ — ఇదియేల యిట్లు తలయూఁచెదవు? ఎందుకు మాటలాడవు.

హాలా — (మాటలరావని సైగ.)

కర్ణ — ఏమి గ్రహచారము? నిన్నెవ్వ రిట్లు చేసినది,

హాలా — (దేవుఁడని సైగ చేయును.)

దుర్యో — దేవుడా? ఏదేవుఁడు నిన్నిట్లు చేసెను.

హాలా — (స్తనములు చూపించును)

శకుని — ఓహో తెలిసెను. దుర్గాలయము దాఁపున నీవుఁడున్నట్లుగదా తెలిసెను.

ఆదేవియే యిట్లు చేసినది. ఈబాధ్యము లేని మూకత్వము కడు వింత! హాలాయుధా! దుర్గాదేవియే యిట్లు చేసెనా?

హాలా.—(అవునని సైగ)

శకుని—ఏ వేల చెప్పు?

హాలా—(పాండవులందుండినట్లు, తాను చూచినట్లు వారు వెడలిపోయినట్లును దేవితప్పి నట్లు, మేలుకొనినవెంటనే మూకత్వము కలిగినట్లు, సైగ)

శకుని—దైవముతో డొక్కటిగ్గాయెనను తెలియదు ఏమిటిది?

హాలా—(ముఖముకొట్టుకొనును)

శకుని—నీవు పాండవులఁజూచి వావా?

హాలా—(చూచితిని—సైగ)

శకుని—వారు దుర్గాలయమున నుండిరా?

హాలా—(ఉండిరి-సైగ)

శకుని—అజ్ఞాతవిధికి వెడలిరా?

హాలా—(వెడలిరి-సైగ)

శకుని—వారు మాటలాడుకొన్న దేమయినను వింటివా?

హాలా—(వింటిని-సైగ)

శకుని—వా రెక్కడికిఁబోయిరి?

హాలా—(దూరము-సైగ)

శకుని—ఇంద్రలోకమునకా?

హాలా—(కాదు-సైగ)

శకుని—గుహలలో డాఁగియుండుమని మాటలాడిరా?

హాలా—(లేదు-సైగ)

శకుని—రూపాంతరముల నేమయినను గ్రహించిరా?

హాలా—(ఔనని-సైగ)

శకుని—ఏమిరూపములఁగై కొందుమనిరి?

హాలా—(సన్యాసి-వంటలవాడు-పేఁడి-గోపాలకుఁడు-గుఱ్ఱపువాఁడు-అని సైగ)

శకుని—(నవ్వి) గ్రహచారము-గ్రహచారము కర్ణా! దుర్యోధనా! వీనికేమైనఁ దెలిసెనా?

కర్ణ—ఒక్క మాట

దుర్యో—దైవముతోడు.

దుశ్శా—నీయానగలదు.

శకుని—ఒక్కరొక్కరి నడిగెదను. ధర్మజుఁడే వేషముధరించె?

హాలా—(క్షౌరము-సైగ)

శకుని—మంగలివాఁడగునా?

హాలా—(కోపమునఁ జేయివిసురును)

శకుని—మఱేమనవలయు? విధవవేషము ధరించెనా?

హాలా—(వెనుకదిరుగును)

శకుని—కోపగింపకుము-భీముఁడేమాయెనోఁ జెప్పుము?

హాలా—(ప్రోయిని, కట్టెపెట్టియూదిన-సైగ)

శకుని—కొమ్మ్రాద మాలవాఁడా?

హాలా—(కాదనిసైగచేసి, గంటె త్రిప్పినసైగ చేయును)

శకుని—బెస్తవాఁడాయెనా?

హాలా—(తలద్రిప్పి, తపెలయునన్నముడికిన భంగియుఁజూపును.)

శకుని—మూఁగగుండ్లాటవాఁడా?

హాలా—(వెనుక దిరుగును.)

శకుని—కోపమేలపోనీ? అర్జునుఁడేమగును?

హాలా—(చీరయు-స్తనములుచూపును.)

శకుని—(స్వ) ద్రౌపది సంగతియేమో చెప్పుచున్నాఁడు (ప్ర॥) ద్రౌపది కాదర్జునుఁడు.

హాలా—(ముఖముకొట్టుకొని మీసములు గొఱుగు-సైగ)

శకుని—(ఆత్మ) మంగలివాఁడగునేమో (అనియడపము సైగచూపును.)

హాలా—(ఔనని-సైగ)

శకుని—అబ్బా! ఇక్కడికొక్కటి తెలిసెను. అర్జునుఁడు మంగలియైనాఁడు-మంగలియై యెక్కడ నున్నాఁడు.

హాలా—(వెనుకఁదిరుగును.)

శకుని—కాదా? ఇదేటి గ్రహచారము? పోనీ నకులుఁడేమయినాఁడు,

హాలా—(కొరడాచూపికొట్టును.)

శకుని—చదువులయ్యవారా?

హాలా—(తలద్రిప్పిగట్టిము సైగచూపికొట్టును.)

శకుని—అశ్వము నెక్కియుద్ధమాడఁబోయినాఁడా?

హాలా—(వెనుకఁదిరుగును.)

దుర్యో—మామా! ఇదియిట్లు సరిపడదు. ఏమైన నుపాయమున నాశయము వెలిఁప వలయు.

శకుని—నాశనమాయె! ఇంక నుపాయమేమి? (యోచించి) హాలాయుధా!

హాలా—(తిరుగఁడు)

శకుని—కోపమువలదిది యొకమాట చెప్పుము. కాకితము లేఖినియు నిచ్చిన వ్రాయుదవా?

హాలా—(తిరిగి యాతురమునఁ దెమ్మనును.)

(కాగితము లేఖినియు నిత్తురు.)

హాలా — (వ్రాయును) "నీయాజ్ఞగైకొని మా తమ్మునకు ధర్మరాజాదుల వెలిబడి ఒకొని వారొక్కరొక్క వేషము ధరియించిరని" (వణికించును)

శకుని — అయ్యో ! (తీసుకొని) ముందైనను వ్రాయుము.

హాలా — "విరాటుకడబోయి ధర్మరాజు భ"-గాను

శకుని — ముక్కలి వణకుచో కలము పడిచి మిగిలినదాంతయు వ్రాయుము.

హాలా — "భీముడు వ-గాను, అర్జునుడు న-గాను. నకులుడు తు-గాను, సహదేవుడు గ-గాను, ద్రౌపది స-గాను, ఉండునట్లు నిర్దేశించుకొనియున్నారు. నన్ను దుర్గాదేవి శాసించెను. మూర్ఛిల్లితిని. లేచినవెంటనే మూకత్వము గలిగినది.

కర్ణ — (చేతదీసుకొనిపూర్తిగా చదివి) "భు గానువ గానుస గాను తు గాను గాను సగాను " ఆహా! ఎంతతెలిసెను? మొదటమనకు దెలిసినంతకంటె నేమియు నెక్కువకానండదెలిసిపోయెను. శకునీ! ఇంక జాలించుము. ఈభుగానుస గాను నీవెక్కడవెదకుదువు? రాజేంద్రా! ఆపాండవులకై యింతమనక్లేశమేల? వారిజ్ఞానవిధని సౌఖ్యముగ నన్వహింపవే. పిదపవారు గలరు నాకోదండముగలదు.

(అనుబంధము 13)

శకుని — కర్ణా ! నీమతమెంత ధీరమతమైయుననను, అవివేకమతేను. కోటలు వెలికిని నేనుగ్గడము లేక నిరపాయముగ మనగలకాలసన్నుల బోలుపోని పెంచి వానికోటలతో సామునేసెదనందు తేదీనివలన నేంతమనకుదెలిసెను. వారందఱు నొక్కచో యున్నారని తెలియలేదా ? ఇదిచాలదా ? లేకున్న నొక్కరొక్కరొక్కరొక్కవైపున వెదకవలసి వచ్చునుగదా?

(అనుబంధము 14)

హాలాయుధా! వారుపోయినపురినీవుచూపింపగలవా! చూచియున్నావా?

హాలా — (లేదనిసైగ)

శకుని — సుయోధనా! యోచింపనేల? ఒక్కటేయూర నొక్కసమయమున నొకతరుణియు నేవురు పురుషులును ప్రచ్ఛన్నమునవచ్చి యుండగలయూరి నరయుదుంపుము. ఒక్కక్షణమున జిక్కగలరు.

(అనుబంధము 15)

దుర్యో — చారులారా ! సంగతులన్నియు దెలిసెగా! మీరీక్షణమున వెడలి కార్యసాధనము గావింపవలయు.

చారులు — భాగ్యము. మేమవశ్యము నెఱవేర్చి బహుమతి వడయుదుము.

(అనుబంధము 16)

శశి — ఈహాలాయుధు నింకను విచారింపఁదగియున్నది. ఎవఁడైన నొక్కఁడచ్చుపలు మొదలుక కాకీలన్నియు వస్త్రపరిణీయుగ్గడించుచు రావలయు-ఇతఁడొప్పుకొను వర్ణములవ్రాసిన నావాక్యమున మనకన్నియుఁ దెలియును. చారులారా! మీరాకింకను పాండవుల గఱుతించు చందము చెప్పెదరఁడు.—

(యవనిక దిగజారును.)

(ద్వితీయాఙ్కము సంపూర్ణము.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తృతీయాఙ్కము.

ప్రథమరంగము-విరాటపుర ప్రాంతాకాశ భాగము.

[ప్ర॥ సునందుఁడు-ఊర్వశి (ఆకాశమార్గము)]

సున—అయిననితఁడే యర్జునుఁడా? ఎంతరూపము మాఱినను దేజము కొలఁదివడకున్నదిగా?.

ఊర్వ—నా మాట వినఁడను బాధమిన దుఃఖమిది, ఇంకనైనను వానిపై నాకు మదిపోయకున్నది.

సున—అప్సరస్త్రీరమణివగు నీవొక్క మానవునిచేఁ దిరస్కృత వయ్యెనిట్లాడెదవా?

ఊర్వ—ఆహృదయశల్యము నిదివఱకుఁ బరిహరింపఁజాలకున్నాను. ఏమిది ద్రౌపది యిట్లు దుఃఖించుచు వచ్చుచున్నది.

సున—(ఆలకించి) ఆహా! కీచకు నింటఁగల్లు తేను విరాటసతియగు సుదేష్ణయెంతవలదని ననుఁ బొమ్మనెననియుఁ దనపై మోహాతిశయముకున్నదని ప్రకటించిన కీచకునొద్దకుఁ బోవ వాడే మొనర్చునో యనిభయపడుచు—

ఊర్వ—సూర్యభగవానునిఁ బ్రార్థించుచున్నది గదా?

సున—ఇదెపోవుచున్నది. ఏమి కాఁగలదో?

ఊర—(కొంచెమూరకుండి) ఆహా! యీదురాత్ముఁడీమె నెంతపరిభవించుచున్నాఁడు.

సున—అకటా! బలిమి మైచెట్ట బట్టెగా! నేనిపుడే పోయి వానిమర్దించి యాపతివ్రతామణిని దక్షింతును.

ఊర్వ—ఇదిగో యిదిగో! నీకంతయేల? సూర్యదూత పోవుచున్నాఁడు చూడు.

సున—ఆహా! ఇతని ప్రభావము! నిమేషార్ధమున వానిఁ బడద్రోసె.

ఊర్వ—అయ్యో! ఈపవిత్ర యెంతాతురమునఁ బరుగెత్తుచున్నది.

కుమ — ఈ నీచుఁడును వెనుదగిలి పోవుచున్నాఁడు.

ఊర్వ — రాజసభకు వచ్చిరి. అకటా! ఆపాపి యీయబలనిట్లు పడఁదన్నెను.

కుమ — వంటలవానివలెనున్న మహోగ్రాకారుఁడొకఁడెట్టిభయంకరపుచూపు చూచుచున్నాఁడు.

ఊర్వ — ఆహా! తెలిసెను. అతఁడే భీముఁడు. సన్యాసివోలె గొలువునలంకరించి యుండి ఫలభాజనము వంటవాఁడులకై నలుకకేలయని నెరుంబిడి వానియలుకఁ బాపఁజూచు వాఁడె యుధిష్ఠిరుఁడు.

కుమ — ఔరా! ఎట్టిధర్మాత్మునకట్టిపాటు!

శా॥ క్రోధంబేఁచిన నొక్కొక్కఁడొక్కఁడురణోత్సాహంబునొందలం గేఁడి యా
వేదండంబుల నల్లనుద్దవిడి నిర్వాణంబుగా వైరులన్।
సాధింపంగలసోదరుల్ తనకు తేజశ్శాలురున్ గల్గియున్।
ఆధర్మాత్మజుఁడెట్టిపాటుపడె నాహా దైవకృత్యంబిలన్॥

ఊర్వ — కీచకుఁడు పోయెను. ఈద్రౌపది యొంతసకరుణముగాఁ దనభంగపాటు విరాటునితో విన్నవించెను.

కుమ — ఏమిది? నాట్యమాడనేలయని ద్రౌపదిని ధర్మజుఁడు పారించుచున్నాఁడు.

ఊర్వ — భళిర! ద్రౌపది యెట్టిప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. తనమగలలో నొకఁడునట్టువయుఁటు

కుమ — మీవాఁడేకదా?

ఊర్వ — కాఁడె. అన్నివిధముల నాపెడియే.

కుమ — నా నపుంసకుఁడు పాడేమి చేయునో యింకే యుండి యఱియుదును. ఈరమణీమణికి భంగపాటు వాటిల్లుటకింకేమి యొకకారణములేదు.

ఉ॥ ఈరమణీలలామకిటు లేఁచిన నెవ్వఁగలుప్ప తిల్లఁగా।
గారణమున్నలంఘవిధి కార్యమటుండఁగ నీనపుంసకుం।
డీరసమారుఁ డీయబలుఁ డీయువి వేకి మగండుగాఁగఁదా।
బోరున గోరుచేకద నపుంసకునాలికి మేలుగల్గునే॥

అగఁధశౌమ్య నామందబుద్ధి నాపుంస్త్వహీనునిఁ బెండ్లియాడు టొక్కటియె. |

(అనుబంధము 17.)

పోయి మాతము. (నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తృతీయాఙ్కము.

ద్వితీయరంగము-కీచకునిల్లు.

[ప్రః కీచకుఁడు.]

కీచక—అకటా! ఏనేమి సేయుదును? ఎన్నఁడుగాని నాకు పుట్టని భ్రమము నేఁడిట్లు పుట్టఁజొల్లునే? ఇంతజేల తనము నాకుఁజొల్లునే? నేనువలచి చేపట్టిన వలఁదని త్రోయుకాంత, మెన్నండైనవినఁబడెనే? ఇంతతిరస్కృతుఁడనై యేలదానిఁ గాంక్షించుచున్నాను? ఏలపోయినదానినట్లే, పోనీఁజాలకున్నాను? దానిపతు లేవురు గంధర్వులు గలరని యదిచెప్పిన మాటనిజముగానుండ నోపు-వారెల్లరు దీనినవరతము నేమఱకగాచు చుందురుగానుండు నోపు. వారు, భీమబలాఢ్యులగు టయు నిక్కము గానోపు. కాకున్ననే నాసతినిఁజేపట్టినప్పు డాగంతుకముగనే తెంచి, నన్నొకగంధర్వుఁడు గెడపఁజాలియుండునే? అట్టిదానికై నేనేలబయిసి మాలవలయు. దానిజోలియే నామదికింకఁజేరనివ్వను. ఔరా! ఎట్టిమాటాడెదను. కీచకుఁ డింతదుర్బలుఁడని నన్నెల్లరు నవ్వరో? ఈభీరుత్వమునకైన నెడమేది? ఎవ్వఁడు నన్నుఁజెనకి బ్రతుకఁగలవాఁడు?

(అనుబంధము 18)

గంధర్వుఁడగుఁగాక-కిన్నరుఁడగుఁగాక-రాక్షసుండగుఁగాక-పంతముమాను నన దతనమురాఁదగునే. ఇప్పుడపోయి దానిఁబట్టి పెనఁగుదును. నాకెవ్వరీఁడు కాఁగ లరు? అదియుఁగాక దానిపై నాకున్న మోహాబ్ధి యతివేలమైయున్నది. నన్నును, నా లోకమును ముంచుచున్నది. దీనిమీఱఁగలనా? విశ్వమంతయు సైరంధ్రీప్రతిరూప మైయున్నది. ఏమాటవిన్నను దానినామమువలెనే యున్నదిగదా! ఈదేహమంతయుఁ దన్మయత్వము నావరించియున్నది గదా? నాయెడల నెందుఁ జూచినను దశ లక్షకోటి సైరంధ్రు లరూపప్రతిబింబములు కనుపించుచున్నవి. నేనెట్లుదానిఁబాయఁ

గలవు? తియ్యనిపండ్లన్నియు, సైరంధ్రి యధరామృతముకంటెఁ జప్పిడిగాయని తోఁచు. నిమ్మపండ్లఁగన్న సైరంధ్రి బటువుగుబ్బలపై బాళితీఱదు. (చేయిచూచుకొని) సైరంధ్రీ! నన్నేల యింత బాధించుచున్నావు? (మరియొకచేయిచూచుకొని) నీవొకసైరంధ్రివా! అయ్యో! ఇందఱుసైరంధ్రులుండియు నాపాలికొక్కసైరంధ్రి లేకున్నదే? (కాలుచూచి) ఇందేలవచ్చితివి బంగరు బొమ్మా! నాకాళ్ళేటికిఁ బట్టెదవు. నీచరణములంటి వేఁడుచున్నాఁడనే. (తనతొడఁగౌఁగలించుకొని) ఇప్పుడు గదా చిక్కితివి! హా! నీయాశ్లేషసౌఖ్యమెట్టిది? మఱలఁదప్పించుకొని పోయెదవా? నిన్ను విడుతునా? (బయలుకౌఁగలించి) మానను-మానను-నీవేమన్నను మానను. (రెండుపైపులముద్దిడి) ఈముద్దుకై యింతయగడుపడితిని. పోయెదవా? హా! సైరంధ్రీ! హా! సైరంధ్రీ! (మూర్ఛిల్లును).

(యవనిక దిగజారును)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము

తృతీయాఙ్కము.

తృతీయరంగము-అర్జునుని రత్నశాల (ముందటి బయలు)

[ప్ర॥ ఊర్వశి సుమందులు. (ఆకాశమున)]

సుమ—నిన్నరాత్రి వాయుసూనునితో ద్రౌపది విన్నవించిన కరుణారస విశేషము తలఁచుకొన్న నిప్పటికిని నామనంబున దుఃఖము వొడముచున్నది. జగద్విఖ్యాత సమూహాబ్ధినంతయు నాపోశనముగాఁ గొనగల వింధ్యభంజన ప్రతీపపకులేవురు గలిగియుండియు నిట్లగునె?

ఊర్వ—ఏలయోచింతువు. నేఁడె తామసీనిశీథంబున వానిపని చక్కఁబడఁగలదు.

సుమ—ఏమిది? ద్రుపదాత్మజ యర్జునునొద్దకు వచ్చుచున్నది.

ఊర్వ—మారుతి నియోగమంతయు నీపేటిలోఁ జెప్పుకొనుచున్నది కాఁబోలు?

సుమ—సింహబలుఁడు నీయెడకు వచ్చుచున్నాఁడు.

ఊర్వ—దండక వచ్చెను.

సుమ—పాంచాలి వెడలిపోయెను.

ఊర్వ—ఇఁకదేమి జరుగఁగలదో ఏందమురమ్ము. (ప్రక్కకుఁ బోయియుందురు).

(వెనుక యవనిక నెత్తఁగా సింహబలుఁడు బృహన్నలకాళ్ళపైఁ బడియుండును).

బృహ—సింహబలరాజేంద్రా! ఇది యేమియారడి.

కీచక—ఓ స్త్రీరత్నమా! నిన్ను స్త్రీరత్న మనవలయునో-పురుషరత్న మనవలయునో లేక నపుంసకరత్న మనవలయునో-నీకిష్టమైనదేదో యారత్నమా! నీపెట్టి కఠిన దుర్గసీమల నెట్టి ఘోరతప మొనర్చితివో యింత చెప్పుమా?

బృహ—ఏల?

కీచక—పూర్వజన్మమున నతులపుణ్యములు నీవే మొనర్చితివి.

బృహ—ఆదేల యిట్లడిగెదవు.

కీచక — అయ్యో! సైరంధ్రి-మాసైరంధ్రి నన్నుఁగాదను సైరంధ్రి-నన్నుఁగాదనఁజేయు సైరంధ్రి-నీసరసనసించు భాగ్యముగంటివే. దాని మృదుపదములు ధరించుటకు, నీధరణి - యీధారణి - యీధరణి - యెంతనోఁచినదో. (ముద్దిడి కండ్లకొత్తుకొని నమస్కరించును). అకటా! నేను నీవైనను గానయితినె?

కం॥ ఆమానిని నగుమోమా ।
భామామణి కులుకు నడలు పలుకుల సొబగులా ।
కామిని గబ్బిచనుంగవ ।
కామాంతయొందుఁగలుగుఁ గాంతలలోనన్ ॥

దాని చిలుకపలుకులు వాతేఁజుఁటితేనెనిగ్గులి వెలివచ్చుటచే నేలితీయని పలుకులు. అస్యకమలములనుండి వెడలుటచే నెంపుఁగలుగు పలుకులు. రదకుందముల యుండలు గలుగుటచే ముద్దులుఁగలుగుపలుకులు. ముద్దునాలుక తిన్ననియదరుప వెలిఁజేరుటచే జిలిబిలిపలుకులు. సంపుసోంపుపే లప్పునీవి పిసాలించు కలికిపలుకులు వినభాగ్యముగంటివే?

(అనుబంధము 19)

బృహ — కీచకరాజా! నీకుఁబ్రొద్దుపోదో! ఇట్లేల కలువరించెదు.

కీచక — తప్పుఁబలికితివి సుమా. కలువరము లేక యేకటా యింతగలికి నన్నాముద్దులాడి తెచ్చెను. నిద్రనైన నాయిందుముఖి సురతసౌఖ్యం బింతపొందుదమన్న నానిద్ర లేకుండఁ జేసియున్నదే, బృహన్నలా! ఈచంద్రహారము గైకొనుము.

బృహ — ఇదేల?

కీచక — కైకొనుము నీకేల-ఈకడాణి బన్నసరముఁ గైకొనుము. నాప్రాణమే కైకొనుము.

బృహ — ఏల యిట్లాడెదవు?

కీచక — నీకును మాసైరంధ్రికినిఁ గడుపరిచయమున్నట్లున్నది. ఏ యంతఃపురమునను నీప్రవేశమునకు నిరాటంకము. ఏచెలువయు నీకు సైఁచోదు. కరుణించి మా సైరంధ్రిని నాకుఁగూర్పుమా!

బృహ — హా! హా! హరిహరి. (అని చెవులుమూసికొనును).

ఊర్వ — (మఁడ జేకివచ్చి) జగన్మోహనమనోహరాప్సరస్తరుణీమణి తానై వలచి పైబడిన వలదని త్రోసిపుచ్చిన నపుంసకుఁడిట్టిపనికైనఁదగఁడా?

కీచక — బృహన్నలా! ఏమిట్లు హరి-హరి యంటివి-హాహా! తెలిసెను. నీకును మాసైరంధ్రిపై మోహముగలదో? పురుషునకుఁ సతికిం దప్ప నపుంసనకే యామోహ నాఁగిపైఁ దమివొడమెఁగా? అంతేల కేవల నతులేదానిం మోహింతురుగాదే!

బృహన్నలా! ఒకప్రాణికిఁ బ్రాణాపాయమువలనఁ దప్పించిన యుపకారము నీకుఁ గలుగఁగలదు. నీచరణములంటి వేఁడెదను (అని కాళ్ళపైఁబడును).

బృహ—(ఏడ్చును).

కీచక—బృహన్నలా! నాకంటె నెక్కువగా నేడువసాగితివి. ఆహా! తెలిసెను. నన్ను మోహించి యున్నావేమో కదా? నీవు కామించిన నేనింకొక్కసతినిఁ గోరినందున జనించిన యీర్ష్యచేఁ జేయునది లేక దుఃఖింతువో? రమణీ! నాపని మాత్రము చేయుము. దానిముద్దుఁగొన్న వెంటనే పూర్ణాధరపానమైన నాసింపక యేతెంచి నిన్ననంగక్రీడఁ దేలింతును.

బృహ—క్రూరకర్మా. తొలఁగిపొమ్ము. పలుమాటలు పలుమాటలాడిన, మచ్చాపమున-మచ్చాపమున నిను భస్మీభూతునిఁ జేసెద.

కీచక—చాపమున-శాపమున, ఆహా-ఆహా-సైరంధ్రీ! యిక్కడికే వచ్చితివా? చిక్కితివి. తప్పించుకొనలేవు-విడువను. విడువను. (అని యర్జునిఁ గౌఁగిలించును).

బృహ—ఛీ! పాపాత్మా. (అని త్రోయును).

కీచక—గంధర్వుఁడు. గంధర్వుఁడు (అని దూరమున నెగిరిపడి మూర్ఛిల్లును)

ఊర్వ—ఈ పాపి కీచకుఁడు, నోఁచినపుణ్యము నేను నోమఁగా. బలవంతమునసైన నాలింగనము వడసె. వీఁడో! నేనోఁచినపుణ్యము నోఁచినాఁడు. తెగదువడి క్రిందపడెను.

మన—ఊర్వశీ! మనమింక పోవుదము. ఏమి జరుగఁగలదో చూతము.

(నిష్క్రమింతురు).

బృహ—ఆహా! యీపాపి దైవమున కేమనవలయు. నాదుఃఖమున కేమనవలయు. నాపాటునకు దుఃఖింతునా? ద్రోవది యీ కీచకునిచేఁ బడుపాట్లకు దుఃఖింతునా? ధరణిలో నెవ్వరికైన నిట్టిబెట్టిదంపు కట్టిడిపాటు గలిగెనే? అకటా! నాజన్మమిఁక నేటికి? రూపమువలననేకాక కార్యమునందును పౌరుషహీనత ప్రాపించెఁగా? ఈదుఃఖము నే నెట్లు తాళుదును. ఆహా ధర్మతనయా! మనకెట్టి భంగపాటు వాటిల్లె. రాజసభలో నీయాలి నొకనీచదురాత్ముఁడు కాలఁ దన్న సత్వహీనునివలె నూరకుండు భంగిఁ బ్రాప్తించెనే! అంతటిమౌననిద్ర కలిగెనే? అయ్యో! నాయన్నదమ్ములవలెఁ గాక నాకిట్టి భంగపాటు వాటిల్లునే. వారూరక ద్రౌపది పరిభవమునకు నోర్చుకొనిరిగాక నావలె వంతబడిరె. అకటా! ఈదురాత్ముఁడు నాతోడ నిట్టిప్రల్లదంబులు పలుకునే. నాసతీమణిం దనకు సమకూర్పనన్నిటడుగునె? హా దుఃఖము. హా దుఃఖము! నేనెవరితోడఁ జెప్పికొందును. నావగ నెవ్వరుతీర్చువారు, నా హృదయశల్యము నెవరు వెలిపుచ్చువారు. ఈకలుషాత్ముఁడు నన్నే యిట్లు పరిభవించెఁగదా? ఇక ద్రౌపది నెట్లు చేసియుండఁడు? అయుబల యెంతదుఃఖపడెనో! ఆసంతాపభరము నెట్లు తాళుకొనెనో? అసువులభరించి యెట్లుమనెనో! హా! ఊర్వశీదేవి! యిట్టిపాపపు

శాపము నాకిత్తువా? నను నిట్లు పరిభవింతువే - నా జితేంద్రియమునకా యీ బహుమానము. అండజీవలె నేనున్న నా కీకుందు లేకుండెఁగా? అటుగాక యీ హేయరూపముగలిగినందుననే గదా యీ నీచునితో నిట్లనిపించుకొంటిని. అకటా! ద్రౌపది వచ్చి నన్ను నీ కీచకుం డేమనెనని, నే నేమని వచింతును. ఎట్లు దానికి ముఖము చూపుదును!

సీ॥ కన్నులారఁగ నింత కష్టకృత్యముఁజూచి
యుడుకుకుపై నెటులూరకుండువాఁడ।
ఉండెదఁగాక యీయుపిద పాటులకెల్ల
ఱేలువారఁగనెట్లు తాళువాఁడ।
తాళుదుగాక యింతెన చేరనే తెంచు
ద్రౌపదికెటుమోము చూపువాఁడ।
చూపుదుఁగాక యా సుదతి కీచకుఁ డేమి
చెప్పెనన్నను కేమి చెప్పువాఁడ।
తే॥గీ॥ కటకటా వైరులకునైనఁ గలుగవలవ।
దీతిరస్కారదుఃఖ మజ్ఞాతవాస।
మునకు బహుకాలవనవాసమునకునైనఁ।
దాళితింగాని యిది తాళఁజాలఁ జాల॥

హా! దైవమా! నన్ను నీ వెంత చేసితివి? రాజ్యభారవహనముఁబాపి యరణ్యసామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టముగట్టితివి. చాండిక్కి మిఱు మిట్లుగొలుపు స్వభాను తేజముఁబాపి యూరుపే రెఱుఁగకుండునట్లు చేసితివి. శరణాగతాభయదానశౌండములును ధనుర్జ్యాకిణాంకములును శరచాపాధిక ప్రవీణములునునగు కరములకుఁ దాళము లిచ్చితివి. పరాభేద్యాంచితవర్మ సముదారంబగు మేన పయ్యెదఁ బలిగించితివి. వైరిరాజన్యనారాచప్రమోహ వజ్రాద్రిప్రతీపంబగు నురమునకుఁ గంచుకము దొడిగించితివి. మహేంద్ర వరప్రసాదప్రభవానంతమణిరాగరాజత్కిరీటమునకు మాఱు శిరోజాత కిరీటము నిచ్చితివి. రాజరాజాంగవిద్యాప్రవీణత నలరారు మంత్రసంవాదములఁ బ్రబోధించునోట స-రి-గ-మ-ప-ద-ల నిల్పితివి. వినియుక్త బాణధనుర్గుణ యుక్తకరాంగుళీసమాలంకృతంబులగు శ్రవణంబులఁ బ్రవాళకీరపత్రముల నలంకరించితివి. శీరరణకంకణాంచితములగు మణిబంధములకు గాజులుఁ బెట్టితివి. ఇంతయయ్యు నీపగ దీఱదో, ఏల నన్నిట్లు చుచున్నావు-హా! నిగ్రహము-నిగ్రహము కీచకా! కీచకా! సర్వాలయములనుండు దైవతములారా! ఓషధీసిద్ధులారా! మారమణ మంత్రౌషధముల నిచ్చి నా కష్టము నంతము చేయరాదా? హా! ద్రౌపది! ద్రౌపది!

యవనిక దిగజారును. (మూర్ఛిల్లును).

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తృతీయాఙ్కము.

తురీయరంగము-విరాటుని నర్తనశాల.

[ప్ర॥ సునందుఁడు ఊర్వశి.]

ఊర్వ—ఇక్కడనే యొకచోట నుందము.

సున—అవును, నేడు కడువినోదము జరుగఁగలదు. భీముఁడును, నీకీచకుఁడును మహాబలయుక్తులు. వారిరువురియుద్ధము కన్నులకుఁ బండువుగావింపఁ గలదు.

ఊర్వ—అదిగో చప్పుడు వినుపించుచున్నది. భీముఁడును ద్రౌపదియు వచ్చుచున్నారు కాఁబోలు. (ప్రక్కకుఁ బోవుదురు.)

[ప్ర॥ భీమసేనుఁడు-ద్రౌపది.]

భీమ—ప్రియా! ఇయ్యెడనే మనోహరముగానున్నది. ఇదియే యిక్కడ మెత్తసేసి యున్నట్లున్నది.

ద్రౌప—కీచకుని సేవకుఁడు నాకొఱకు వేసియున్నట్లున్నది.

భీమ—అయిన మేలాయె. వాడిందువచ్చుననుటకు సందేహము లేదు.

ద్రౌప—సందేహ మేమియు లేదు.

భీమ—అహా! ఇట్టి దుష్కులుఁడు మండెన్నఁడైనవినఁబడెనే? వానిజూచి నే సహింపఁగలనా? సప్తలోకముల కలగుండువెట్టఁజాలు బంకెయొకటివైచి గరుడుఁడు పన్నగముల నొడిసిపట్టినట్టు లాక్రమించి మెదపి యొకముద్దచేసి విరటుని పత్నినుద్దేశ్యమోలవైచి వచ్చెద. అందనకేమైన విరటుఁడడ్డమాడవచ్చిన వానిం బొరపుచ్చెద.

ద్రౌప—భీమసేనా! అట్లయిన నీసాహాయ్యము వలదు. నాగతికోలది పోయెదను.

భీమ—దేవీ! అదియేమి.

ద్రౌప — మనగుట్టు వెలివడునుగదా! అప్పుడు మనము మరల పండ్రెండు సంవత్సరము
లడవి సేవలయును. ఆ యపకీర్తియంతయు నాతలపై విల్చగజాలి...

భీమ — కామినీ! నీ వేలభీతిల్లెదవు? నీ మాటే కమున నిట్లంటిఁగాక సమయభంగ మొనర్చి మరల సాధర్మాత్మజునికి సంతాపము గలిగింప నేనెట్టివాఁడనా?

ద్రౌప — అట్లయిన నొప్పుకొంటిని నాథా! మనకట్టి సంతాపము గలిగె. శక్తియుండియు శక్తి వెల్లడిచేయు కార్యము నోనరింపకయుండవలెనుగా? అయ్యో! ఆ దురాత్ముఁ డేకాంత నీయెదుట నను పలుమాటలాడనున్నాఁడుగదా? దాని నీవు వినవలెను- నీవు వినుట నేఁజూడవలెను.

భీమ — అతివా! ఇందుకు సంతాపమేల? నే వాఁడు వచ్చినవెంటనే పొరిగొనను. ఏమి మాటలాడనున్నాఁడో చూచెదను. కొంతసేపు వినోదము జరిపి నీకు ముదము గలిగించెదను.

ద్రౌప — అయ్యో! అది యేమియు వలదు. ఆ చండాలుని దుర్భాగ్యోక్తుల నీ వేల వినవలయు ఖ?

భీమ — అటుకాదు. నాకేమో కుతూహలము గలిగెను. నా మాటను మారాడకుము. ఈశయ్యనే శయనించి యుండెద. నీవట్లు దూరమున నుండుము.

ద్రౌప — అయిన నీయిష్టము.

భీమ — దేవీ! ఒకవేళ నేను నాకీచకుఁడును పోరాడుటలో వాఁడే నను జయించిన నెట్లు?

ద్రౌప — భీమసేనా! నేఁడేమి చిత్రము. ఇట్టిమాటల నీనోట వింటిని?

(అనుబంధము 20.)

భ్రుకుటిమాత్రమున ముజ్జగంబులఁ గలఁపఁజాలు నీ యట్టివాఁ డిట్టులాడునే? నాకుఁ జూడ నూరక నా మనసరయఁగోరి వేడుకకడిగితివని తోఁచెఁగాక, మనసార నీవిట్టి భీరుభంగి నుగ్గడించితివని నేనమ్మను. ఒక కిమ్మీరహిడింబులలో నీతుచ్ఛ పాపుఁ డెక్కడి కెక్కును. అదిగాక ధర్మదేవత సాక్షాత్కరించి జనియించినట్లు త్రిజగంబుల నజాతశత్రుఁడని పేరొందిన యమతనూజుని పోష్యవర్గమున నున్నమనకుఁ జేటెన్నటికైనఁ గలుగఁగలదా! అంతధర్మము పాడగునే? అయినను వేడుకగా నీవడిగితివగానఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చెదను. ఇది యోధుమూ కటారి. ఇది యొకరి ప్రాణము తీయుటకు నిస్సందేహముగఁ జాలియున్నది. యీ యాయుధమున వాని ప్రాణమొండె నా ప్రాణమొండె కడ జేయఁజాలుదు.

భీము — (ద్రౌపదిని కౌగిలించి) ఇప్పుడు నామది కెక్కె. ఇప్పుడుగదా నీవు వీరపత్ని వౌటకు సార్థకము. ఊరకయంటిఁగాక యాదురాత్ముఁడు నాకెంత. ఒక్క-

నిమిషమున వానినక్కడికిఁ బంపలేనా ? అది సవ్వడివినవచ్చె. నీవు దూరమున నుండుము. కాదు, దాఁపుననే యుండుము. (ద్రౌపది మరుగున నుండును.)

[ప్ర॥ కీచకుఁడు (భక్ష్యములతో).]

కీచక—(స్వగతము) సైరంధ్రి వచ్చియుండునా ? ఏలవచ్చియుండదు. అదియేమి మనవస్త్రీ కాదా ? నానురూపమునకు మరులుగొని యుండదా ? నేఁగొంతయు నాకిక మొనర్చితి. మీఱరాని మోహావేశమున సమయము గుఱుతెఱుఁగక యట్లైనఁ బడనుద్యమించితి. ఎంతనురూపసంపత్తిగలవాఁడనైయుండినను దానికి నన్నుఁ జూచినంతనే యెంతబాలికైఁ బొందమిననూ, అంత హూటాహూటిక్రియను సమ్మతించునా ? వివేకినై కొంతవకాశమిచ్చియుండిన నాకోరిక ఫలించుచుండెను. ఇంతరంతును దప్పుచుండెను. అయినదయినది. ఇప్పుడేలయోచన లోనికిఁ బోయెదను. (పోయితిరిగివచ్చి) ఆహా ! ఎంతచీఁకటిగానున్నదీయెడ. ఇట్టి సంకేతమునకిట్టి నియమములతో నన్నేలయాతన్వంగిరమ్మనియె. చీకటింటనేల యభిలషించె ఆహా ! తెలిసెను. ఈతరుణీమణి యొందెందును వేఱొక్కరికి లభించినట్టులేదు. నా భాగ్యవశమున నన్ను మాత్రము మోహించియున్నది కాని, యీక్రియఁ దానికి బరిచితముకాదు. ఇప్పుడెపోయి దాని గాఢాలింగనము వదయుదునా ? (మరలదిరిగి) ఏమిది యీయింట దూరవలయునన్నఁ జంకుకలుగుచున్నది ? దీనియందేమైన మోసముండునా ! దానిపతులు గంధర్వు లిందేమైనఁ జేరియుందురా ? ఆహా ! నేనెట్టిభ్రాంతుఁడను ! గంధర్వులేయుండి, వారు బలిష్ఠులేయైయుండిన నీచోటికేల రావలయు. నాయింటనే నన్ను నిర్జింపలేరైరా ? ఈసైరంధ్రి నన్నేల మోహించిన మాటలాడవలయు ? ఇదియంతయు నూరక పనికిరానిసంశయము. ఊరక బెగడొందుచున్నాను. ఎన్నఁడును నిట్టి చోరరతిసౌఖ్యమెఱుఁగనివాఁడనగుట భీతిల్లుచున్నాను. పోయెదను. (పోయి) (మెల్లఁగా) సైరంధ్రీ ! సైరంధ్రీ ! ఏమి పలుకకున్నది. (కొంచెము గట్టిగా) సైరంధ్రి ! సైరంధ్రీ.

భీమ—(మెల్లగా) "ఊఁ" (అనును)

కీచక—వచ్చియున్నావా బంగరుబొమ్మా ! నీవేల రాకయుందువు ? అయ్యో ! నాకొఱకెంతసేపు కాచియుంటివో క్షమింపుము.

భీమ—నీకొఱకే కాచియున్నాను.

కీచక—దేవీ ! నా భాగ్యమునకు సమానములేదు. ఇదే నీకుఁ దనివిదీఱుభంగి రమణీయములగు ఫలాహారముఁదెచ్చియున్నాను. స్వీకరింపుము. ఇప్పుడైన స్వీకరింపుము —పిదపనైనఁగానిమ్ము.

భీమ—పిదప స్వీకరించిన నీవేమిమాడఁగలవా ! ఇప్పుడె తెమ్ము.

కీచక—కోమ్మా! ఈచీకటింట నీకేమిర్గోరిక, యేమానందము? కొంచెము వెలుతురు తెత్తునా? వెలుతురునైన నీమనోహరాంగసౌందర్యమింకను రమణీయముగ నుండునే?

భీమ—అయ్యో! వలదు. నాయంగసౌందర్యము నీవు వెలుతురునఁజూచిన భీతి జనించెదు.

కీచక—నీకా! భీతియా! అయ్యో! నీదాసుఁడనై చెప్పినకార్యము శిరసావహించి చేయుచు నామరణము నిరుబాయుచుండువాఁడనే. అటు బాసచేయువాని గురించి నీకేలభీతి?

భీమ—అయిన, నామరణము ననుబాయవా?

కీచక—సంశయించెదవా? కావలయునన్న నామననైనఁజూతుము. నే నంగీకరింపనని నీవుమాత్రము నుము. నీయెదుటనే మృతిఁజెందెదను.

భీమ—మృతికోఁ అకంతయేల? మృతియె రావలయునన్న నే నంగీకరించిన మృతిగలుగదా?

కీచక—తరుణీజనవతంసమా! నీమాట నాకభేద్యముగానున్నది. సిగ్గరివై యేమేమో మాటలాడుచున్నావని తోఁచుచున్నది. సిగ్గువదలుము. నిక్కము నే నీవాఁడంగా కన్యులకుఁ జిక్కను. నీవు నావండనున్నఁజాలు. స్వర్గమున నుర్వశీసంభోగమునైన సరకుకొనను.

భీమ—స్వర్గమునన్న నుర్వశిని జూడవలయునని నీకంతఫలాపమా?

కీచక—తరుణీ! ఆయుర్వశి నీ కాలిగోరిమైన సాటియగునా?

భీమ—ఏల! నీకాయుర్వశియే సిద్ధించుఁగాని లెమ్ము. పిలుతునా యూర్వశిని?

కీచక—అయ్యో! దేవీ! నీకంతకోపమా? లోకమున నందఱు నుర్వశి కడుముద్దులాడియని పలుకుచుండఁ బ్రస్తాపవశమున దానిపేరెత్తితినంతయే అంతయనూయయా? కైకొనుము ఫలాహారముల వీని రుచియయినఁజూతుము.

భీమ—(తినఁబోదగును.)

కీచక—తరుణీ! నన్ను నేన ప్రశంసించుకొననేరను. నన్నుగాంచిన తరుణులందఱు నాయట్టి పురుషుఁడు లేఁడని యగ్గింతురు. అట్టివాఁడ నీకు దాసుఁడనైతి. నీభాగ్య మెట్టిదోకదా!

భీమ—ఇంక నన్ను నేన ప్రశంసించుకొనవలయునా? ఈ భూమండలమున నాయట్టి సతిని నీవ కాకింకెవ్వరునుఁజూచియుండరు. అట్టి నాసరసనే తెంచి తుదగాంచఁ గఁటివి. నీప్రాప్తమెట్టిదోకదా?

కీచక — భళిభళి! నీవట్టిదానవే యగుదువు. ప్రియా! నీవే భుజింపవలయునా యీ ఫలాహారముల? నీముద్దుచేతుల నాకింతయొసఁగరాదా?

భీమ — కొమ్మ (అని కన్నుపొడుచును.)

కీచక — (కన్నుల నులుముకొనుచు) అయ్యో! కాంతామణీ! నాకన్నెంతేగాఁ బొడిచితివి?

భీమ — చీఁకటి. నీకింత సమీపమునకు వచ్చియుండుట నీవైన నెఱుఁగుదువా? అయ్యో! వచ్చిరాకయే కన్నుపోయిన నుండెట్లు?

కీచక — నీకేమియు భీతిల్లకుము. ఏమో కొంచెము తగిలెఁగాని, బాధయేమియు లేదు.

భీమ — ఊఁ—

కీచక — ఆయెనా ఫలాహారము?

భీమ — కొంచెము—(తినును.)

కీచక — దేవీ! ఇంతదూరము నీకొఱకై వచ్చి యింతసేపు నీసరస వసించియున్నను నాలింగనమియ్యకున్నావేల?

భీమ — ఫలహారములు ముగియవలెనా వలదా?

కీచక — తరుణీ! నీచందము వింతగానున్నది. కోయిల నాకర్షించు పలుకులుగల నీకు నిట్టి కటుభాషణంబులేలకలిగె. ఫలాహారముపైఁ జింత యెంతయు నున్నట్లు తోఁచెఁగాని నిన్నే నమ్మి నీ చరణదాసుఁడనైయున్నవాని మఱచినట్లున్నది.

భీమ — ఇంక కొంచెము ఫలాహార శేషమున్నది. నిలువుము. నీపని తీర్చెదను. నోట భక్ష్యములున్నప్పుడు కటుభాషణంబులు నీకొఱకై కాకుల నాకర్షించు మాటలు కాక, కోయిలల నాకర్షించు పలుకులు గలుగునా?

కీచక — నాకాలింగనమిచ్చి నీఫలాహారముంజేయరాదో? ఆహా! తెలిసెను. నీకు లజ్జ విశేషముగానున్నందున నీవైమున్నాడి యాశ్లేషింప సాహసింపవు కాఁబోలు. అయిన నాకు సెలవా?

భీమ — ఇప్పుడె నీకు సెలవిచ్చెదను. (లేచిపట్టును.)

కీచక — గంధర్వుఁడు! (పట్టుకొనును.)

(ఇరువురు మల్లయుద్ధమొనర్చెదరు కీచకుఁడు క్రిందపడి చచ్చును.)

భీమ — కాంతామణీ! ఇటురమ్ము. చూడుము. నీకుఁ గీడాచరించిన పాపాత్ముని.

(వెలుతురునతెచ్చి చూచెదరు.)

ద్రౌప—(కీచకునిఁ గాలఁదన్ని.)

(అనుబంధము 21)

భీమ—నా ప్రేమయు స్తుతిపఱను. ఇదె తెల్లవాఱవచ్చె. స్నానమునకుఁ బోవలయు. నీవు నిశ్చింతగాఁ బొమ్ము.

(ఆశ్లేషించికొని నిష్క్ర.)

[ప్ర॥ ఊర్వశి.]

ఊర్వ—అమ్మా! ద్రౌపదీ!

ద్రౌప—ఎవరదె? ఎవరది? నాథా!

ఊర్వ—అమ్మా! నీవు భీతిల్లకుము, నేనే యూర్వశియను దేవవేశ్యను. (చెవిలోఁ జెప్పి) ఈకారణమున నీ యెడనుంటిని. నీయట్టి పవిత్ర చరిత్రను దర్శించుకొనక పోవుట యుచితముకాదని నీకుఁ గనిపించుకొంటి. నీయద్భుత పాతివ్రత్యముగాదె నిన్నీయాపదలవలనఁ దప్పించెను. నీకెప్పటికిని నిర్భయము. నేఁబోయివత్తు నానతిమ్ము.

ద్రౌప—ఊర్వశీదేవీ! నాయెడ నీప్రేమ నిర్వ్యాజముకదా.

(అనుబంధము 22)

(నిష్క్రమింతురు.)

—(తృతీయాంకము సమాప్తము.)—

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తురీయాంకము.

ప్రథమరంగము-కౌరవసభ.

[ప్ర॥ దుర్యోధన-కర్ణ శకుని-చారుండు.]

దుర్యో—చారులారా! వారినెక్కడ పెట్టియున్నారు.

చార—భోజనమునకుఁ బోయియున్నారు. రాఁగలరు..

దుర్యో—వారే పాండవులని యెఱుఁగుదురా?

చార—వారుకాకున్న నింకొక్కరుండరు. ఎందుకన్న విరాటపురి - కుంతలపురి యీ రెండుపట్టణములుఁదప్ప భూలోకమున మఱియొక్క-చోట నాల్గురు జనులు నవీనాగతులై యొకసారివచ్చినవారులేరు. మేము తెచ్చినవారు కుంతలపురమున నుండినవారు. విరాటపురినన్న నేవురు పురుషులు నొకస్త్రీయు కాక నలువురు పురుషులును నిరువురు స్త్రీలును వచ్చియుండినారు. కావున వారిని జూనవలసి వచ్చెను.

[ప్ర॥ ఏవురుపురుషులు-విధవ.]

(అనుబంధము 23)

1. పురుష—అయ్యో! అయ్యో! ఏమన్యాయము! ఇట్టి వేదురుపట్టిన దురాత్ముల జగంబున నూరకవిడువఁజన్నె-నేను ధర్మరాజునఁట! ధర్మరాజునకిట్టే కుష్ఠుజాడ్యము కలిగియుండెనా? రాజేంద్రా! చూడుము.
2. పురుష—నేను భీముఁడఁట! నాకొక ద్రోపదిఁ దెచ్చియివ్వకపోయిరే?
3. పురుష—నేనర్జునుఁడఁట! ఇదిగో నాగాండీవమునుఁ జూడుము. (మెడలోనున్న రుద్రాక్షహారము నిచ్చును.)

4. పురుష—నేను నకులుఁడను. నకులమనఁగా ముంగిస-ఇదిగో నాయనుఁగ తమ్ముని సహదేవునిఁ జూడుము. (ఒక పెద్దవానిఁ జూపి నవ్వును.)

5. పురుష—నేను సహదేవుఁడను. ఈమె మాతల్లి మాద్రి కాఁబోలు? పాండురాజ శవమును దహించినవెంటనే త్రాళ్ళుఁదెంచుకొని పాఱుతెంచిన మగఁడులేని ముత్తైదువ యీవిడయే సుమా?

విధవ—నేను విధవను. నన్నుమాని దేశముపైఁ బోయియున్నపుత్రు నన్వేషించుచుఁ గుంతలపురికివచ్చి యశక్తనైపడితిని. మీరు ధర్మగుణముచే నాకెంత పరిచర్యసేయుచుండిరి. రాజా! నీచారులు నాకేవురుపతులఁ గల్పించిరి. నేను ద్రౌపదినఁట! అయ్యో! ఆమెకెంత యవస్థవచ్చెను. నీడలేక కొడుకును బోవగొట్టుకొని విలపించుచున్న బ్రాహ్మణ విధవయాయెఁగా?

దుర్యో—ఇది కడుచిత్రముగానున్నది.

చార—దేవా! వీరేపాండవులు. వారు తమసమయభంగము కాకుండుటకై యెట్టి బండతనమైనఁ బైవేసుకొనఁగలరు.

అందఱు—కాదయ్యా! కాదయ్యా!

దుర్యో—కాకున్న నేమినష్టము. నెల రెండునెలలు మిమ్ము నిర్బంధముననుంచెదను. పాండవులు వచ్చినవెనుక విడిపించెదను. రాకుండిరా! మిమ్మునే మరల నరణ్యమునకుఁబంపెదను.

అందఱు—అయ్యో! అయ్యో!

శకుని—సుయోధనా! నాకొకటి తోఁచుచున్నది. ఇదివరకు విస్మృతుఁడైయుండిన హలాయుధాసురుఁడు నేఁడు కనువిచ్చియున్నాఁడని వింటిని. వానిఁబిలపించిన వాఁడు చెప్పఁగలఁడు.

దుర్యో—సేవకా! హలాయుధాసురుని దోడ్తెమ్ము. మాతులా! వీరేపాండవులుగా నుండనోపుదురని తోఁచెడు. విరాట-కుంతలపురములందప్ప నింకెక్కడను వారుండఁజాలరుగదా? విరాటపురి నిద్దఱు స్త్రీలుండుట నందు వారులేరు. అదియుఁగాక యాపురంబునఁ గీచకుఁడను పటుబలాఢ్యుఁడు విరాటుని మఱఁదియున్నాఁడు. అట్టియెడ వారు పోవరు.

చార—దేవా! ఒకవిన్నపము. దేవర కీచకుఁడన్న జ్ఞప్తిగలిగె. వాఁడొక సైరంధ్రిపై దుర్మోహముఁగలిగి తత్పతులగు గంధర్వులచే నొక నిశీథమునఁ దన నాట్య[illegible]లో వధింపబడెనని మేము విరాటపురి విడిచిన పిదపఁ దెలిసెను.

దుర్యో—ఏమీ ! ఏమీ ! కీచకుఁడు-భీమసేనుఁడు-శల్యుఁడు-బలరాముఁడు - వీరు సమజులు.

[ప్ర॥ హాలాయుధుఁడు. దీనుఁడై.]

హాలాయుధా ! పాండవులిట్టి వేషముల నేమైన ధరించిరా ?

హాలా—(కాదని సైగ.)

దుర్యో—వారు విరాటపురికేమైనఁ బోయిరా ?

హాలా—(ఆశ్చర్యమున ఔనని సైగ)

దుర్యో—హాలాయుధా ! పొమ్ము-జనులారా ! మీరును యథేచ్ఛముగఁ బొండు. మాతులా ! ఇఁక యోచనయేటికి-ఆ సైరంధ్రియే ద్రౌపది గంధర్వులే పాండవులు వారిని మనమందఱ మవశ్యము గుఱుతింపవచ్చును.

ఉ॥ నిండుమదంబు మానక జనించు విరాటుని బ్రోలువారలే ।
పాండవు లావిరాటుఁడును వైరియగు న్మనకింక వానిగో ।
మండలిఁబట్టి వారలభిమానమదంబునఁ బోరవత్తురా !
భండనసీమ వారిఁ గనిపట్టి వనంబున కంపనింపగుఞ్ ॥

(అనుబంధము 24)

విరాటుని గోధనము మిక్కిలి బలిసియున్నట్టు వినికి. అతఁడు మనశత్రువుఁడు. ఇదే సమయము. సుశర్మను దక్షిణముననున్న గోవులఁబట్ట బంపుదము. వానితో విరాటుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చును. మఱునాఁడు మనమందఱ ముత్తరమునఁ బట్టుదము. అప్పుడు పాండవులే వచ్చెదరు. అట్లను రాకుండిరా మనము ముట్టడించినపుడొక్కింత సైన్యము నూరిపయికిఁ బంపుదము. వారు చిక్కకమానరు. కర్ణా ! నీవాయితముగమ్ము.

కర్ణ—నాతోడఁ జెప్పవలయునా ! పాండవులందఱటుండనీ. అర్జునుఁడు మాత్రము వారితో వచ్చెనా యపుడుగదా నాపండువు.—

కం॥ ఏపారకేఁపె పోదము ।
కోపాటోపంబు వెలయఁ గుంతిసుతులలో ।
నా పార్థుఁడొకఁడు వచ్చిన ।
నాపండువుగాదె మనుజనాయకచంద్రా ॥

శకుని — ఇంక మనయాచార్యాదుల నెల్లఁ బిలిపింపెదము.

మ॥ మనసారంగను నిత్యసంతసము సంపాదింపఁగాఁగల్గునే!
ఘనసౌఖ్యంబులు దీఱెనంచు మదిలోఁ గర్వించియున్నాఁడుగా!
వనభూమిం బడఁగూల్చు భంగి మఱియుం బ్రాణంబు నొండేల్లు పం
చినఁగాదే చిరరాజ్యముబ్బ నృపతుల్ సేవింప దుర్యోధనా॥

(అనుబంధము 25)

(నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తురీయాఙ్కము.

ద్వితీయరంగము-ద్వారక.

[ప్ర॥ కృష్ణుఁడు-అభిమన్యుఁడు.]

అభి — మాతులా! నీకనుగ్రహము లేకున్న నేనేమి చేయుదును? నా యుత్సాహభంగము చేసినందున నేమిఫలము.

కృష్ణ — అభిమన్యూ! ఊఱడిల్లుము. ఇంకొక నెలదినములలో నీతండ్రులు రాఁగలరుగదా నీకేల యాతురము.

అభి — అజ్ఞాతవిధి తీఱినదినముననే యానందబాష్పములు నిండార మాతండ్రి నాశ్లేషించుకొను నభిలాషముగదా నాకు? లోకగర్భుఁడవై నీవెఱుఁగని రహస్యమేమున్నది. నీవు చెప్పకున్న నాగతికొలఁది నెందైన వెదకెదను.

కృష్ణ — (ఆత్మగతము) ఈ కుమారఁడు నను మిగుల బాధించుచున్నాఁడు. వీనికిఁ జెప్పిన మాత్రమున నందేమియపాయము (ప్రకాశము) కుమారా! నేనెంచి చెప్పినను మానక మొఱకుదనమున బలవంతమొనర్చెదవు. రహస్యము మాత్రము వెలిపుచ్చితివా, మహాపాయము సుమా!

కం॥ పాపఁడవై మాణవక!
వ్యాపారము వెలయనిట్టు లడిగెదఁగాదే॥
యోపాటు వెదకిఁ దెలియుము!
హాపాయము గల్గనింత యారయు వేలా॥

అభి—మాతులా! అర్జునుఁడైన నగునా? తన్నుఁ జంపుటకు తానై కొనితెచ్చిన గాండీవమునఁగదా?

కృష్ణ—అర్జునుఁడే సుమా. నేనింతమాత్రముఁ జెప్పఁగలను. నీవారందఱు, విరాటపురమునఁ బ్రచ్ఛన్నత్వమున నున్నారు. ఇంక నీయిష్టము.

అభి— కం॥ సంతోషమాయె మాతుల।
యెంతయు ధన్యుండనైతి నీయుపకారం।
బెంతుఁగద నేను నిరతము।
చింతింపక నాకుఁ దోవ సెలవీవలయున్॥

నేను ధన్యుఁడనైతిని. అందుపోయి వారిఁ గనెద.

కృష్ణ—శీఘ్రముగ నాయత్నము చేయుదును. పోదమురమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తురీయాజ్కము.

తృతీయరంగము - విరాటోద్యానము.

(మండపము - భావి.)

[ప్ర॥ అభిమన్యుఁడు. (బ్రాహ్మణరూపమున)]

అభి — మా మేనమామయగు కృష్ణునితోఁ బాండవులు విరాటపురి నున్నారని బలవంతపెట్టి యెఱిఁగి యిందువచ్చితి. ఆహా! రథమువిడిచి యొక క్రోశమయినను నడిచిరాలేక ఇంతాయాసమగుచున్నది. నాతండ్రు లింకెంత వస్థనొందుచున్నారో. ఈ ఉద్యానము మనోహరముగానున్నది. రాజులు లేక వనభోజనమునకుఁ బోయియున్నట్లు తెలిసె. ఈ మండపమున నీరాత్రియంతయుండి రేపు రాజదర్శనమునకుఁ బోయెదను. ఆయాసమున నిద్రవచ్చుచున్నది. (పండుకొనును.)

[ప్ర॥ ఉత్తర - నీలా.]

ఉత్తర — నీలా! సాయంకాలమగుచువచ్చెను. ఇంకను, సెంకబలిసియున్నది.

నీలా — చూచితివా - యీసరోవర మెంత రమణీయముగానున్నది. ఇందింత స్నానము సేయుదుమా?

ఉత్తర — మిగుల మేలు. అయిన మా యుచీరలైనను లేవే. నీలా! పోయి తెత్తువా?

నీలా — మీ వారున్నచోటు దూరము. నీవొంటిగా నెట్లుండెదవు.

ఉత్తర — నాకేమి భయము. నీవు శీఘ్రముగఁ గొనిరమ్ము.

(నీల - నిష్క్రమించును.)

ఉత్తర — నీల వచ్చువఱకు నందున్న మండపమున విశ్రమింతును.

(పోయి, బ్రాహ్మణరూపముననున్న యభిమన్యునిఁజూచి.)

ఆహా! ఏమహోత్కృష్టపురుషుఁడు. అనవరతాకాశగమనాయాసమున ధరణీతలమునకు దిగివచ్చి సుఖశయనము నొందిన చంద్రభానుఁడో — ప్రణయమోహంబున రతీసతి తిరస్కారము గాంచి తద్వాహ్యనాశాబద్ధుఁడై కోపము వగలునఁ బండియుండు మానసోత్తముఁడో — స్వకాలసంజనిత సంభ్రమంబునఁ దనపరిణతియంతయుఁ దిలకించి మహానందమున మేను మఱచియున్న వసంతుఁడో — భూసతీసమాగమకాంక్ష చేనేతెంచి రతాంతశ్రాంతుఁడైన మానవుఁడో — యగుఁగదా. కాకున్న నీతేజఃపుంజంపు, రూపవైభవము, విలాస మనోహారత, యాభోగవిభ్రమము నెట్టిదైన నుండునె.

ఉ॥ ఈనిమువాలుచూపువగ యీనిబలార్ధహిమాంశువిభ్రమం ।
బీరగుమోముసోయగము నీ వెడదైనయురంబుపొంక మీ ।
మానితబాహుదీర్ఘతయు మాయురె యీనవమోహనాకృతుల్ ।
గానఁగదా తలంప నవకాముఁడొ లేక యిందు సోముఁడో ॥

(అనుబంధము 26.)

అకటా! రాజకంఠీరవుఁడగు విజయకుమారుఁడై నాకు పినుకలిచే నుత్పన్నమయిన మోహాపది యంతకంతకు నిఁకిపోవుచు వచ్చెగా ?

(ఒకపాము ముత్తర వెనుకను డి రభసముగా వచ్చును. ఉత్తర తిరిగిచూచి హా! యని యరచి మూర్ఛిల్లును. అభిమన్యుఁడు లేచిచూచి పామును చంపును)

అభి — అకటా! ఈకాలసర్పమీయంగనామణిఁ జంపుచుండెఁగదా! ఈ సతీమణి యెవ్వతెయో. చంద్రునరయుచు ధరాతలమునకుఁ దిగిన రోహిణియో? వసిష్ఠుని వెదకుచువచ్చిన యరుంధతియో ? సాక్షాత్కరించి తరుణీరూపముపూనిన వనలక్ష్మియో యగుఁగదా ?

సీ॥ ఖండరూపములేక నిండురూపమెయెల్ల
కడలఁ జంద్రునకుఁ గలిగెనేని ।
తాకితాకకమున్న దాడిమీబీజముల్
విచ్చిపోవకకూడి వెలసెనేని ।
కాఠిన్యమునుజేరి కామినీయులతగూడ
కనకకుంభములకు గలిగెనేని ।

చలియించిపారని నిలుకడగలకాంతి
చను ఘనాఘనముల కొనరెనేని ॥

అ॥ వె॥ యప్పుడించుకైన నగునేమొ యని సాటి ।
కానియుప్పు డెల్లు కలుగనేర్చుఁ ।
సుదతివదనమునకు రదనములకు నీయు ।
రోజములకు నీశిరోజములకు ॥

నేనువచ్చినపని యేమి యిదియేమి. పోయెద (పోయివచ్చి) అక్కటా ! ఈతరుణీమణిరూపమునయః కాంతశలాకను నా మనసు సూచిప్రాయమై పాయనేన కున్నది. దీని మందహాసదర్శనమే నాకనంతపదసౌఖ్యము. దీనికటాక్షప్రసారమే నాకమరలోకభోగము. దీని యాశ్లేషసౌఖ్యమే నాకు సర్వలోకాధిపత్యము. ఇట్లుండ నీ సతీమణిని బాసిపోవనేర్తునా ? ఈ ఘోరవ్యాళముఁ జూచినంతనే యీ మృగశాబనయన బెగడొంది మూర్ఛిల్లెను. దీని నుద్బోధింపక పోవుట పాడికాదు. (ఉత్తరయొద్దకువచ్చి) జలజాక్షీ ! లెమ్ము భయపడకుము.

ఉత్తర—(లేచి భయమునభినయించి) ఆహా యేమాయెను ?

అభి—సుదతీ ! నీవేణీభరమునందలి యీసర్పవేనది నిన్నుఁ జెనకరాఁగదానిక్కినావలనఁ జాపఁగలిగె.

ఉత్తర—సాహసరక్షణప్రవైతకపర భూసురగ్రామణీ. నేనీలోకమున నున్నానా?

అభి—అతివా ! నీవు నల్లెయడిగెదవా- నేనేలోకమున నుండుటయు నేనే యెఱుఁగను.

ఉత్తర—(పామునైపునఁ జూపి), ఆలోకమొకటి దక్క నేలోకము నెఱుగను.

అభి—తరుణీ ! నీ యీ లోకమొక్కటిఁ గలుగ నాకన్ని లోకములు గలుగును.

ఉత్తర—(స్వగతము) ఇపుడు ధన్యనైతిని. అమ్మో ! నేనేటికిట్లను కొనెదను? నాకెక్కడిధన్యత ? (ప్రకాశము,) భూసురగ్రామణీ !

అభి—ఏమియానతిమ్ము.

ఉత్తర—ఏమియు లేదు.

అభి—ఏమియు లేకూరక నన్ను బిలిచితివా. నిక్కువముగా నాకేచిత్తచాంచల్యము గలిగి యున్నది. నీవు నాయెడ నున్నావనియు నీనగుమోము చంద్రునెక్కసక్కెమాడు చున్నదనియు నింతెఱుఁగుదుఁ గాక వేఱొక్కటి యెఱుఁగను.

ఉత్తర—భూమీసురేశా ! నేనేమిచేయుదును.

అభి—సంశయింపక నీమదినిన్న యాశయము విశదపఱుపుము.

ఉత్తర—(ఊరకుండును.)

అభి—నీవు నన్ను మాటలాడించియు మాటలాడకుండుటకుఁ గారణము సంశయమో—భీతియో—లజ్జయో—నిరాదరణయో—యుండుఁగదా ?

ఉత్తర—నిరాదరణ మెన్నటికిని గాదు.

అభి—అయినఁ లజ్జాభీతిసంశయములా కారణములు. జలజాక్షీ! నీకవియేల, నాయెడ భేదమెంచకుము.

ఉత్తర—భూసురతిలకా! నేనేమియుఁ జెప్పఁజాలను. నాకు మహాదుఃఖముఁ గలిగియున్నది. ఆ దుఃఖము నింతయుఁదాళను.

(అనుబంధము. 27.)

అభి—తరుణీ ! నీకింకెవ్వరిపైనైనను మనసుగలదో ?

ఉత్తర—(తలవంచుకొని) కాదనను.

అభి—ఆమోహనాంగుఁడెవ్వఁడు నాకింతఁ జెప్పుమా ? పర్యాశలు మానెదను !

ఉత్తర—భూదేవగ్రామణీ ! ఏలసూచింపవలయు నాప్రాప్తియిట్లున్నది. వివకలివలన నాకభిమన్యునిపై మనసుగలిగి యుండెను. నినుఁజూచిన నామది వాని. మనః క్షోభమూలమున నా పాతివ్రత్యమునకు, భంగము గలుగునట్లున్నది. నేనేమి సేయుదును. (దుఃఖించును.)

అభి—అబలా ! నీవు దుఃఖింపకుము. నీవభిమన్యునే పెండ్లియాడునట్లును, నాకోరికలు ఫలించునట్లును, నీ పాతివ్రత్యమునకు హానిగలుగనట్లును, నేనొడగూర్పఁజాలుదు.

ఉత్తర—విప్రోత్తమా ! నీమాట యభేద్యార్థముగనున్నది.

అభి—నెలదినములలో దీనియర్థము తేటపడఁగలదు. నీవు విరాటుని పుత్రికవిగావా?

ఉత్తర—ఉత్తరయనుదానను. నీ వెందుఁడఁగలవు.

అభి—నీవీట సేవసింపు వాఁడ.

[ప్రవేశము-ఉత్తరుఁడు.]

ఉత్తరుడు—ఉత్తరా ! ఇందేలయున్నావు ? పొమ్మింటికి. ఆహా! భూసురా ! నీవేడ రాజేంద్ర కొమారియేడ ? అసంబద్ధప్రలాపములా ?

ఉత్తర—అన్నా! ఉత్తరకుమారా ! ఈ బ్రాహ్మణుఁడు నన్నుఁజాపువలనఁదప్పించెను.

ఉత్తరుడు—తప్పించెను. తెప్పించెను. నీవవివేకినివి. పొమ్మిక్కడనుండి.

ఉత్తర—అన్నా—

ఉత్తరుఁడు—అన్నా సున్నా-పోయెదవా లేదా ?

ఉత్తర— (నిష్క్రమించును.)

ఉత్తరుఁడు—బ్రాహ్మణా! నీవేదబము లెక్కడ నేర్చితివి. రాజపుత్రికిని వేఁగుబాపనికిని స్వర్గమునకు నరకమునకున్నంత దూరము. నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు కాకుండిన, నీవీపు చీలుచుండెదు.

అభి—అయ్యా ! మన్నింపుము.

ఉత్తరుఁడు—మన్నింపవలయునా ? నిన్నుఁ దన్నింపవలయు. వెడలిపొమ్ము.

అభి—రాజకుమారా ! నేనీవిరాటుని కొలువునందుండ వేఁడివచ్చియున్నాను.

ఉత్తరుఁడు—విరాటుని రాజ్యమున నిన్నుండనివ్వను పోకున్న నీచెవులుకోయింతును.

అభి—అయ్యా—

ఉత్తరుఁడు—అయ్యా కొయ్యా-నీకర్ధచంద్ర ప్రయోగమగును.

అభి—భూమీశా—

ఉత్తరుఁడు—భూమీశా-గోమీశా-తొలఁగుము. (అనిచెయిపట్టి యీడ్వఁనభిమన్యుఁడు కదలఁడు) ఆహా ! నీకింత కావరమా ? ఇప్పుడు మాతువులెక్కు (మెడబట్టిత్రోయి అభిమన్యుఁడు కదలఁడు)

అభి—(ఉత్తరుని త్రోయును క్రిందపడి లేచి నమస్కరించి చేతులు జోడించి) స్వామీ! నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు కావు మహాపురుషుఁడవు.

(అనుబంధము 28)

నాకరాంగుళీమునలోకమునంతయుఁ గదలింపఁజాలుశక్తి మంతుండను. నాశక్తి నీయెడనీరసమాయెను. నేనెఱింగినంతలో రుద్రుఁడు-కృష్ణుఁడు వేరేయించుక శక్తి కలవారు. వారిశక్తి నాయెదుటఁబనికిరాదు. జరాసంధుఁడు పదునెనిమిది మార్లు కృష్ణుని జయించెను. అతఁడును మా మేనమామ కీచకుఁడును సమబలులు. కీచకుఁడు నాకంటె మిక్కిలితక్కువ. (రహస్యమున) ఆకీచకుఁజంపిన వాఁడనేను. రుద్రుఁడందమా? యర్జునుఁడే వానిజయించెను. అర్జునుఁడు నన్నేమనుట నాకును నాబలమాత్మనికే యెఱుక. నీవెవ్వరో యెఱుంగను.

అభి—నేను బదుకుబాపడఁగాని వేఱుకాదు. నీమాటవలన నద్భుతము జనించె. అర్జునుఁడు నిన్నేమనును.

ఉత్తరుఁడు—అతఁడు కాలకేయనివాతకవచులఁ జంపినపుడు సారథియెవ రెఱుంగుదువా ?

అభి—ఇంద్రసారథియగు మాతలి యని విన్నాను.

ఉత్తరుఁడు — (నవ్వి) “ లోగుట్టు పెరుమాళ్ళకెఱుక ” రాక్షసులఁజూచి మాతలిపరుగెత్తిపోవ నన్నుఁబ్రార్థించి యర్జునుఁడు సారథిగాఁ జేసుకొని జయము వడసె. పేరునకు మాత్రము సారథిగాని నేనే మిగులయుద్ధమాడినది. అప్పుడర్జునుఁడు తనకంటె నెక్కుడయని సఖ్యము చేసినాఁడు.

అభి — (స్వగతము) వీఁడసాధ్యుఁడుగానున్నాడు. ఎదురులేకున్నది. ఇంకెంతవఱకు వచ్చునో చూతము (ప్రకాశము) ఇపుడు గదా యర్జునుభంగి తెలిసె. కీచకుని నీవే చంపితివంటివే యెట్లు ?

ఉత్తరుఁడు — మాయూరిలో నొక సైరంధ్రియున్నది. దానికి నాకు బరిచయము. దానివాఁడుమోహించి నేను వలదన్నను విననందున రాత్రి సైరంధ్రివేషము వేసికొని నేనే వానిఁజంపితిని. వానితమ్ముల నట్లేచేసితిని. నీపుణ్యముగ నీవెవరితోడను ననకుము. నాప్రాణమునకు వచ్చును. “వీఁడు కృష్ణునికడ్డము పుట్టినాడు మేనమామను జంపెను” అనియందురు. చూచితివా నీతో మాటలాడచుండఁ జీకటియాయెను. మాతండ్రి నినుకొలువున నిలుపుకొనునట్లు చేసెదను. అతఁడెందే యున్నాఁడు పోవుదమురమ్ము.

అభి — నేను రేఁపు రాజుగారి కొలువునకు వచ్చెదను.

ఉత్తరుఁడు — కొలువేలకావలయు ? ఇపుడేరమ్ము.

అభి — క్షమింపుము, ఇపుడువలదు.

ఉత్తరుఁడు — నేనలసియున్నాను. కొంచెమట్లుపోయి మాసేవకుల వెలతురుదెమ్మనుము.

అభి — నాకాయాసముగానున్నది క్షమింపుము.

ఉత్తరుఁడు — ఇంతమాటవినని వాడవు నీవేమి కొలువుండెదవు. నీవు రాకున్న నిలుచునా — (పోయి వచ్చియున్న పామును ద్రొక్కి) అయ్యో! అయ్యో ! చచ్చితి — చచ్చితి (అని క్రిందఁబడును.)

(అనుబంధము 29.)

అభి — (వచ్చి) ఏమయినది ! ఏమయినది ?

ఉత్తరుఁడు — చచ్చితినయ్యా ! మాతలిదండ్రులతోఁ జెప్పుము.

అభి — నీకేమి ప్రాప్తించినది.

ఉత్తరుఁడు — ఎంతపెద్దపామయ్యా ! ఇరువది బారలుండవచ్చును. మృత్యుదేవతవలె కఱచి వెడలిపోయెను.

అభి — అదియా ? భయపడకుము. అదిచచ్చినది నీవూరక త్రొక్కినావు ఇదియేకదా?

(చూపును)

ఉత్తర—నీవున్నావయ్యా ! దగ్గఱకుఁ జేరుము.

అర్జు—ఇది చచ్చినదయ్యా.

ఉత్తరుఁడు—నాకుఁ దెలియునయ్యా ! నన్నుఁ గఱచినప్పుడే త్రొక్కి చంపితిని.

అర్జు—అటుఁ గాదయ్యా ! అదిచచ్చినాల్గగడియలయినది.

ఉత్తర—అవునయ్యా !

అర్జు—అయిన నది నిన్నెట్లు కఱచును.

ఉత్తరుఁడు—అయ్యో ! చచ్చినపాము కఱవదని యెవరు చెప్పిరయ్యా ! శరీరము త్రొక్కినఁ జాలదా ?

[ప్రవేశము : సేవకుఁడు-(దివ్వటీతో.)

సేవ—మా యుత్తర రాజుధ్వని విన్నట్లాయెను.

ఉత్తరుడు—అయ్యో ! నేనేయప్పా ! పాముగఱచి చచ్చియున్నాను.

సేవక—(స్వగతము) చచ్చినవాఁడు మాటలాడుచున్నాడె.

(సేవకాభిముఖ్యమునొందు నుత్తరుని బిలుచుకొని పోవునపుడు—పోవుచు ఉత్తరుఁడు పామునుగొట్టును.)

(సేవక—ఉత్తరుఁడు నిష్క్ర.)

అర్జు—ఆహా ! వీడెట్టి భీరుఁడు-ఉత్తరాసతీ ! ఇట్టినిర్భాగ్యునికి నీవెట్లు చెల్లెలైతివి. వీని కొఱకై నీయందఱి మోహము తగ్గునా ? రుక్మిఁడును-రుక్మిణియు నొకరికే జనింపరా ?

(అనుబంధము 30)

(నిష్క్రమించును.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తురీయాఙ్కము.

చతుర్థరంగము - విరాటునిల్లు.

—(ప్ర॥ కంక - వలల - బృహన్నల.)—

బృహ—అయిననిదియే నిర్ధారణమా ?

కంక—విజయా ! ఇట్లు చేయుచున్న విధిలేదు. నీకొఱకునన్నూఱడించుటకై నీకంటెనో యక్షింపనుందును. అయినను సమయము కాదు. ఎంతమనవాఁడైనను, దానెంత గుఱుతించినను దగదు.

బృహ—అహో ! అగ్రజా ! నేఁడెట్టిమాటవింటిని. ఇంతటి దుష్కాల మెవ్వరికైన వచ్చెనే ? అయ్యో ! తానైనను గుఱుతించుకోలేక చేవచ్చి నావలె దన కష్టాతిపీడఁ గలుగఁ జేసుకొన్న ముద్దుకొడుకును జూచుచుండియు ముద్దాడఁ గౌగిలింపఁ దుడకు మాటాడనైనను లేకున్నదే ?

(అనుబంధము 31)

కంక—నెలదినములలోనున్నదిగదా? ఇంతలోఁ బ్రయోగించవలెనా? విజయా ! నీకుమాత్రమా ధీరశేఖరుఁడగు సుతునిమాటాడింపఁగూడని దుస్థితిగలుగుట? దానిఁదలఁచుకొన్న నామానసమెట్లుగలుచుంటయుఁ జెప్పఁజాలను.

వలల—ఒక వేళ నభిమన్యుఁడు ఏకాంతమునఁ బేరుసఁబిలిచిన నేమనవలయు.

కంక—ఇంకేమనవలయు ? (దుఃఖమున) నీవెవరనియడుగవలయు.

వలల—అహో ? తండ్రిబిడ్డలకెంత వుచేసియున్నదిగదా యీ కష్టవిధి ?

కంక—ఏమిసేయుదము. ఎవరో మాటలాడుచున్న ధ్వనివినవచ్చె. ద్రౌపదికిని—గవలకనునీసంకేతము చెప్పఁడు

(నిష్క్రమించుదురు.)

బృహన్నలానాటకము.

తురీయాఙ్కము.

పంచమరంగము - విరాటునిల్లు.

—॥ ప్ర॥ అభిమన్యుఁడు. ॥—

అభి.— నేనెవరికొఱకు ముఖ్యముగా వచ్చితినో యతఁడే చిక్కఁడయ్యె ! కంకభట్టుఁడే ధర్మతనూజుఁడు. వలలుఁడే భీమసేనుఁడు. దామగ్రంథి తంత్రీపాలురే కవలు. సైరంధ్రియే ద్రౌపది. నేను విచారించినవారు వీరితోడ బృహన్నలయు, వచ్చెనని చెప్పిరి. ఆ బృహన్నల యర్జునుఁడగునా ? ఇది వచ్చిన వేషము కాక, వేసికొన్న వేషము కాదు. ఇదెట్లు వచ్చును. అతఁడు ధనంజయుఁడు కాఁజాలఁడు. కానేరఁడు. కాఁడు. మా పెద్దతండ్రుల నడిగి తెలిసికొందును.

[ప్ర॥ కంకుఁడు.]

అభి—పితృవ్యా ! నమస్కారములు. (నమస్కరించును)

కంక (— మొగము చిన్నచేసికొని) పితృవ్యుఁడెవ్వఁడు-నీవెవరవు. నీకుఁ బిచ్చిపట్టియున్నట్లో? అవలఁబొమ్ము. (అనిపోవుచు-) ఆహా!) దుఃఖముననిష్క్రి)

[ప్ర॥ వలల.]

అభి—పితృవ్యా ? నమస్కారము (నమస్కరించును.)

వలల —నీవెవఁడవావలఁబొమ్ము (పోవఁబోఁగా)

అభి—(చేపట్టి) దండ్రి-ధర్మతనయునొద్ద నాసమిక్కిలిదనవు లేమింజేసి పెద్దపెనఁగఁజాలనైతిని నిను విడువను. మహిమ యెఱుఁగలను. మాతండ్రి యెవరెంత చెప్పినా నాపఁజాలును ?

వలల—(దుఃఖమున చేయి విడిపించుకొని వెడలిపోవుచు) "హా ! శ్రీహరి"

(నిష్క్రమించును.)

అభి—వీరేమి చేయుదురు. వీరి విధి తమకొడంబడకున్నఁ గొడుకని చెప్పకుండఁగూడఁ జేసినది గా?

(అనుబంధము 32.)

(నిష్క్రి.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తృతీయాజ్కము.

॥ షష్ఠరంగము - ఉత్తరునిల్లు. ॥

[ప్రవేశము - ఉత్తరుఁడు - ఉత్తర - నీల.]

ఉత్తరుఁడు—మాతండ్రికేమి పిచ్చి. ఒకసుశర్మతో యుద్ధమునకుబోవుటకు నాగ్గతమ్ములు తాను చాలక, పంచాగము వాఁడు—వంటలవాఁడు—గుఱ్ఱాలావులఁ గాచువారు, ఇందఱు కావలయునా? నన్నొకనిఁ బంపియుండరాదా?

ఉత్త—అన్నా! పంచాంగము వాఁడేమి. వంటలవాఁడేమి.

ఉత్తరు-ఉండ లేదా మనకంకనభట్టును, వలలుఁడు. వీఁడ్రీనాఁడు పురుషధీరుడై నాఁడఁటని

ఉత్తర—అన్నా! వలలుఁడు సామాన్యుఁడు కాఁడు పులఁతో సింగముతో—

ఉత్తరుఁడు—నాకేమియు లక్ష్యము లేదు. వానితో మల్లయుద్ధము చేయవలయునని నాకెంతో యభిలాషము. అయిన వంటలవాఁడోటచే.—

(ప్రవేశము - సేవకుఁడు.)

సేవ—రాజేంద్రా! విజయోస్తు. ఉత్తరదిక్కునన్ను మన గోపాలురు మహారోదనము చేయుచువచ్చిరి. కౌరవరాజు బలగమంతయు ధార్తరాష్ట్రి గురుకృపాశ్వత్థామకర్ణులు మన గోధనము నగ్రహించి తరిమికొని పోవుచున్నాఁడ.

ఉత్తరుఁడు-(కోపమున) ఛీ! ఏమంటివి? మనగోపాలురు వాజయింపలేకపోయిరా? వారి నీక్షణమునఁ గొలువునుండి తప్పించి యున్నానని చెప్పుము. రణభేరి వేయింపుము.

సేవ—భాగ్యము. (నిష్క్రమించును.)

ఉత్తరుఁడు—నీలా! ఉత్తరా! నాప్రతాపము చూపుటకు సమయము దొరకె.

నీల — రాజేంద్రా! నీవొక్కఁడవే — అసహాయుఁడవే. — వారు పెక్కండ్రే. అతిరథ మహారథులే.

ఉత్తరుఁడు — (నవ్వి) ఈతుచ్ఛకౌరవుల కిద్దఱు కావలయునా? మిడుతలగ్నినుఱుకు నందమున వారు సాహసించిరిగదా! నాప్రతాపమార్తాండునకు వారిని మంచుకొండఁగఁ జేసి బాణానలమున నీఱుగావించెద.

(అనుబంధము 33)

శరీరమునందంతయు రోమాంచము గలిగించి కాలునిలువనీక నాకోపాగ్ని నన్ను వణఁకించుచున్నది చూచితిరా? సేవకా రథమునిప్పుడే యాయితము సేయింపుము. ఆహా! మఱచితి సారథియెవరు?

నీల — నీకున్న సారథి యేమాయెను?

ఉత్తరుఁడు — నాకుసారథి యెక్కడవచ్చెను? నేనుయుద్ధమునకు వెళ్లకలుగనేలేను. రావణుని మూలబలము పోలె నన్నుమావారొక్కత్తుగా నన్ను వెలికి రానీకున్నారు. అయ్యో! సారథిమాత్రము దొరికినా.—

ఉత్తర — అన్నా! మనబృహన్నలకు సారథ్యమునందుఁ బాండిత్యము గలదనియు, నర్జునుతోఁ జేరి ఖాండవదహనమున గెలుపుగలుగఁ జేసెననియు, సైరంధ్రి నాతోఁ జెప్పుచుండెను.

ఉత్తరుఁడు — సైళమపోయి బృహన్నలఁ దోడికొనిరమ్ము.

(ఉత్తర — నిష్క్రమించును.)

ఉత్తరుఁడు — నీలా! నీకు యుద్ధముఁజూచు నభిలాషము కలదా?

నీల — ఉండిన —

ఉత్తరుఁడు — పిలుచుకొని పోయెదను.

నీల — అమ్మో! యుద్ధమే. ఏబాణముతగిలినను బ్రాణాపాయమే.

ఉత్తరుఁడు — అందుకే మిమ్ము నబలాజనమనునది. నీకొక బాణము దాఁకనిచ్చిన నేనొక రథికుఁడనా? కావలయునన్న నీతోనె యుద్ధమాడించి కురురాజ నరకాసురునికి నినుసత్యభామఁగాఁ జేయుదురమ్మ.

(ప్రవేశము - బృహన్నల - ఉత్తర.)

బృహన్నలా! రమ్ము - నీవునాకు సారథ్య మొనరింపఁదగియున్నది. కౌరవబిడాలములు యుద్ధమునకు వచ్చినవఁట. ఖాండవదహనమున నీవర్జునునకు సారథ్యమొనరించి

తివఁటి నాకును నర్జునునకు గల తారతమ్యము నీవేయఱయుదువు. మద్బాణాగ్నిచే సేనీకౌరవఖాండవము దహించి విజయత్వము పొందఁదగియున్నది.

బృహ — యువరాజా! సేనంతకుఁజాలుదువా!

పృథ్వీవృత్తము॥ మహాబలగరిష్ఠు లామగలు కౌరవు ల్వేంచేయుర్ ।
సహాయబలగర్వితు ల్సరకు సేయవారు ద్రుమిన్ ।
అహీనగతి వారినేఁడని వధింపఁనీవేగఁగా ।
సహాళౌ తెలిసి యెట్లు లేనగుదు సారథిన్ భూవరా॥

మహాబలిష్ఠులగు కౌరవులయుద్ధమున నీను సారథిఁగాఁదగుదునా?

ఉత్తరుఁడు — నీవు భయపడకుము. ఉత్తరరాజ కేసరికిశోర ప్రవీణత కౌరవ కరియూథములపై వెలయించునప్పుడు గదా, నీవెఱుంగఁగలవు? కవచము వేసికొనుము.

బృహ — (వేసికొనలేఁడు)

ఉత్తరుఁ — (నవ్వి) మంచిసారథివి (కవచము వేసి) నీవూరక పేరునకు మాత్రముండుము. నే రథినై, సారథినయ్యెద.

ఉత్త — అన్నా! నీవు కౌరవవీరుల జయించుదువుగదా? నాబొమ్మ పొత్తికలకుఁగొన్ని యంబరములు దెత్తువా?

(అనుబంధము. 34.)

ఉత్తరుఁడు — చెలియలా! కావలసినన్ని తెత్తును. నీవును వోదు వచ్చిన రమ్ము.

ఉత్తర — నేను రాఁజాలను.

ఉత్తరుఁడు — నీకు భాగ్యములేదు. ఏటికి స్త్రీలు యుద్ధమన్న నిట్లు భయపడెదరు.

ఉత్తర — బృహన్నలా! నీవు మాయన్నకు జ్ఞాపకము చేయుదువా?

బృహ — కుమారీ! ఏలయోచించెదవు. అవశ్యము చేయుదును.

ఉత్తరుఁడు — బృహన్నలా! ఈయాఁడువాండ్ర మాటలు వినుచున్న మనపని యెట్లు జరుగఁగలదు. అయినను నే ననికిపత్తునను వార్త తెలిసిన వెంటనే, కౌరవులు పలాయితులై పోవుదురు-పోవుదము రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

—(తురీయాఙ్కము సమాప్తము.)—

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

శత్రుసామ్రాజ్యము-ప్రథమరంగము (అడవి)

[ప్రవేశము - అభిమన్యుఁడు.]

(అనుబంధము 35)

అభి.—అహా! ఏమి చోద్యము-బృహన్నల సాహాయ్యమున నుత్తరుఁడు కౌరవులపై వెడలెడునఁట. నాకోరిక ఫలించునట్లున్నది. ఇదివఱకే బృహన్నలను, నేను చూచునప్పుడంతయు నతఁడు నామోము దేఁచూడనిశ్చయింప కుండుటవలన, నాకు సందేహముకలిగె. నేఁటియుద్ధము నిజమాయెనా బృహన్నలయే మాతండ్రియగు. నే మఱుగుననుండి యరయుచుందును.

(మఱుఁగున నిష్క్ర9.)

[ప్ర॥ రథముపై ఉత్తరుఁడు-అర్జునుఁడు]

ఉత్తర—బృహన్నలా! రథమింతనిలుపుము మనమూరు విడిచి యెంతదూరము వచ్చియున్నాము ?

బృహ—ఏదీ పాదక్రోశమయినను రాలేదే. ఇదియేయూరు.

ఉత్తర—అక్కడకనుపించు తోఁటలోఁబోయియుందము.

బృహ—ఉండి ?

ఉత్తర—రేఁపుయుద్ధమాడుదము.

బృహ—గోధనము మనకుఁజిక్కునా ?

ఉత్తర—చిక్కకున్న నూరుచేరుదము.

బృహ—ఇక్కడికి వచ్చిన పనియేమి ?

ఉత్తర—నీకీయధికప్రసంగ మెందుకు ?

బృహ—నీకేమి భీతిగలిగెనా ?

ఉత్తర — భీతి ? ఈకుఱ్ఱకారవులకు భీతి కావలయునా ! వానిలో మగవాఁ డెవ్వఁడు చెప్పుము.

బృహ — కూయఁడన్న నీవుగదా?

ఉత్తర — అందుకుఁ గాదు. నాకే మాయవశకునములవుచున్నవి.

బృహ — అవశకునము లెక్కడివి? ఇంతటి సచ్ఛకునము లెన్నఁడైన నాయెనే.

ఉత్తర — నావామనేత్ర మదిరినది చూచితివా? నావామభుజ చలించినది చూచితివా ?

బృహ — భయము గలిగిన నది చలించును.

ఉత్తర — ఇంకొకసారి భయమన్న నీయొడలు నీది కాదు. పోనిమ్ము రథము.

బృహ — భాగ్యము.

ఉత్తర — (కొంతదూరము పోయి) బృహన్నలా ! దాహమగుచున్నది. దాఁటివచ్చిన బావికిఁ బోదము.

బృహ — రాజేంద్రా! ఎంతయుద్ధమాసఁ దగియున్నది ! ఇప్పుడే యిట్లు నోరెండిన నెట్లు. ఊరక పోవుము.

ఉత్తర — (కొంతదూరముపోయి) బృహన్నలా !

బృహ — రాజకుమారా ! ఏమి.

ఉత్తర — (యోచించి) అదియేమిటిది?

బృహ — మఱ్ఱిచెట్టుగదా ?

ఉత్తర — మఱ్ఱిచెట్టా — యెట్లున్నది చూడుము.

బృహ — ఊరక మాటలాడిన జాగగును. పోవుదము.

ఉత్తర — (కొంతదూరముపోయి) బృహన్నలా !

బృహ — ఏమి? (అని కసరును.)

ఉత్తర — అట్లేలదలించెదవు? అది యేమి ?

బృహ — ఆహా — అవి సుకూరః.

ఉత్తర — (స్వగతము) నాకు వీఁడేడ దాపురమాయెను? (కొంతదూరము పోయి) బృహన్నలా !

బృహ — ఏమి? (కసరును.)

ఉత్తర — అయ్యో ! నినుఁ బిలిచితినా ?

బృహ — పిలువకున్నఁ బోనిమ్ము.

ఉత్తర — (కొంతదూరముపోయి) బృహన్నలా ! బృహన్నలా ! బృహన్నలా! బృహన్నలా ! బృహన్నలా! బృహన్నలా ! (వింటికొనఁ బొడిచి) బృహన్నలా! అది యేమి. నేల యీనరీతిగా మనుష్యుల పుట్ట పగిలియున్నదె ?

బృహ—ధరణీశకుమారా! అదియే కౌరవసైన్యము.

ఉత్తరు—కౌరవసైన్యమా! ఏమి రథములు. ఏమిధ్వజములు. ఏమిగుఱ్ఱములు. ఏమి పతాకములు. ఏమి ధనువులు. ఏమిరథికులు. నాచేతఁగాదు. మనమూరకపోదము.

బృహ—రాజకుమారా! బాణప్రయోగములు తదుపసంహారములు ధనుష్టంకృతులు యేవియువినకనే భీతిల్లెదవా?

(లోపల సైనికుల కలకలము.)

ఉత్తరు—అయ్యో అయ్యో! నేఁజాలను జాలను—ఊరకూరుచేర్పుము.

బృహ—ఉత్తరకుమారా! యువతీజనముననుండి కౌరవులనుక్కడించి గోవులఁదెత్తునంటివి. చెలియలికి బొమ్మపొత్తిక లిత్తునంటివి.

ఉత్తరు—కౌరవులు సౌఖ్యమున నూరుచేరని. గోవులుపోయినఁ ద్రోఁచఁబోనీ. చెలియ చేటఁబడనీ. బొమ్మపొత్తికలుమండనీ. ఇల్లునొల్లను. అయ్యో! బృహన్నలా! మాటలాడుచుండఁగనే రథము నడపుచున్నావే.

(అనుబంధము 36.)

బృహ—రాజపుత్రా! వెనుకకుఁబోవ నాచేతఁగాదు. నన్ను సారథిగ నేలగైకొంటివి?

ఉత్తరు—బుద్ధి నేరకచేసితినప్పా-తప్పైనదప్పా-నన్నుఁ బురికిపడిచి నీయిష్టమువచ్చినంత యుద్ధమాడుము.

బృహ—కుమారా! ఇది క్షత్రధర్మమా! మీతిమయుద్ధమునఁ జచ్చినను వీరస్వర్గము కలుగదా.

చ॥ శరనిచయంబులన్ రిపుల సారము శాపి జయింప కీర్తి సం
గరమున కోహటించి వెనుకన్ బడి పాఱెడి భీరుభంగి దు॥
స్తరమిటు లాచరించినను క్షత్రియధర్మము కీర్తి దక్కునే ।
మరణము నొందనేమి వినుమా సమకూరెడు నాకభోగముల్॥

ఉత్తరు—చచ్చినమా! అక్కలందువు-నాప్రాణములు నాకేమి భారములా? బృహన్నలా! ఏమిట్లు పోనిచ్చెదవు. అయ్యో! అయ్యో! (అని రథము వెనుకనుండి దుమికి మఱఁదతికివచ్చి.)

(అనుబంధము 37)

బృహ—(వెనుకఁ దిరిగిచూచి వెంటఁబరుగెత్తును, మూఁడుమారులు రంగమున నిరువురు పరుగెత్తుదురు.)

[ప్ర॥ బృహన్నల-ఉత్తరుని బట్టికొనును.]

ఉత్తరు— అమ్మో! బృహన్నలా! నమస్కరింతును. నీకుం బది గ్రామములు, వెయ్యావులు, ఏనూఱుగుఱ్ఱములు, నూఱేనుంగులు బహుమతి యిప్పింతును. ప్రాణములమోసుకొని వచ్చినం గౌఁగిలించి యాదరింపనున్న, మాతలితండ్రులకు నాభార్యకు నాశాభంగము చేయకుమా?

(అనుబంధము 38)

మృత్యువును చేరంటముపిలిచినట్లు నిన్నేలపిలిచితి. నాకు జీవదానమిమ్మా? ఇట్లైనం బ్రాణములు విడచెదంగాక, యుద్ధమున విడవంజాలను.

బృహ— రాజకుమారా!

సీ॥ కాలానుచరరీతి వేలార్చుభటులచల్
కోలాహలములకు డీలుపడక ।
శంకారహితవీరహుంకార బహుధను
ష్టంకారములవంక జంకుగనక ।
కదనామితబలసంపద నారంగాంచిన
మదనాగసమితికిఁ గదలంబడక ।
భుజసారనిహితసామజసామ్యమునం బొంగి
నిజసాయకము లేయునియతి విడక ॥
తే. గీ॥ భూరిసంగ్రామసీను దుర్వారవైరి ।
వీరవిదళన మొనరింప నేరకున్నఁ ।
గీర్తిగల్గునె యేలయీ యార్తినీకు ।
నేను నీదండనుండ నీకేమి భయము ॥

నేనుండఁగా నీకేమిభయము-క్షణమునఁ గౌరవసేన నణుమాడుదమ్మ.

ఉత్తర— పొమ్ము-నేను వలదనను.

(అనుబంధము 39.)

కొంచెము విడువుము రహస్యమునకుఁ బోవలయు.

బృహ— నాకు సారథి కావలదా?

ఉత్తరు — నీవే సారథి — నీవే రథివి. నీవే భూతమవు - నీవే దయ్యమవు. అన్నియు నీవే యై యుండునింటికిఁ బోవరాదా? తోడుకలేక చావనను చున్నావే.

బృహ — కుమారా! నీవేమన్నను విడువను.

ఉత్తరు — గ్రహచారమా! నే నేపాపిముఖము చూచితిని. భూదేవీ! పర్వత సముద్రాదుల మోసుకొనియున్న నీకు నేనొక్కండను భారమా! జనకా! విరాట! లక్ష్మీ సుధేష్ణాదేవీ! నేను మిమ్మెట్లుచూతును.

(అనుబంధము 40)

బృహ — ఏమీపనిచేత వైరాటీ!

ఉత్తరు — అయ్యో! నీసారథ్యము సారథిపాలుగానీ! నీశూరత్వము మండిపోవనీ-ఏ విధమున నీవు కొడుకవై జన్మించితివో? అయ్యా! అమ్మా! (ఏడ్చును)

బృహ — ఉత్తరా!

ఉత్తరు — అయ్యో! రాజేంద్రా యంటివి. రాజకుమారా యంటివి. యువరాజా యంటివి- వైరాటీ యంటివి. ఇపుడూరకు త్తరా యంటివి. ఏమైనను. విరాట పుత్రాధమా యనుము. నోటికివచ్చినట్లనిట్టుము. ఇష్టమువచ్చినంత కొట్టుము. నన్ను మాత్రము విడిచిపెట్టుమా?

బృహ — నీతోనింక మంచిమాటలు పనికిరావు.

కం॥ విడ నిన్ను నెక్క మారదము।
తడసిన నిఁక నిన్నువాఁడ దాక్షిణ్యము లే।
డోడలో పమిం నిడిగిలం।
బసుక్రొవ్విన హాయము మంచిమాటలవినునే॥

(ఈడ్చుకొనిపోయి నొగలపైఁ బెట్టును.) ఆశమీవృక్షమున్న యెడకు రథమును తోలును.

ఉత్తరు — (ఏడ్చుచుండోలును.)

(నిష్క్రమింతురు.)

(ప్రవః ప్రవేశము:-ఉత్తరుఁడు-బృహన్నల.)

ఉత్తరు — అయ్యో! ఈపీనుఁగునెట్లు తాఁకుదును?

బృహ — జనములు ముట్టకుండుటకై శవాకారముగాఁగట్టిన శస్త్రాస్త్ర సందోహము కాని, యితరము కాదు. శవమైన నిన్నీపనికిఁ బెట్టుదునా?

ఉత్తరు—(వృక్షము నెక్కి) సారథీ ! ఘోరసర్పములే! పెను మంటలే! ఒకక్షణమున కత్తితోఁ జేయుపని కింతదూరము పిలుచుకొని రావలయునా ?

బృహ—కుమారా! భయపడకుము. శ్లో "అర్జునః ఫల్గునః పార్థః కిరీటి శ్వేతవాహనః బీభత్సుర్విజయః కృష్ణః సవ్యసాచీ ధనంజయః". అను నీమంత్రము మూఁడుమార్లు పఠించి యక్కడనున్న ధనువుం దీసుకొనిరమ్ము.

ఉత్తరు—(తెచ్చి) నీచరిత్రము చోద్యముగానున్నది. అర్జును పేరు చెప్పినంతనే, యివి సౌమ్యాకారము ధరింపఁగారణమేమి? ఇవి యెవరివి ?

బృహ—కుమారా ! ఇదియర్జును గాండీవము, నల్లనిదియై బంగారు పెద్దలు చెక్కిన చాపము యుధిష్ఠిరునిది. తాటిచెట్టువలె నున్నతమై, బంగారు శాఖలు చెక్కిన బాణాసనము భీమునిది. రక్తవర్ణముకలిగి బంగారు చేఁపలుచెక్కిన కార్ముకము నకులునిది. నిగనిగ మెఱయుచు-బంగారు నెమళ్ళుతీర్చిన ధనువు సహదేవునిది.

ఉత్తరు—ఇదేమిటిది పర్వతము ?

బృహ—భీముని గదాదండము.

ఉత్తరు—ఇవియన్నియు నీకెట్లు తెలిసెను ?

బృహ—నేను తెలియఁదగినవాఁడఁగనుక తెలిసితిని.

ఉత్తరు—ఆ పాండవులెందున్నారు?

బృహ—మన కోటనే యున్నారు.

ఉత్తరు—మనకోటనా ? ఎవరువారు.

బృహ—రాజకుమారా !

కం॥ మాలిని ద్రౌపది కంకుం ।
డా లలి ధర్మజుఁడు వలలుఁ డగు భీముఁడు గో ।
పాలుఁడు సహదేవుఁడు హయ ।
పాలుఁడు నకులుండు మనుజపాలకతనయా ॥

కంకుఁడే ధర్మరాజు-వలలుఁడే భీముఁడు. దామగ్రంథి తంత్రీ[illegible]లురేకవలు. సైరంధ్రియే ద్రౌపది దానికై కాదె గంధర్వనామమున భీముఁడు కీచకులం జంపెను.

ఉత్తరు—భీముఁడెవరు ?

బృహ — వలలుఁడే భీముఁడంటినే.

ఉత్తరు — వలలుఁడజ్ఞుఁడంటివి—నీవు మఱచినావు—జ్ఞాపకము చేసికొనుము.

బృహ — కాదు వాఁడు భీముఁడు.

ఉత్తరు — ఇంకర్జునుఁడెవరు?

బృహ — చూపెద నిటురమ్ము. (కొంతదూరముపోయి.)

(అనుబంధము 41)

[బృహన్నలకు రూపముమాత్ర క్రమముగఁ గిరీటము-శంఖము-కవచము-కేతనము గల్గును.]

(ప్రవేశము-అభిమన్యుఁడు (శీఘ్రముగ.))

అభి — (బృహన్నలను కౌఁగిలించి.)

(అనుబంధము 42)

అర్జు — తనయా! అభిమన్యుకుమారా! నేలదినములనుండి యావీటనున్నను, నీతోమాట లాడింపకుండ నిన్నాశ్లేషింపకుండఁ జేసెఁగా నావిధి.

(అనుబంధము. 43)

అభి — తండ్రీ! నీవేమిచేయుదువు? నియ్యజ్ఞాత విధి తీఱినవెంటనే నిన్నాశ్లేషింప నెంచిన నాకు నేఁడాశాపరిపూర్తియైనదే పదివేలు. నా పెద్దతండ్రులును పినతండ్రులును మాఱువేషముల ధరించిరిగాక, వారిచాడ్పునలేక నీకేలాఁగెట్లు వాటిల్లె.

అర్జు — కుమారా! ఇది యూర్వశీశాపమున నింద్రుని సహాగ్రహమునఁ గలిగిన వేషము. నీతోమాటలాడు వేళగాదు. వైరవర్గము మఱిమించి పనినాక్రమించె. కదుపుఁ బ్రోక్షింపవలయు.

అభి — నేను బాణాసనము సిద్ధపఱచియున్నాను. నీకు శ్రమయేల? నేను పోయివత్తును.

అర్జు — కుమారా! నీవంతకుఁ జాలుదువు.

[ప్రవేశము-సేవకుఁడు వేగముగ.]

సేవక — ఉత్తర రాజేంద్రా? కౌరవసైన్యము రథికులతో నేతెంచి పట్టణమంతయుఁ గలగుండు వెట్టుచున్నది.

అర్జు — తనయా! ఇది యా కురురాజా దుర్యోధనము. పొమ్ము నీవు వీటికి. ఆసైన్యము నుఱుమాడుము.

బృహ — (సేవకునితో నిష్క్రమించును.)

ఉత్తరు — (స్వగతము) ఏమి చోద్యము! ఇతఁడర్జునుఁడా? ఈబ్రాహ్మణుఁడభిమన్యుఁడా? ఆహా! ఇతనితో నే నేమేమో మాటలాడితినే — (ప్రదక్షిణ నమస్కృతి చేయును.)

అర్జు — (ఉత్తరుని లేవనెత్తి) కుమారా! నేనర్జునుఁడఁగాను

ఉత్తరు — విజయా! నేఁడెట్టి సుదినము.

(అనుబంధము 44)

మహాత్మా! చిరకాలమునుండి నాకొక్క యభిలాషయుకలదు. నీపది పేరులు నీకెట్లుగలిగినవి?

అర్జు — కుమారా! తరువాత చెప్పెదను. శత్రువులు మేము తొలుత లేవనంతఁ జేసికదా నా పేరుఁ జెప్పకొందును. సాంకేతికమ్ము లెమ్ము.

ఉత్తరు — (కౌగిలఁబడఁ గూర్చుండును.)

అర్జు — (శంఖధ్వని చేయును.)

ఉత్తరు — హా! (యని మూర్ఛిల్లును.)

అర్జు — (ఉత్తరుని లేవనెత్తి) కుమారా? శంఖారావమెప్పుడును వినవా?

ఉత్తరు — ఇదేమి-శంఖము-పిడుగుపాటునఁ గలుగునులు మరోయోగదా!

అర్జు — కుమారా! ఇంకఁబోవనిమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

(వేరుక యవనిక చెట్టుఁగా.)

ప్రవేశము. భీష్మ-ద్రోణ-కృప-అశ్వత్థామ-దుర్యోధన-కర్ణ-దుశ్శాసనులు.

ద్రోణ — (భీష్మునితో నేకాంతముగా) భీష్మా! కిరీటి వచ్చెననుట సందేహమేమి? పదమూఁడు సంవత్సరములు భోజనప్రోషణ తుష్టిచే మబ్బుపట్టు మొగిలిలోనుండి వెలువడి వచ్చు మార్తాండుని చందమున, బూదియుఁ గప్పిన వెలుఁగు జాతవేదుని భంగి వెలుఁగొందుచు నకుక తేజః పుఞ్జుఁడై, యజ్ఞాళిపైవచ్చు శార్దూలము కరణిఁ గుంజరయూథములపైఁ బాఱుతెంచు సింహశాబకు కరణి వచ్చువాఁడర్జునుఁడే. వానితోఁ బోరాడు సమయముగాదు. ఊరక పనిమానిపోదము.

కర్ణ—ద్రోణాచార్య! నీకుఁ బాండవపక్షపాతము వదలదు. వాఁడర్జునుఁడైన నంతియే చాలును. వానినుక్కడించి వానితండ్రినిఁ జూడఁబంపెదను.

దుర్యో—కర్ణా! నీమాట లరుచికరములు. వాఁడర్జునుండాయెనా మరలఁ బన్నెండేండ్లరణ్యవాసమునకుఁ బంపెదను. ఇతరుఁడాయెనా మద్బాణపరంపరలఁ జూర్ణము చేసెదను.

ద్రోణ—అహా! కనులకు మిఱుమిట్లు గొలుపు నిలుకడఁ గాంచిన మించుఁబోలె వెలయుఁగా యీకిరీటకాంతి? రోదసీతలమంతయుఁ బటాపంచలగునట్లుచేసి కర్ణకుహరములఁ బగల్చెఁగా నీశంఖరము? తేఱిచూడ రాకుండ వేషినైనమించి కపిరూపమూనిన చండభానునిఁబోలె వెలసెఁగా యీకేతనవైభవము? కల్పాంతదీర్ఘనిర్ఘాతరావముపోలె వెలసెఁగా యీ ధనుష్టంకృతి? ధరాతలమున కేతెంచిన నాటన్మహానటునిఁబోలెఁ జూడ్కికి వ్రేఁగైతోఁచెఁగా యీపురుషుని విభ్రమము? అదియే వాసవుఁ డిచ్చిన మకుటము? అయ్యదియే కపికేతనము? అయ్యదియే దేవదత్తము? అల్లదియే గాండీవము? వాఁడే సమరాభీలవిరోధిశిరఃప్రహారకుఁడైన కదనమృత్యుంజయుండు. వైరిసేనామహాటవీధనంజయుండు ధనంజయుఁడు. ఈవీరవరునితోఁ గారణము లేని కలహమేల?

దుర్యో—ద్రోణాచార్య! మనము వచ్చినపనియేమి యిప్పుడాడు మాటలేమి? పాండవులు గుఱుతింపఁగదా సుశర్మనయ్యెడకుఁబంపి మనమిందువచ్చుట? సమరమునకోహటించి మన మీ వెకమాటలతోఁ గాలయాపనము సేయనేల? యుద్ధమునకు నిలిచెనా వాఁడర్జునుఁడగుఁగాక నేను వానికి దహనుఁడనయ్యెదను. అయ్యో! చిన్నవారు నవ్వుదురని యించుకైన గణింపక యీ ద్రోణాచార్యుఁడు నాయెదుటఁ దుష్టవైరిం గొండఁజేసి ప్రశంసింపవచ్చునె? నాకు సిగ్గగద.

అశ్వ—దుర్యోధనా! నీవు శూరాగ్రేసరుఁడవు. నీవనిన్నుఁ బ్రశంసచేసికొనఁదగుదువు. ఈ ద్రోణాచార్యుఁడు కడుముదుకఁడు. నిన్నెఱిఁగినవాఁడు కాఁడు. కావున నిట్లాడెను. నీవో యసహాయుఁడవై భీమయుద్ధమునఁ బాండవుల జయించి వారిని నిల్వకుండఁ జేసినందున, వారడవులనుఁ బోయిరి నిద్రవేఁటునకుఁ దాళలేకయే భీముఁడేటం బడిపోవ నుద్యోగించెను. విషాన్నము దినినైనఁ జావనుద్యమించెను. నీవు కరుణామతివై వారి రక్షించితివి. పాండవులు నీనామమునుగలయందును గలువరించెదరు. అతిభీతులై ప్రాణములనైనఁ బాయుదుమని యొకలక్కయిల్లు నిర్మించుకొని యందుల కగ్నిఁబెట్టించుకొనిరి. నీవేకదా, దయామహిమంబున వారిఁ బ్రోచితివి. నీవు ఘోషయాత్రకుఁబోయినపు, డీ యర్జునుఁడు చిత్రసేన గంధర్వునిచేఁబట్టువడి, స్వర్గైహికాశలు మానియుండెను. కృపాపరుఁడవై తప్పించితివి. నీ దాక్షిణ్యమును, నీనిర్లోభత్వమును నీ పరోపకారపరత్వమును నీ కరుణానియతియుఁ గలిదాజైన నుతింపజాలఁడు. నీకంటెఁ బ్రశంసనీయుఁడు నీమామ శకుని.

మీరిద్దఱు దేని సాధింపఁజాలరు? మహాశక్తిసమవేతులైన యీ పదుగురు గోరక్షకులను నేఁడే ఘోర యుద్ధమున జయించిన నీ కాయర్జునుఁ డొకలెక్కయా? వాఁడేమి గాండీవమున బాణములు వేయునా! మహాస్త్రములు వేయునా? దుగ్గచప్పిచారలు పాచికలతో వేయును.

కర్ణ—ద్రోణపుత్రా! రాజరాజా నీమాటలా నీ వాడవలయు? రాజేంద్రా! యుద్ధమునకు వచ్చుచు నీవీబాపల నేల తోడ్తెచ్చితివి? భోజనాదుల వర్ణనము సలుపువారు గాక యుద్ధమాడువారే? ఆర్యులారా! బ్రాహ్మణోత్తములారా! మీకు నమస్కృతులు. మీ రేమియు యుద్ధమాడవలదు. ధనువుపట్టవలదు. మమ్మీఁదగనాడకుండిననదే పదివేలు. సౌఖ్యముగఁబోయి భుజింపుఁడు మమ్మాశీర్వదింపుఁడు.

అశ్వ—కానీనా! నిను నేఁడు క్రొత్తఁగాఁ జూచెదమా? బాపలను మమ్ము నేలతోడ్తెచ్చెనా? భీమాశనులఁబోలిన యర్జునుబాణపరంపరలు నీయెదఁ గాఁడి మృత్యువునకు నిన్నర్పించుచో నీవుఁ బ్రేతత్వప్రత్యక్షమై తిలోదకము లిప్పింప మేము గావలనో? మా కస్త్రనైపుణి యెక్కడిది! నీవైనఁ జిత్రసేనునోర్చి చెఱఁబడియున్న మమ్మును దుర్యోధనుని విడిపించితివి. మత్స్యయంత్రము నవలీలఁదెగవేసితివి. ప్రాణకర్ణా! సిగ్గులేక శూరుఁడనని ప్రశంసించుకొందువా? ఆ ద్రౌపది స్వయంవరకాలమున నీవు దిప్పయుండలేదే? పంచప్రాణము లుండెనె! చతుఃప్రాణములిదే యర్జునబాణావళి యాకర్షించెనే? అప్పుడైన నెఱుఁగనైతివా? నిన్నాశీర్వదింపవలయుఁ గా? పిడుగులఁబోలిన యర్జునుబాణములచేఁ జావక యుండుమా? ఇదే పూర్ణాశీర్వాదము.

కర్ణ—అశ్వత్థామా! నీవు బ్రాహ్మణుఁడవని యొక్కించుక యోర్చుకొనఁదగియున్నది. అయినను పరిమితి విరహిత నీచభాషణముల నెల్ల నాక్షమాగుణ ముపేక్షచేయునని నమ్మకము. ఆ చిత్రసేనుఁడు శూరుఁడే? అందున గంధర్వుఁడు. వాని నెవరు జయింపఁగలరు. అర్జునుఁడు మాత్రము జయించెనా? అతఁడు వాని సఖుఁడైనందున యుద్ధమాడిన శాస్త్రము చేసి మానెఁ గాక. అయిన నీవేమి పెద్ద చేసితివి. ఇంక నా పలుకులు స్వయంవరకాలమునందలి కలహమున నన్నొకసతికై యూరక వైరమేల పెంచవలయునని మానితిఁ గాక సాధింపఁజాలకుంటినా? నన్నూరక యేల దూషించెదవు.

అశ్వ—ఓరీ! సూతపుత్రా! చిత్రసేనుఁ డర్జునుని సఖుఁడు గా? వాఁడు యుద్ధమాడినరీతి చూచుచున్నను వినవో? ఏల ప్రల్లదము లాడెదవు? ఒక సతికై యింతేలయని స్వయంవరకాలమున నర్జును బోనిచ్చితివిగా? ఆ సతికైయే కదా నీవంత దూరము పోయినది. దానికై కదా మత్స్యయంత్రముఁ దెగవేయఁ జూచి చిత్తవడి హసింపఁబడితివి. దానికై కదా, యర్జునునితో యుద్ధమాడి ప్రాణావశిష్టుఁ డవైనది. ఏల యనృత మాడెదవు? నీ నోరు పుఱియును నీ నాలుక పుచ్చిపోవును.

శా॥ ఓరీ సూత సుతాధమా తెలియలేవో పాపసంభాషణం ।
బేరంజించునొ యేటిజిహ్వ యది నో రేనోరు పాంచాలికై ।
పోరే యుందలు పార్థబాణతతినిష్ఫల్ గాల్పఁగాఁ గన్నులన్ ।
రా రేతాళఁగ లేక యీపలుకులానే కర్ణ యిట్లాడుదే ॥

కర్ణ శా॥ ఛీపో నాకిపుడానతీయవలయు నీపుణ్యతీరుల్ దుర్మ్రపా ।
లోపు స్నేచుని గాలుపట్టి వడినేలం గొట్టెదన్ బిట్టుగా ।
వాపోవన్ (అశ్వత్థామతో) పలుగాకిబాపఁడవు నుర్వాదంబులిట్లాడెదే
ఈపల్కుం గొకసారి యాడిన ను నీవెందుందు రా దుర్మతీ ॥

దుర్యోధనుఁడు—

ఉ। తాళుఁడు తాళుఁడయ్య యనుతాపముఁ బొందఁగఁ బాడియయ్యెపై ।
నాలము సేయవచ్చు నభియాతిని జంపుటమాని క్రోధక ।
ల్లోలమనస్కులై చుమనలో మనమే జగడంబు సేయఁగా ।
బాలిశులంచు మమ్ముఁ గనువారలు చుల్కన సేయకుందురే ॥

ఇది మీకలహమునకుఁ గాలమా? శాత్రవులఁ గెలుపు నుత్సాహమున నేను నేని వేళలు సంతోషమునకుఁ గాలము కాక. కర్ణా! ఒప్పుకొనుము. ద్రోణసుతా! ఊఱకుండుము.

కర్ణ—ఈ బాడబుల యుపాలంభోక్తుల విని సైరించుట దుస్తరము. అర్జునుఁడను నే ల్లిని బెగడువడి వడఁకుచుఁ బ్రశంసించుచు. వాఁడొక్కఁడే వీరుఁడేకదా? ఒకనికొకఁడె చాలును. నేనే చాలెదను. అర్జును జంపుకుతూహలముఁ నాకు మొదటినున్నది నేఁడు కాలము సమకూడినది. మీరు ద్రోణులను నిలువుఁడు.

కృప—కర్ణా! నీకేల కలిగె నింతి పెలతనము? ఎఱిఁగి యెఱిఁగి వెఱ్ఱిపడనమేల? స్వయంవరము నాఁటియర్జును నే యెఱుఁగుదువుగదా! ఇప్పుడాయర్జునుఁడు కాఁడు సుమా! శివునితోఁ బోరాడి పాశుపతముఁ బడసినాఁడు. ఇంద్రుని మెప్పించి యర్ధాసనమున నుండినాఁడు. దివ్యకిరీటశంఖములఁ బొందినాఁడు. కాలకేయనివాతకవచుల నొక్కరుఁడే పొరివధించినాఁడు. నీవుకూపమండూకమవే? మహారథికుఁడవే? వలయున్న సముద్రము నీఁదిరాఁగలవని ఒప్పుకొందును. దావాగ్నిఁ బట్టఁగలవు. ఇయ్యకొందును. జగమునంతయు నెత్తుకొనిపోఁగలవు సమ్మతింతును. మృత్యువుతోఁ బోరాడఁగలవు. ఇయ్యకొందు, కాని యర్జునుతో నొంటి పోరుదువన్న నొడఁబడనుసుమా? అదిదుస్సాధ్యమైనదుగా దసాధ్యము. వానితో నొంటిమారొక్కన మక్కటికిమ్మోఁ జాలఁడు? నీబంటుతనము కంటువడును. అదియేల, మన మెల్లరము కలసి యని సేయుదము.

కర్ణ—కృపాచార్యా! కానిమ్ము. తినఁగల వాల్లుతిని ధ్వంసము చేసితిరి. యుద్ధమన్నఁ జప్పిలిమందురు. మీసహాయమేమియు వలదు. శ్రాద్ధమే మీ యుద్ధము! హోమగుండమే మీరణరంగము! సమిధలే మీశరాసనములు! దర్భలే మీబాణములు! ప్రాణాహుతులతోడనే కడుపునిండింపుఁడన్న సిద్ధము. మీకేల యుద్ధము. శత్రు వందవలెనఁ బొగడువారెంత పోరఁగలరు?

అశ్వ—ఇది నీతప్పితము కాదయ్యా! నీతిరిపెంపుతిండి తప్పితము. పిడికెడుకూడు నల్లఁదిని బ్రదుకు శ్వానము మెట్టివారికైనను బోవును. అయినను దానికొక్క సుగుణము గలదు. తనపతికి మేలు గోరువారిఁ జెనకదు.

కర్ణ—రాజేశ్వరా! నాకిప్పుడే యానతియ్యవలయు. ఈ యత్యల్పుని ఘోరపాపుని నాలుకఁ గోయుదును.

అశ్వ—ఓరీ! యర్జును బాణములఁ జచ్చు పుణ్యము లేదు కాఁబోలు. నాపాదరక్షచే నీ శిరమును గాకిఘూకములకు విందొనర్చెద.

కర్ణ—మదాంధా! చచ్చితివి.

అశ్వ—పలుగాకీ! నీల్గితివి.

దుర్యో—విప్రవతంసములారా! నమస్కరించి వేఁడుకొందును. క్షమింపుఁడు. అంగరాజా! ఇది సమయముకాదు. మానుము.

భీష్మ—సుయోధనా! ధర్మభంగి ద్రోణాచార్యుఁడాడె. ప్రతిష్ఠాధిష్ఠితుండైన పుత్రుఁ బోలినస్వప్రియశిష్యుం బ్రశంసించుట నేరమా. ధీరగుణము కలవాఁడు వైరికైనను బ్రశంసింప దగినవాఁడు. ఈయశ్వత్థామ సమయోచితాలాపము లాడె. ఇంగితమెఱిగినవాఁడు గదా కృపాచార్యుఁడు. శాస్త్రార్థ రాజనీతి యుక్తవచన భంగి నుగ్గడించెను పొగడదగినవాఁడు. ఎట్లును ఆచార్యులగువారు శ్లాఘ్యులు. అట్టిచో నేకారణము లేక దేశకాల విచారమింతైనఁ జింతింపక, వివేకమించుకైన గణింపక, నీచజాతియోగ్యపరుషభాషణముల నీకర్ణుఁడాడెను. సజ్జన దూషణమును నార్యగర్హణమును, నాత్మప్రశంసయు, ననునీదుష్టస్వభావంబులు వీనికి వెన్నతోడఁ బెట్టినవిద్యయైయుండఁ గయ్యమునకెపుడు కాలుద్రవ్వుచుండును. వీనిమాటలు పాటించిన వారికిఁ గీర్తిసుఖములు గలుగవు.

దుర్యో—మీరూరక వాఁడెక్కుడు వీఁడెక్కుడని వాదులాడెదరు. ఏయుద్ధమునకు లేక మంచిమాటల పునర్ద్వాదశవర్షారణ్య వాసమునకుఁ బాండవులఁ బంప మార్గముం జో మీవాగ్వాదమేల.

అశ్వ—సుయోధనా! నీవు మోహమునఁ గన్నుఁ గానకున్నంతనే పదమూఁడేఁడులు రాజ్యబాహిరులై గణింపరాని పాటులఁబడి దినమొక యేఁడుగాఁ గాంచుచున్న పాండవులు నీవలె నవివేకులగుదురా? సమయము నెఱుఁగక వారేల వెలువడియెదరు.

దుర్యో — పరుషభాషణము నీజన్మము. ఊరకుండుము. భీష్మాచార్యా! ఈకాల నిర్ణయము నీవొనర్పవలయును.

భీష్మ — నేనపుడే గణించియున్నాను. నిన్నటితోడనే వారియజ్ఞాతవత్సరము కడతేఱినది. ఆకటా! ధర్మదేవత యాకృతిఁగాంచి నిలిచినట్లు లీధరాతలమున వెలుఁగొందుధర్మనందను పోష్యముననున్నవారు సమయభంగమొనర్తురే! సుయోధనా! వారితో మనమేల యింక సంధి కార్యము నడుపరాదు.

దుర్యో — ఆమాట లిపుడుండనీ. మనకార్యము చూచికొందము. పోవుదము.

ద్రోణ — ఆహా! ఏమి యీ గాండీవకోదండపాండిత్యము. నా పాదములయొద్దఁ బడి నమస్కరణ సూచకములగు రెండమ్ములను చెవులు సోఁకియు సోకనిభంగిఁ జిరవియోగ కారణకుశలప్రశ్న సూచక బాణద్వయమును వేసియున్నాఁడు

కృపా — నాకునట్లె.

అశ్వ — నాకునట్లే.

భీష్మ — నాకునట్లె.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

పునః ప్రవేశము - ఉత్తరుఁడు (సారథి) - అర్జునుఁడు.

అర్జు — ఇట్టిట్టికేలకేతనముల వారిట్టిట్టివారని నేను చెప్పిన గురుతులన్నియు జ్ఞాపకమున నున్నవియా?

ఉత్త — ఉన్నవి. విజయా! నాకు భయము వదలలేదు. నీవైన నసహాయుఁడవై యెట్లు సంగరము చేయుదువు?

అర్జు — భయపడకుము. చూచితివా! రాజరాజు మూఁకమున జరుగుచున్నాఁడు. వాని వదలరాదు. ఇక్కడివారితో మనకేమి ప్రయోజనము. అక్కడికే పోనిమ్ము.

[వెనుక యవనిక నెత్తిన దుర్యోధనుఁడు కనుపించును.]

అర్జు — సుయోధనా! నీవేల యుద్ధమునకు వచ్చితివి? వచ్చినవాఁడే విడ్చిపోయెదవు? ఓహో! పశువులఁ దోలుకొనిపోయెదవా. అందుకైనను దగవా? ఇది యుద్ధభూమి సుమా?

దుర్యో — ఏల యింతమాటలాడెదవు. సమరభూమిని నీవచూచినావో? చక్కఁగ యుద్ధమునకు నిలువుము. నిన్నుఁజించి చెండాడెద.

అర్జు — యుద్ధమునకు నిల్చెదఁగాక కొన్నిమాటలు వినుము. దానిపై నీవు యుద్ధముచేయుదువన్న ప్రీతిపాత్రి దప్పింపఁజాలు.

సీ॥ నానాటనంత కంతకుం బెల్లుపెరిగిన
క్రోధానుభూత విరోధగరిమ ।
నీలాంబరుని శిష్యావళి నెల్లనుమేటి
వీవన్న యతుల సభావనంబు ।
మోహనాంగిని సభ ద్రోహంబనక డీలు
పడ పుట్టమొలుచుకట్టించిశనంబు ।
అరణ్యదురవాణి యానందమున
ఘోషయాత్ర కేతెంచినయధికగర్వ ॥
తే॥ గీ॥ మారయనమాప్తిగనుటకేం దారసిలితి ।
సమయమిట్టిది గలుగు టసాధ్యమెందు ।
కలుగిపారక భూపాల నిలిచితేనిం ।
బూనియుపియొల్లం దీర్తునీయాన సుమ్ము ॥

ఇది కదనరంగముగాక పాచికలాటకాదు. స్వభుజాబలము నమ్మియుండవలెనుంగాక శకుని కైతవోపాయము పనికిరాదు. మంత్రములం జీల్చెడు నళని బాణములు కాక సొమ్ములందెచ్చెడు మగడచ్చిబాగలు కావు. ఇందవైరి వర్మభేదనం బొనర్ప వచ్చుంగాక యబలకట్టిన పుట్టములూడుటకాదు. ప్రహృతగజతురంగ పదాతిజననిర్గళ దాసవారి పూరంబున మునింగ తేలుటగాక నమ్మినబంధువు నట్టేటం ద్రోయుటకాదు. బాణములం బరవాహినిం గాల్చుటంగాక లక్కయిల్లు మండంజేయుటకాదు. కంక గృధ్రాదులకుం బ్రతివీరుల మాంసకబళముల విందుసేయుటకాక తోబుట్టువులకు విషాన్నమిడుటకాదు.

దుర్యో—"శేషం కోపేన పూరయేత్" అను లోకోక్తి నెఱుంగని వాడను గాను. ఇవి యన్నియుం జేతకాని పందయాచ్చటలు కాకవేఱగునా ? ఊరక యుద్ధమాడుము.

అర్జు—అయిన నాయితమగుము.

ప్రవేశము (త్వరితగమనమున, భీష్మ-ద్రోణ
కృప-కర్ణ-అశ్వ-(పదాతులు)

అర్జు—ద్రోహులారా ! ఈమోహనాస్త్రమును నాపుడు. (వేయును.)

అందఱు— (మూర్ఛిల్లుదురు.)

(ప్రవేశము - అభిమన్యుండు.)

అర్జు—కుమారా! పట్టణమున నేమాయెను ?

అభి—అందరి సైనికులనెల్ల నుక్కడించి వచ్చితి.

అర్జు—ఉత్తరా! నీచెలియలి బొమ్మపొత్తికలు కైకొనుము.

ఉత్తర—(పోయి యందలి యాభరణములు బట్టలు గైకొనును.)

అర్జు—అవైపుననున్న భీష్మునొద్దను మాత్రము పోకుము. అతనికి యస్త్రబాధ లేదు.

ఉత్తర—అయ్యో! మిగిలినవారు నట్లే మేలుకొన్న నెట్లు ?

అర్జు—శంకింపకుము.

ఉత్తర—కిరీ! నందఱి నిపుడే నాయస్త్రమున సంహరింతువా ?

అర్జు—వలదు.

ఉత్తర—అర్జునా! ఈదుర్యోధన కర్ణదుశ్శాసనులే కదా యిన్నింత చేసినది. (వారి ముగ్గురికంఠములకు ద్రాడుగట్టును.)

అర్జును—ఇంక రమ్ము.

ఉత్తర—(వచ్చి) అభిమన్యుకుమారా! ఈయాభరణముల నీవు గైకొనుము.

అభి—(తీసుకొనును.)

అర్జు—ఇంక బోవుదము. ఉత్తరా! నీవు మున్ముందు పొమ్ము. నాసంగతి నేమియు జెప్పకుము.

(నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

పఞ్చమాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

ఉత్తర నగరు.

ప్రవేశము: ఉత్తరుఁడు - ఉత్తర.

ఉత్తరు—చెలియలా! ఇదిగో నీవుకోరినబొమ్మపొత్తికలంబరములు.

ఉత్తర—అన్నా! అయ్య సభలో నెవ్వడో మహాపురుషుఁడు, సహాయమొసంగినందున, జయముచేకూరెనని చెప్పితివఁట? ఆమహాపురుషుఁడెవఁడు?

ఉత్తరు—(నవ్వి) నీకెందుకులెమ్ము.

ఉత్తర—అయిన, నీవేమింత జేసితివా?

ఉత్తరు—(నవ్వును.)

ఉత్తర—ఆహా! ఒక్కఁడవె కౌరవసేన నెట్లు చక్కాడితివి? నీయట్టిసోదరుఁడుండుట పుణ్యమేకదా!

ఉత్తరు—నన్నేలయింత ప్రశంసించెదవు? ఆకౌరవసేనయెంత? ఆమాటలేల. నాకాయాసముగనున్నది.

ఉత్తర—అదియుండనీ? బృహన్నలయెక్కడ?

ఉత్తరు—నేను ముందువచ్చితిని. బృహన్నల రాత్రికివచ్చును.

(ప్రక్క-నిష్క్రమించును.)

(ప్రవేశము - అభిమన్యుఁడు రాజవేషమున.)

ఉత్తర—బ్రాహ్మణోత్తమా! అదేల నేఁడీరాజవేషము పూనియున్నావు!

అభి—బాలామణీ! ఈభూషణములఁగైకొనుము.

ఉత్తర—వజ్రవైడూర్యాదులతో నమూల్యమునుగానున్నవే. ఈపటమెక్కడిది.

అభి—దీనిలోనున్నవారిఁ గుఱుతింపగలవా ?

ఉత్తర—(చూచి) ఏమిది? కంకభట్టయు వలలుఁడు రాజవేషములనున్నారు. ఇతఁ డెవఁడు ? బృహన్నలతోఁడఁబుట్టువా ? ఇందెవరో యిరువురు మనోహరాకారు లున్నారు. ఇక్కడ సైరంధ్రియున్నది. ప్రక్కన నింకెవ్వరో మోహనాంగి యున్నది. దీనిప్రక్కన నెవ్వరు సుందరుఁడు-(అభిమన్యునిఁజూచి) ఆహా ! నీవే యున్నావు. వీరెవరు? సైరంధ్రిప్రక్కనున్న యామె యెవరు?

అభి—ఈయమ యతని భార్య.

ఉత్తర—బృహన్నలతోఁడఁబుట్టినవాని భార్యయా ?

అభి—అతఁడు బృహన్నల తోఁడఁబుట్టినవాఁడు కాఁడు. బృహన్నలయే—అతఁడే యర్జునుఁడు.

ఉత్తర—ఏమి యాశ్చర్యము ! వీరెవరు ?

అభి—నకుల సహదేవులు.

ఉత్తర—ధర్మభీములేరీ ?

అభి—వీరే.

ఉత్తర—కంకవలలులా ? వినోదమా ?

అభి—యువతీ! నేను హాస్యమాడుదునా ? పాండవులజ్ఞాత ప్రచ్ఛన్నరూపముగ మీ వీటనే యుండినారు.

ఉత్తర—ద్రౌపది ?

అభి—సైరంధ్రి.

ఉత్తర—ఏమి సుదినము ! వీరి నెవరు వ్రాసిరి ?

అభి—నేనే.

ఉత్తర—ఈమె యర్జునుని భార్య యంటివిగా ? సుభద్రయా ?

అభి—అవును.

ఉత్తర—ఆమె ప్రక్కన నిన్నేల వ్రాసికొనియున్నావు ?

అభి—తల్లియొద్దఁ గొడుకుండరాదో ?

ఉత్తర—సుభద్ర యంటివే నీతల్లి యెట్లాయెను ?

ఉత్త — అభిమన్యునికి సుభద్రతల్లి కాదో ?

ఉత్తర — (సిగ్గున లేచి పోవును.)

అభి — (చేయిపట్టుకొని)

(అనుబంధము 45.)

అభి — సతీ ! నా పేరుఁ జెప్పినంతనే నీకు సిగ్గేల ?

ఉత్తర — నన్ను విడువుము పెద్దలున్నారు.

క॥ నేను పరాధీనను నా !
దానను గాదన్న వారు తలితండ్రులు లేరే ।
మానవనాథకుమారక ।
నా నేరము లెల్ల మన్ననము సేయఁగదే ॥

ఉత్తర — (తుమ్మును)

అభి — (నిష్క్ర.)

ఉత్తరుఁడు — (ముందరకు వచ్చి.)

(అనుబంధము 46.)

భళిరే! మాతండ్రికొఁక నెలవే లేదు. అజ్ఞాతోపసంభోగము — కామసంబంధము లేకకలిగె. ఇప్పుడేపోయి కాలమర్యాదిని యుధిష్ఠిరునకుఁ దెలిపెదను.

బృహన్నల నాటకము.

షష్ఠమాఙ్కము-తృతీయరంగము.

విరాటమందిరము-ప్రవేశము-కంక, వలల అర్జున దామగ్రంధి-తంత్రీపాల.

వలల—అర్జునా! చూచితివా యీధర్మరాజుఁడు తన్నేమి చేసియున్నాఁడు. బృహన్నల సారథ్యమున నుత్తరునకు జయముగలిగెనని యన్నమాత్రముననే యాడుచున్న పాచికలఁగొని మోమునవేసెఁగా ఈవిరాటుఁడు! యిట్టిదురాత్ముని నూరకమాననచ్చునే?

కం॥ జంభారి కాచనేనియు ।
శంభుఁడె రక్షించెనేని చంపెదఁగనుమా ।
శుంభద్గర్వాయుత సం ।
రంభంబింపార మత్స్యరాజాధమునిన్ ॥

నకుల—నా బాణమున నిప్పుడే చూర్ణముచేసెదను.

ధర్మ—అనుజులారా! ఊఱడిల్లుఁడు. ఈ ధర్మరాత్ముని సదనమున నిశ్శంకముగ మన మీయజ్ఞాతవిధి నెఱవేర్చితిమి. వీసమెత్తుమాట మిగిలిరానివ్వకుండ నత్యంతానుగ్రహమునం గాపాడినాఁడు. అట్టివానిపై మనము వ్రేలెత్తుట నిందు కృతఘ్నత.

కం॥ పరూపంబున మనకప ।
కారముగాంవించినాఁడు కారణమేమీ ।
భూరమణునొవ్వనాఁడను ।
దారగుణాధారులార తలఁపఁగవలదే ॥

తొలుత సుశర్మ నోడించి వచ్చినందుపై నతనిమానసమున సంతోషమునిండారినది. సమరభీరుఁడైన తనయుత్తరుఁడు భండనప్రచండుఁడై కౌరవులనెల్ల జయించి వచ్చినాఁడన్నఁ జెప్పగూడని యానందమునఁ బొంగి మేనుమఱచినాఁడు. మేనెఱుఁగమిఁ జేసినది నేరమగునా? అతని నేలననవలె. మనోదార్ఢ్యముగల నేనే అర్జునా! నీవు కౌరవులగెలిచితివన్న, నుబ్బుచే నొడలెఱుఁగక, రాజునకు మాఱాడి నిన్ను ప్రశంసించితినే. అతఁడవశ్యము క్షంతవ్యుఁడు.

భీమ — నీమాటలు నాకూఱట గలుగదు. ప్రతీకారము యోచింపవలయు.

అర్జు — మనమందఱము నిజవేషముల విరటుని కెఱింగించుకొందము.

ధర్మ — అప్పుడతఁడు క్షమాపణముఁ జెప్పికొనకున్న వలసినభంగిఁ జేయుదము.

[ప్రవేశము - అభిమన్యుఁడు.]

అభి — (స్వగతము) ఆహా! యిక్కడ చేరియున్నారా? (ప్రకాశము) పిన్న పెద్ద తండ్రులారా! మన్నింపుఁడు. (నమస్కరించును.)

అందఱు — (ఆలింగనముఁ జేసికొందురు.)

ధర్మ — అభిమన్యుకుమారా! నాదుఃఖము నేమని చెప్పఁగలను. వేఱులఁబోఁగొట్టుకొని హీనసేవను నిలిచినదిగాక ప్రాణబంధువులఁజూచినను మాటలాడింప కుండునట్లు చేసినది.

అభి — తండ్రులారా! మీరు నాకుఁ జెప్పకయున్నా! మీకిట్టి దుఃఖస్థితివచ్చినందుకై యెంతయో దుఃఖించితిని. ఆహా! మీ రెంతపరిభవము నొందితిరి.

అర్జు — కుమారా! యూఱడిల్లుము. ఏమున్నకాలమునందంతయు నింతదుఃఖము గలుగదయ్యె. ముందున్నదే. కాని నేఁడు మీ అవలయునని యోచనసేఁడియుఁ దొ ఇప్పటంతయుఁ గడచినది. పిదపఁగదా చెప్పరానిదుఃఖ మావట్లున్నది.

ధర్మ — చింతించి ప్రయోజనమేమి? ఊఱడిల్లుఁడు.

(యవనిక దిగఁజారును.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

రజ్జమార్జ్యము-తురీయరంగము.

ప్రవేశము - ధర్మ - భీమ - నకుల - సహదేవ

అభిమన్యు (సింహాసనమున)

ప్రవేశము విరాట - ఉత్తరుఁడు

విరాట — (వారినిజూచి,) కంకా! ఇదేమి దుష్కృతి? సింహాసనము నారోహించి యున్నావు?

అర్జు — (అనుబంధము 47)

రాజేంద్రా! ఈ మహాత్మునకీ కంక నామము చింతనము కాదు. ఇతఁడు చంద్ర వంశాగ్రగణ్యుఁడు, సకల క్షాత్రైక భూషణుఁడు, జగద్విదిత ధవళ యశోవిలాసుఁడు, పాండురాజాగ్రనందన కుమారుఁడు, రాజసూయమహాధ్వర సోమపానుఁడు, ధర్మనందనుఁడు, యుధిష్ఠిరుఁడుసుమా. అజ్ఞాతవిధినిర్వహింప నీయొద్దఁ గంకనన్నాత్రి సిద్ధమై వర్తించె.

విరాటు — ఏమిమాట. ఇతఁడు ధర్మజుఁడైన భీమార్జునమాద్రేయులెవరు, ద్రౌపదియు నెవతె?

అర్జు — బకహిడింబజటాసుర ప్రాణహరణుఁడు, కిమ్మీరనిషూదనుఁడు, పరాక్రమోద్దండ బాహాయుధుఁడు, మహాబలవంతుఁడు, ఇంద్రసేనుఁడగు నీయొద్ద వలలాఖ్యానమున వంటలవాఁడై పులిసింగములతోఁ జెట్టాలు గమితోఁ బోరాడుచుండిన వాఁడు. ఇంపుగఁ జూడుమా మహానీయుల. తపనాభ తేజఃభ్రాజిష్ణుల మాద్రిసుకుమారుల కాంతియెంతయుఁ గూర్మిచేయువారల. సంగ్రామస్థలి యుద్ధమున నీకుఁగీర్తిఁ దెచ్చిన యోధారుల మహాబలశాలుల నీయొద్ద దామగ్రంథి తంత్రీపాలురను పేరుల హయ గోరక్షకులై యున్న వీరుల. రాజేంద్రా! సుదేష్ణాంతఃపురమున మాలినియను సైరంధ్రియై నెలకొనియుండి తనపై దుర్మోహము గలిగి పరిభవించిన కీచకుని వాని యనుజులను మృత్యుదేవతవోలె విలసిల్లి వారినందఱిని నీబకారిచే గూఢవృత్తిఁ జంపించిన యీతరుణియే ద్రౌపది.

భీముఁడు — మహేంద్రు నర్ధాసనమున వెలసియుండినవాఁడు, అప్సరో వధూమణియగు నూర్వశితానే మోహించి పైఁబడినను వలచని జితేంద్రియుఁడు, ఈశ్వరునితోఁ బోరాడినను వెనుదీయఁడను దివ్యాస్త్రవేత్త, చండిగాండీవకోదండ పాండిత్యనిలయుఁడు. మఱి నిన్నఁ గౌరవానీకమంతయుఁ దానొక్కఁడ చెక్కాడిన కిరీటి శేఖరుఁడు. శాపమునఁ జేసితనమున బృహన్నల నామమున నిన్నాశ్రయించియుండిన సముదాత్తగుణుండగు నర్జునుఁ డితఁడే సుమా.

ఉత్తరు — నిన్న నీమహాత్మ్యము లన్నేని చెప్పవలదన్న మానితిని. నాకు జయ మొసఁగిన మహానుభావుఁడితఁడే. ఇతఁడు మాద్రేయుఁడు. తంత్రీనిర్మించిన కుమారుఁడు. ఎందును గొఱవడని రణభీషణుఁడు. భోగజితశత్రుమన్యుఁడు సుగుణమాన్యుఁడు. ప్రత్యక్షనిహన్యమానజన్యుఁడు. అభిమన్యుఁడు.

విరాట — ఆహా! ఏమి నాశ్చర్యము. ఈదినమే సుదినము. ఆహా! కంకభట్టా — కాదు ధర్మతనయా! నీకెంతయు నపరాధము గావించినాఁడ. స్వీయబలప్రోషణ నుయ్యిలుండఁగాఁ బెట్టనికోటలవలె విలసిల్లు తమ్ములచేఁ బరిరక్షింపఁబడవగుని కాకల దుర్వర్గుఁడైనఁ జన్నిటఁజూచేయ నేరఁడుగదా? అట్టి నేను నీమోమున రక్తధారగ తొలుకునట్లు చేసితినే. నన్ను బ్రాపించుము. (నమస్కరించును)

ధర్మ — విరాటరాజా! నీవే మున్నెన్నాఁడవని యింతప్రార్థింపవలెను? నీగృహవాసమున నీ వలనమంత్రియు నుండి పాలింపఁబడితిమి. వాదమునఁ గిడిగిన కోపమున నీవు శిక్షించుట నేరమా? రాజవగు నీయెదుట మారాడినందున నేనుక ధర్మమునకు వెలితియయ్యె. నాకాశిక్ష తగినదే. అదియుఁగాక, జూదమువలన నాలరాజ్యము నోడి శ్రమకు నోర్వనిపిన్నతమ్ములను, నెచ్చెలియగు నిల్లాలిని నాతోఁ గూడ నింత వందురింపఁజేసి, యట్టి దుస్థితి నుండియు, మాఁ, మాలఁ జూదమాడు నభిలాషగలనన్ను నంతగాదింక నెంత శిక్షించినను గొఱఁతయే. నీవు నాయెడ నిట్లు స్వాతంత్ర్యముఁ జూపుట నీక్షేమము వెల్లడి చేయుఁగా.

కం॥ ఏపారమ్ముఁ జేకొని ।
భూపా యీవత్సరంబు భూరికరుణచేఁ ।
గాపాడితి నన్ననఁగాఁ ।
బాపంబగుఁగాదె ధరణిపాలకచంద్రా ॥

విరాట — నాయపరాధభారమున నాకేదియుఁదోఁపదు. అభయమియ్యవలయును.
(నమస్కరించును.)

ధర్మ — రాజేంద్రా! త్రికరణశుద్ధిగా నాకుఁ గనలేదు. ఏబాసనైనఁ జేయుదును. నీవేమి చేయుమన్నఁ జేయుదుము.

విరాట — ఏమిచేయుమన్నఁ జేయుమనని వచనమిచ్చినందున సాహసించెద.

అభిమన్యునకు నాకూఁతు — నుత్తరఁ బాణిగ్రహణ మొనరింప నొడంబడితి —

ఉత్తరు — చక్కెర చల్లి పాలలోఁ జిందినట్లాయెను.

ధర్మ — ఉత్తరా! అదియేమి ?

ఉత్తరు — అభిమన్యుని మోముఁ జూడుఁడు.

అభి — (లజ్జించును.)

విరాటు — పిన్నవానికి నప్పుడే మోహమంకురించియున్నదా ?

ఉత్తరు — అంకురించియున్నదా? అంకురించి, పెరిగి, పుష్పించి, శాఖలతో నిండి విస్తరించియున్నయది.

భీము — అట్లైన మిగులమేలాయె.

ఉత్తరు — ఆవృక్షము పదినెలలో ఫలవంత మగుటకు నేను హస్తవాసిని.

ధర్మ — అభిమన్యూ!

అభి — (లేచిపోవును.)

ధర్మ — విరాటరాజా! ఇంకను సంశయమేల ? నీబోంట్ల వియ్యము గలుగుట నా పుణ్యముగదా

విరాట — సేవకా ! మాయుత్తరను పిలుచుకొని రమ్ము.

[ప్ర॥ ఉత్తర.]

ఉత్తర అభిమన్యులకు కల్యాణము జరుపుదురు.

మంగళము పాడుదురు.

(అనుబంధము 48.)

యవనిక దిగజారును.

బృహన్నల నాటకము సంపూర్ణము.

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

ఉత్తర రంగము.

[ఒక నాటకనటుఁడు ప్రవేశించి]

ద్విపద— శ్రీరాజితము బుధ చింతితదాయ
కామాక్షి వెలయు బృహన్నలచరిత
మాలకించితి రేమహాజనులార
బాలసీ పాండవ చరితంబుగనుఁడు. 4.

అలఘుగుణాధారులై యుండి తమకు
నలనందనందనుం డనుఁగుగా నుండి
యొకనాఁటి జూదాన నుజ్జ్వలబహుళ
సకలసంపదలను జయ్యనఁ బాసి. 8.

పదియును రెండేండ్లు వనమునఁ బడిరి
అదిగాక యొకవర్షమజ్ఞాతభంగి
విరటుని ప్రోలస్వవేషముల్ మాని
గురునీచవృత్తులఁ గొల్వుండిరకట. 12.

యీలాగు వగఁజెంది యేమనవలయుఁ
గాలంబు దరియింపఁ గా రాదుసుండి
వారేల కౌరవ్య వరుల నుగనుఁడు
పారిచాదనుఁ జూడఁ బరమాశ్ఛతంబు. 16.

పరశురాము నిబాహు బలమహోద్దాము
తిరుగంగఁదోలిన ధీరుఁడొకండు
అరుదుగా నస్త్ర విద్యలకు మగండు
గురుతేజుఁడగు ధను ర్గురుఁడొక్కరుండు.

అతనికంటెను శూరుఁ డతిరథశ్రేష్ఠుఁ
డతులవిక్రముఁడు కృపాచార్యుఁడొకఁడు
నిటలాక్షునంశజ న్మించినయట్టి
పటుబలుండాహవ భర్గుఁడొకఁడు.

తేజంబునను దిక్కు దిక్కులనెల్ల
రాజరాజను పేరఁ బ్రబలెనొకండు
ఆజిమించియర్జును ననిఁగూలనైతు
వెఱపేదియను మేటి విలుకాఁడొకండు.

పోటునయమునైనఁ గారిపుత్త్రుఁగడఁగు
పోటరివిలుకాండ్రు పోరిఁ బెక్కువేలు
అంతటివారొక్క యర్జును నోర్వ
నెంతయుఁ జాలక యిటుక్రిందఁబడిరి.

యీలాగయినని క సేమనవలయుఁ
గాలంబుదరియింపఁ గారాదు సుడి
ఈకీచకునిగంటి రేజనులార
పాకారికైనను బ్రతియగువాఁడు.

ఘనబాహుబలధుర్య కంజాక్షశౌర్య
జనదద్రిధైర్యకీచక వర్యయంచు
భూజనంబులు సర్వభూములఁ బొగడ
రాజన్యులరులని రంతేరమిన్న.

దారుణంబుగవసుంధర నేలినాఁడు
వీరశేఖరుఁడంచుఁ బేరొందినాఁడు

భీముఁ జోక్కుఁ జూడక్కుఁ బృథివి వేఱొక్క
భూమీశుఁడసితోఁ బోరాడఁగలఁడె

పరసతీమణిభంగ పఱచినపాప
భరమున మతిఁదూలి వరశక్తి సోలి
ప్రాభవగతిమాలి పడియెఁగా కున్న
నాభీముఁడైననే మతఁకి నెనురె.

దుర్మార్గవృత్తిఁ బల్కుగ్రహా మొత్తి
ధర్మనందనురాణి తలిరాకుబోణి
నలఘువిలాసహా మాయుతనాస
నళినంతలాళిన త్యధికపాంచాలి.

నాఁడు బాధచేసినీ హీనకీచకుఁడు
నిటుకటాతలపోయఁ గారాదుగాదె
తుదకుఁ దానేమి సంతోషంబుఁ జెందె
తుదలేని దుర్బుద్ధితోఁ దానె ప్రమందె.

ఈబహుబలధుర్యుఁడీయస్త్రవీర్యుఁ
డబలాహాకధైర్యుఁ డేమానెనకట
యీకీచకునిభంగి యేయిబ్బులుండ
లోకులనాకులనా లోచింపవలెనె.

అపకీర్తియొకటి పాయనిపాపమొకటి
యుపతాపమొక్కటి యురుదుఃఖమొకటి
పరిభవమొకటి ప్రాభవహానియొకటి
చిరభీతియొకటి హెచ్చినవైరమొకటి.

ధనహానియొక్కటి తనహానియొకటి
ఘనభయంకరనరకంబెయుండొకటి
అతికామమునరావణాసురుఁడీల్లె
క్షితినిందలపోయఁ గీచకుఁడీల్తె

కాపునధరపరకాంతలమీఁది
భావమెన్నఁడుగాని వలవదఁసుండీ
ఈకీచకాధము నీక్షించుకంటెఁ
బాకారిసుతునింత పరికింపవలదె. 72.

మాయయురేయింతటి మహిమంబుభూమి
నేయెడన్నైనఁ బ్రతీక్షించినామె
బ్రహ్మవిశేషులై భాసిల్లువారు
యజ్ఞయాగానుల నడరించికాక 79.

యే.కాంతవైఁసిరి నీక్షింపలేరొ
భూకాంతులైయుద్ధ భూములఁజేరి
భీతిల్లకనిచేసి వృథ్వ్యైసిల్ల
కేతన్వసంభోగ మెలుఁగంగలేరొ. 80.

అమరనిరాహరులైతపశ్చర్య
లచితాబ్రములుచేసి యఖిలవృత్తముల
నిత్యసంగముల మానినవారైన
భృత్యోహమునఁజేసి వెలయంగఁజాలు. 81.

నేవాఁడికడగంటి నెసఁగువాల్చూపు
దీనుఁడై వేఱొక్క దిక్కులేదంచు
నడలెదనంచుదా సోహమ్మటంచు
నెడఁబాయనంచు నీవేదిక్కటంచు. 88.

నాపురూరవసుండ హాస్యధైర్యంబు
పపంకజానన కిలదాసుఁడయ్యె
నామానినీమణి యామోహనాంగి
యాముద్దులాడియా యాలరుపూబోఁడి. 92.

ఆయుర్వశీసతి యసదయైతన్నుఁ
బాయకొండిననుద్దు పల్కులుదసర

సశరీరసుఖమున్వ్యఁ జనుచెంచిదేవ
కృశమధ్యవరునిపైఁ గేవలమోహ. 96.

మతివేలమైనింద నకటతానెంత
బతిమాలిననుబల వంతపెట్టినను
నోజ కాదనిశ్లోకసె నొప్పకపోయె
సజితేంద్రియత యెం దేనియుఁగలదె. 100.

ఆడిదేమిమఁగని యూలాతాదువావి
గమఁరనివేఁ యాలు ఘనసురవేశ్య
ఆట్రియుంటినిఁదన యయ్యచేపట్టి
నట్టయింటియటంచు నటుపారఁదోలె. 104.

చూచితేయెంత సొబగుఘటించె
చకనికిఁగిడి కినిఫేదమురము
బలుకంచకనిబుద్ధి ప్రజలకుఁగలుగ
నిఁనుబతివ్రత లెందుంచువారొ. 108.

పోలసియర్జును బుద్ధిగల్గంగ
పిలోకమునవేశ్య లెందుంపువారొ.

అనుబంధము.

ఈ నాటకమున నక్కడ నక్కడ ననుబంధమను సంఖ్యలు సూచింపఁబడియున్నవి. ఆసంఖ్యలు వేసిన చోటులయందున్న పాటలిక్రింద నుదహరింపఁబడియున్నవి.

1. రాగము-ఖమాజు. తాళము-రూపకం.

ఇంద్ర—సంతస-మారెను-కమనీ-యమణీ-రమణీ ॥ ॥పల్లవి॥
నీదగునాట్యము-మోదము నిచ్చెను।
గాంచిలిమెచ్చఁగఁగలనా-లలనా-యోలనాగ ॥ ॥౧॥
అలవడుమాధురి-కలగానమునను।
బాలుపుమీఱెను-సొలపుల్-పలుకుల్-గులుకుల్ ॥

2. రాగము-పీలు. ఆదితాళము.

ఊర్వ—శారదముకా-రతిఁగోరుదాన ॥ ॥౨॥
నీమహిలాసము-నింపెనుమది నీ॥
పాదములానఁ పల్కుదాన. ॥౧॥
వడిశరమ్ముల-వంచనసేయుచు ॥
నాఁడుబ్రతుకఁగా-నీఁడుమారుఁడు. ॥౨॥

3. రాగము-నాదనామ ఆదితాళము.

ఆర్జు—తగునే యిరాగతినాడ-నీమతి-రాగకనీకు ॥ ॥పల్లవి॥
ఈపరిపాటిగ-నొప్పులఁబలికితి-
తాపముగలిగెను నోహో-తల్లిరో-పాపమనవే ॥ ॥౧॥
చింతనేయ సేయు-వింతేటిమాటల-
నెంతంగఁబలికితివాహో-తల్లిరో-సంతాపమునిమారె. ॥౨॥

4. రాగము-కేదార. రూపకతాళము.

ఊర్వ—కనుఁగొనఁ మారానునా-కాముబారికోర్వఁజాల ॥పల్లవి॥

అనుబంధము.

అర్జు—పలుకకు మాజననీ-పాపవేగమాపంజాల. ॥పల్లవి॥

ఊర్వ—ధరణినాథ వేమదాన - సురతసౌఖ్యము - వరుసమాకు లేదు
కరుణజూపి కావుమింక. ॥౧॥ ॥కను॥

అర్జు—అమరనాథుంగూడి-యిట్టులాడజెల్లునే
కొమరుడైన నన్ను నిట్టు-లమమ్మ పేమంజూడనౌనె ॥ప॥ ॥౨॥

ఊర్వ—నీ-కే-లా-నా-థ ॥కను॥ ॥౩॥

అర్జు—మే-లా-యె-మా-త. ॥పలు॥ ॥౪॥

ఊర్వ—అమరీమణివే-డగదో-బెదవే-తగునే-పలుకకు ॥కను॥ ॥౫॥

అర్జు—జననిం-దలుబొం-దగ నా-కగునె-తుదకౌ-నరకము ॥పలు॥ ॥౬॥

ఊర్వ—ఈమాటలా నీకే-పాపముగలుగదుగా-యోపగ-పలుకులు॥
పలికెదు ॥కను॥ ॥౭॥

అర్జు—మాతాయీమాటేలా-పాటిగొందగునె-
యేటికి నుడువులు నుడివెదు ॥పలుక॥ ॥౮॥

ఊర్వ—ఊరకపలికెదవు-యోరువమరునకునె - సారసదళనయనా-
సరము పిరసము సలుపకు ॥కను॥ ॥౯॥

అర్జు—సారెకుపలికితినె-కోరకుమదిజననీ-
కూరిమితెగదననే-గురుతర దురితము-సరయుము ॥పలు॥ ॥౧౦॥

ఊర్వ—తనుకమువగ ని త్తైనక-సమరసమదిరాదయె
సుమశరునకు సేదాళ-కమలగనను వాడే సెక
రమణుడయన దనువిమువకు ॥కను॥ ॥౧౧॥

5. రాగము-కానడ. ఆటతాళము.

అర్జు—ఇంకవినంగజాల-నీగాథ
ననుగనలజేసె-నీవేధ ॥పల్లవి॥

అనుబంధము.

గాసిలకిదినా-యాసముఁ జెందఁగ
జేసితివొంపపరాధ ॥కు॥ ॥౧॥
తల్లి వినీవై-తనయునిఁ గోరుదె.
గొల్లను నీదగుబోధ ॥ ॥౨॥

6. రాగము-ధన్యాసి. ఆదితాళము.

ఊర్వ—సురబాలికి-తాళఁజాలఁ కాంతా
గురువైరము-చూపఁదగునె యింతా ॥ ॥పల్లవి॥
దేవరమణి వేసఁ-బోవఁ దోలఁగనీవు.
భావమునకు ధర్మమా ॥ ॥౧॥
ప్రాణనాథుఁడమది-లోనసమ్మతినిన్ను
దీనను నన్నుఁగావవె. ॥౨॥

7. రాగము-కేదారగౌళ. తాళము రూపకము.

అర్జు—అయోఘోరతర శాప
ప్రయోగమున కోర్వఁజాల ॥ ॥పల్లవి॥
వికలితమై చాపశర-ప్రకరంబుల మానఁజేయు
సకటకటా యెల్లనపుంసక భావము నోర్వఁజాలవ ॥ ॥౧॥
ఎటువాను హీంతాంగ బీ-షటు శాపము పాలయ్యెను
కటకటయూర్వశికిపి-కటికబుద్ధి యేలఁగలిగె ॥ప॥ ॥౨॥

8. రాగము బిలహరి. తాళము ఆది.

ఇంద్ర—నిన్నుఁబోలు వారులుందురే-యీలోకమునఁ
జెన్నారఁగ నెంతబలు-విజ్ఞానము గలిగిన ॥ ॥పల్లవి॥
ఇంతచిత్రమైనభంగి-నీవు చేసియున్న వాఁడ
వింతవార లెవ్వరుండు-రీజగంబులోనఁ జూడ ॥ ॥౧॥
దేవకీరవాజ్ఞి వెసఁ-బోవఁగోలు నిగ్రహంబు
లేవిఘ్నంబులనుగార-వించి మెచ్చి నాఁడు సుతా ॥ ॥౨॥

అనుబంధము.

9. రాగము-పూర్వికల్యాణి. రూపకతాళము.

శకున— ధైర్యమొదలనేలా-తలఁచవలదు భూమిపాల ॥ ॥పల్లవి॥
చిరరాజ్యము సమకూరెను-సకలంబును నీదయ్యెను
మరల వనవాసమునీ-యరులకుఁ జేసూరు ॥౧॥
గురుయోచన చేయఁగనిక-నేటికి మదినూరకుమా
కురునాయక సౌభాగ్యము-కోరియొందు గలుగనేర్పు ॥౨॥

10. రాగము-పీలు. తాళము-ఆటతాళము.

అందరు— హిమాలయనరాణి-కాశీభవాని-
పాలింపుము రాణి-పరమకల్యాణి ॥పల్లవి॥
అనుదారినిన్ను శంకరినమ్మినాము.
కనికరించి మమ్ముంతట-దరిజేర్చవమ్మా. ॥౧॥

11. రాగము-జంజూటి. రూపకతాళము.

బృహ— శీలసుగుణమత్స్యభూ-పాలపుంగవా-
బాలనామ ప్రార్థనంబు-నాలకింపుమా ॥ ॥పల్లవి॥
నవ్యభరతసంగీత నాట్యవిద్యల-
భవ్యకీర్తిఁగన్నియలకుఁ-బరగఁజెప్పుదు ॥ ॥౧॥
వేడుకొండ నీదుసేవ-చూరుకరుణను
పేడిబృహన్నల యనంగఁ-బేరునాకును.

12. రాగము-మోహన. ఆదితాళము.

బృహ— సముదారా ధీవరా
శౌరితనూజుఁడు పాడుఁడు ఘనుఁడు ॥పల్లవి॥
జనఘనివాతని వినుతింపఁగనా-
వనజాసనునకు-ఘనముగాదే. ॥౧॥

అనుబంధము.

13 రాగము-బ్యాగ్. ఆదితాళము.

కర్ణ—పడవేయునె-భండనమ్మునోన ॥ ||పల్లవి||

ఎటు తాళువాడా-కులాత్ములకై

యిటు లేటికిఁ బటుచింత చేయు ॥ ||౧||

ఘనశక్తియింత-యును లేనివారు

మను జేశ్వరా-యునిగూల్పనేరనే. ||౨||

14. రాగము-కల్యాణి. ఆదితాళము.

శకుని—సమ్మోదంబునను-చాల మేలుగలిగె

నమ్ము యోచనలు-వలను సేయఁగ. ||పల్లవి||

ఊరు కేల యిట్టు-వాదములాడె

నారరీతియగు నె-యిట్టులాడంగ

కారణమేమి-పనేమి-వైరి-

నూరడిల్లు-విధంబు సేయంగ ॥ ||౧||

15. రాగము-సౌరాష్ట్రి ఆదితాళము.

శకుని—వారిగర్వభళిరె-భళిరెనేడు-వైరులను పెలారిది వైరమున-

బాధ సేయుంగను ॥ ||పల్లవి||

దురాచారులను-దుర్నీతిపరులను-విరోధులను మిగుల-

దురాపతాపములు-పాలుచేయఁగ-నరిణ్యాపనము న-

కంపగభళిరె ॥ ||౧||

16. రాగము-బ్యాగు. ఆదితాళము.

చారులు—రాజ-రాజపురీగ్రామ-రాజఁదెత్తుము

రాజఁదెత్తుము-మీకుఁ-దేజమిత్తుము. ||పల్లవి||

అనుబంధము.

ఎట్టినా పాండవుల ముట్టినత్తుము-
ముట్టినత్తుము-వారి-బట్టి తెత్తుము. ॥౧॥

17 రాగము-సురటి తాళము ఆది.

ఉర్వ— ఈలలనామణి-కేంతటిసుఖమో
చాలఁగ నింతటి-లీలఘటించె ॥ ॥పల్లవి॥
ఈనలినాక్షికి-దీనతగ్గాను
ఈనంప్రసకుం-డెలిసకతిన ॥ ॥౧॥
మందునిఁబుం స్త్వవి-ఖంకునిఁబొందిన
యండజయానకు-నుండదెసుఖము ॥

18 బిలహరి-రాగము. ఆదితాళము.

చక— గొడపవలెనెన్మోంరత-పెలయునాకారత-
యూరంభూరినారత-యాలఘునీరత. ॥పల్లవి॥
నయులసుగులఁ ద్రోయనె-కురుగఁగారాయనె-
దొంలఁబోరల వేయనె-దూలఁజేయనె ॥

19 రాగము-బ్యాగ్— ఆదితాళము.

కీచక— అంగజాని-బంగారు-మంగళాంగి— యీనారి
సింగారు మంగసాకృతి-గనువలె-
రంగారుచున్నదిగా-యూ-భృంగవేణి ॥ ॥పల్లవి॥
కోకారిశృంగారియో-కాక-పాకారిదేవెరియో
కాకున్న నారంభ-యొకన కాంగియొ.
యీకాంతయుందు నెఘా-లోకమున లేకయున్న ॥ ॥౧॥
లేదేనిరుద్రాణియో-యాభూవారుపూ.బోణియో ।
కాదెనిపరించి-కాంతామణియోయీ
వేదండగామిని-వాదమేలకాదఃకాదు ॥ ॥౨॥

అనుబంధము.

20. రాగము-బిలహరి. ఆదితాళము.

కీచ—భళిరే యేమి పుణ్యమీవు సలిపినాఁడవో
లలనబల్కు టాక్షణదీప్తి నెలసెనీపయి ॥ ॥పల్లవి॥
మేలిముద్దు చిలుకపలుకు లీలజూపుచు
బాలనీదండఁ బలుకు మేలుచాలవె ॥ ॥౧॥

21. రాగము-ఆఠాణా. తాళము-రూపకం.

ద్రౌపది—మానసము లోననింత ప్రాణేశ్వర ।
దీనగతి-యేనాఁడును-నే నెంచను-గానఁగద ॥పల్లవి॥
ఊరకిటు-లాడెదవు-కోరికయొ-సల్లాపమొ ॥
బీరమా-నీకు-బీరమా-సుబీ-చారమా-భుజ-సారమా
వైరిఁ బోరిగొనుటయె-భారమా-పాటింపగ ॥ ॥౧॥

22. రాగము-కాంభోధి. తాళము-ఆది.

ద్రౌపది—పరిపాలించి తేరమణ-నాలీల-లాలించి-చాలా దయచే
కాలాను-కూలాలమె-యూలాలఁగొనరె ॥ ॥పల్లవి॥
ఆమోదమున నీమహానుభావుని కొసఁగినఁ
నీమాట-నేమించు-భీమా మిగుల ॥ ॥౧॥
ఈవేళ-నావగ-బోవఁగఁ జేసితివి.
కావవె-మహానుభావా-ప్రేముకొద ॥ ॥౨॥

23. రాగము-తోళము. హంసధ్వని-రూపక.

ద్రౌపది—ఎందుకీ-భంగిసన్ను-తింపగా-చందమారయఁగ
మందు-రా-ల-న్నా-షై-మహిత వెలయఁ-బలికెదవిటు॥పల్లవి॥

అనుబంధము.

ఊర్వ—కాంతసి-చరితమెన్న-వింతగా । చింత-సేయుగును.
సం-శో-షం-బు-న్నిం-చెగ।బాగడఁగనిను-నలవియగునే॥పల్లవి

ద్రౌపది—పంతో-షమొ-త్తైనఁ-కాంతా-నన్ని-రీతిఁ ।
వింతగనుతి-యింతురెయిది-యొంతటిపని-యింతపొగడ ॥౧॥

ఊర్వ—మగువరో-సదమల-చరితము-జగతిని-నిలిపితి ।
వరుదుగ । పొగడ-దరమొ-మిగులవగల ॥

ద్రౌపది—సన్నిటు-లారక-యాడకు-మెన్నఁగ-నీదగుప్రీతియు ।
మన్ననగా-కున్నను జా-లున్నవలా - మిన్నవుసీ-వున్నతిమొ-నె
న్నఁదుసీ-మనంబున నను-ఘనాధరణ-దనర్చినను-గనుంగొనవె॥౩॥

ఊర్వ—చండబలవిలసితులౌ-పాండవులునివనరయుచు-నుండగనుదో
సఁగులుసి-దండనొలఁగి-మొండుకొనుచు-నుండఁగలవె-
చెండ బనుసు-విచారఘన-కచావలదు-
పచారములు-వచింపఁగను పండుపుగఁగంటినిగద ॥ ॥౪॥

24. రాగము-కాపి. ఆటతాళము.

ఆదియు—అనఘ మాదగుప్రార్థనంబుల-గనికరంబున బెంపవే.
వినుతిచేసెడమీదురాత్ముల-గనలిమనమువిడిపింపవే ॥పల్లవి॥
నిదుసేవకుల కటమమ్ముగన-నాదరంబునఁబట్టిరీ
యీదురాత్ము నెలంత చేసినగాదునము-పడఁగొట్టిరీ ॥౧॥
వివరణంబు గధర్మసుతుడని-భీముఁడర్జునుడంచునూ
గవలుద్రౌపదియంచుమముబలు-గాసిపెట్టిరిభూవరా ॥౨॥

25. రాగము కాంభోజ. రూపకతాళము.

ద్రౌ—చాలసంతసమాయె మాకును మేలునిండెగా-
మదిదఁకలపగ ॥పల్లవి॥

అనుబంధము.

పోలవైరులఁజీదోఁ నేను - ఏలా మఱచి - యాలోచన - లీలాగున
దేలింపగ ॥
కమసాహసమడరింపుమ - గుణియుడనుల బహలించుము
నాడీవిరటునిగోధనమును - పడిబాదివిన - గమచెలయున - మాను
కనవలెబహువారలు ॥ ||౧||

26. రాగము-బ్యాగ్. ఆదితాళము.

శమని— సంతరింపఁ జేసెనేఁడుగా మెనుదినము ॥ ||పల్లవి||
భూరిసామ్రాజ్య-వైభవముల్ల-చాలసిమనస్సు
నేఁడుగాదె సుదినము ॥ ||౧||

27. రాగము-కల్యాణి. ఆదితాళము.

ఉత్తర॥— ఈమహానుభావుఁడు-కాముఁడనో జాయనో ||పల్లవి||
పరగంగ నిందిరా-కరగణిని మారించరా
ధరణికివచ్చిన-సరసిజనేత్రుఁడో ॥ ||౧||
తనమనమునోదనము-మనసుసుఁబుట్టగా
జనపాలుఁడైనయూ-పవమాతరిత్రుఁడో ॥ ||౨||

28. రాగము - తాళము.

అభి— పాపముగాదా-నాపాపము
తాపము దీర్చి యూపదలను-బాపగరాదా ॥ ||పల్లవి||

29. రాగము-భైరవి. రూపకతాళము.

ఉత్తరుఁడు— నగధీర-సుగభీర-నానానామవిహార,
తగనీచరితము చెప్పవె-ధరణీనిర్జరవీర ||పల్లవి||
పూనిననీసత్యమునకు భువినియంతయు నదరఁజొచ్చే.
నీనామము దేమగునో - నెమ్మి నాకు చెప్పరాదె ||౧||

30 రాగము-నాదనామ ఆదితాళము.

ఉత్తరుఁడు— అయ్యో యయ్యో చచ్చితి.
ప్రాణముపోయె-నయ్యో ||పల్లవి||

అనుబంధము.

తల్లియుండగ్రహలు-నెల్లరుండంగా.
యెల్లగావచ్చెనే-యెల్లనుచాపు ||౧||
ఈపాటుగల్గునే-భూపాలసుతుండను.
ఈపాము నాకేడ-దాపురమాయెను ||౨||

31. రాగము-సురటి— ఆదితాళము.

అర్జు॥—నారసాక్షి ద్విరదగమన-చారుసిలవేణీ ॥ ||పల్లవి||
ఇట్టివానికిప్రచెల్లై-లెట్టులైతివి।
మట్టుమీరు కీ-సమ్మంగాల-మానినీమణీ ॥ ||౧||
పాదరంబుదీరనిందు-మీద నేయుహో.
నాదుమోహ-మేపనంచు-సమ్మంబోకుమా ॥

32. రాగము-భూపాల ఆటతాళము.

బృహ—నాపరత్నము-నా భాగధేయము.
నాజోడు చెలికాడు నను జూడరాదే ॥ ||పల్లవి||
ఏనాడే పాపమునసే-యీరీతిగలిగెనా.
కడకుమాటుస-జేయంగరాదో ॥ ||౧||

33. రాగము-కపఫేజా. ఆదితాళము.

అర్జు॥---ఏమునే తప్పు-నెంచబోదుమహీనదైవమింత చేచ్చె।
ఆమహాత్ముల్-లెట్లులైరి-అయ్యయోనే-నెట్లుందు ||పల్లవి||
తాపమున-కోపంబుల-దైవమేమిచేసెనన్న.
పాపడంచు-బలుకరైరి-పాపమనువారులేరె ॥ ||౧||

33. రాగము-శంకరాభరణం. తాళము-ఆది.

ఉత్తరుడు—పో-రా-డ-నే-రై-పోవకే మద-కారపుబలా ||పల్లవి||
నాచాపబాణముల్-చూచినంబారకే-
సిచులవారల-పిచమునడచుహా ॥ ||౧||
సామజపాలికే-సరితోడంబోనన-
భామలో యెందును-క్షేమముగల్గునే ॥ ||౨||

అనుబంధము.

35. రాగము-అఠాణ. రూపకతాళము

ఉత్తర — నిను వేడికొందునన్నా-చాలగ-మనసార నాదు
ప్రార్థనం-బను రాగ మూరచేయుఁగను ॥ ॥పల్లవి॥

ఉత్తరుఁడు — అది యేమి చెప్పుమమ్మా-కొంకక ; ముదమార నేమి
కోరినా-నొదవింతు నేల సందేహము ॥ ॥పల్లవి॥

ఉత్తర — కురుసేన నెల్లను నీవు-బరిమార్తుగాదె యాజిలో-
మఱి నాదు బొమ్మలాటలకై-స్ఫురదంబరంబు లీవేడెద ॥౧

ఉత్తరుఁడు — ఇది యెంత కార్యమియమ్మా-మదినూఱడిల్లు చెల్లెలా-
ముదమార బొమ్మపొత్తికల్-కొదలేకయుండ నేఁడిచ్చెద ॥౨॥

36. రాగము-బిలహరి. ఆదితాళము.

అభి — ఏమివిచిత్రమో-యేమియుఁ దెలియదు-
నామదిశంకయు-వేమారుగలిగెఁడు ॥పల్లవి॥

భీతిల్లకే తయుఁ-ప్రీతి సారథ్యమున-
చేతెంచు నాతఁడే-నాతండ్రియౌనోకో ॥ ॥౧॥

37. రాగము-జంజూటి. రూపకతాళము.

ఉత్తరుఁడు — అమ్మా యమ్మాయమ్మా-యిదిగోమి సైన్యము-
ముమ్మరంబుగా-మూగినిలిచెను ॥పల్లవి॥
అబ్బాయ బ్బాయ బ్బా-శబ్బబ్బలా యేను-
మబ్బు మూసెను-ఉబ్బి కోలకు ॥ ॥౧
అయ్యో-అయ్యో-అయ్యో-వేయ్యేలచాలను-
కయ్యమునకు నా-కాలు నిలువదు ॥ ॥౨॥

38. రాగము-జంజూటి. ఆదితాళము.

ఉత్తరుఁడు — చావుదప్పె-నా-జీవముప్పె ॥పల్లవి
కౌరవులతోడను-బోరాడువాఁడనే
వారిజూచినంత నే-నీరువట్టుపుట్టె ॥ ॥౧॥

అనుబంధము.

పంప్రమాట చేయుక - వల్ల కాటిసారథీ -
కొంపఁగూలిపోవఁగాఁ - జంపుచుండెనన్ను ॥ ॥౨॥

పూరకంగమంతయు - వడవడవడ కా -
పారివచ్చినంతనే - ప్రాణమింతదక్కె ॥ ॥3॥

ఉత్తరుఁడు — ఇదేలా - యింతబల - వంతమయ్యెనీ -
పదంబులన్ - మ్రొక్కెదఁ - పారనిమ్మనీ ॥పల్లవి॥

బృహ — కుమారా - భీరుభంగిన్ - బోవనో నేరా -
ప్రమోదంబొ - నమ్మినన్ను - నమ్మరమ్మా - యో ॥పల్లవి॥

ఉత్తరుఁడు — భయంబయ్యె - జాలజాలు - యుద్ధమాశనే -
నయో నా - ప్రాణమింత - మానరాదేని ॥కి॥ ॥౧

బృహ — వచోగితిం - బాటిసేయు - భంగియాడవే -
విచారంబేటికింత - నేనుగల్గరా ॥ ॥౨॥

40. రాగము - హిందూస్థాని తోడి. తాళమిశ్ర.

ఉత్తరు — అక్కటా సారథి - యొక్కడికిపిల్చెను ।
దిక్కులేనిభంగినాకు - సెత్తువేసియిల్లుగాల ॥పల్లవి॥

చావువచ్చెనేనిసాకు - జీవయేల చెప్పుచుమా ।
దైవమేమిచేసెనన్ను - దాళిబాలతల్లి దండ్రీ ॥

41. రాగము. తాళము.

ఉత్తరు — నాకయ్యె ప్రాణభయము - పోకార్పగని ॥ ॥పల్లవి॥
తామసమునకికయ్యెడఁ - దాలిమిగలుగదు మదిలో
నామనకినిఁదగజేకొని - ప్రేమఁబోవరాదెనను ॥ ॥౧॥

అనుబంధము.

పాపము పుణ్యమనఁబెయో-పాపినాకిఁకదయామాలి-
నాప్రాణమునాకొసంగి-కాపాడువారు లేరే ॥ ॥౨॥

42. రాగము-జంజూటి. రూపకతాళము.

బృహ—దేవదేవ దైత్యవిదారణా-లోకకారణా ।
పాపవారణా-లోకకారణా పాపవారణా-లోకకారణా ॥పల్లవి॥
ఇందిరాపతి కేశవా-నీలనీరదనవవిగ్రహా-(హరి)
సుందరారవిందహరివిలోచనా-భవమోచనా ॥౧॥ దే॥
శ్రీపతీహరిపావనా-లోకపాలభరణపీతాంబరా-(హరి.)
తాపసాంచితమానసాబ్జవినోదనా మధుసూదనా ॥౨॥

43. రాగము-తాళము.

అక్షే—జనకా చేరనిమ్మా-ఏతనయుని నను జేకొమ్మా ॥పల్లవి॥
అనయము చూపంగ-మానము నగ్గోడికి-
మానిని డిగ్గైకొమ్మా ॥౧॥
కన్నతండ్రినిసు-గానకయుంటిని-కన్నగదయ
రనిమ్మా-నాపయి ॥౨॥

44. రాగము-కేదార. తాళము రూపకము.

అక్షి—చేకొమ్మా నీముద్దు సుతుని-పొమ్మనక ॥పల్లవి॥
నెమ్మనమ్ము-నెమ్మిగ్రమ్మి-సమ్మదమ్ము గ్రమ్మరించె ॥అను॥
అజ్ఞ—నాబాలా నేగూరుడును రా-ఈలాగామో-
శీలతాల-వాలబాలి-దాళజాల-జాలమేలనో ॥పల్లవి॥
అభి—రంగమీఱ-కౌంగిలించితి-పొంగెనంతరంగము-
భంగివెల్ల-బ్రమింగెనీదు-మంగళాలింగనంబు ॥ ॥౧॥
అజ్ఞ—విన్నవైతి-నన్ను జేయు-మన్ననంబున్నన్నదో-
నిన్ను జూడ-కున్న నేర-మెన్నకింక జెన్నుమీఱ ॥ ॥౨॥

౬ ఘట్టము.

45. రాగము-పీలు. రూపకతాళము.

ఉత్తరుండు—భూతనాథ సమ్మోహనా-శ్వేతవాహనా-భళి ॥ ॥పల్లవి॥
ఎన్ని భంగుల నిన్ను నియ్యెడ-సన్నుతింతును
యున్నతముగ నీకు నేమని-విన్నవింతును ॥ ॥౧॥
అరసినను సన్నుతించి నాదగు-భరము బాపవే ।
యరమర లేకింక నాపయి-గరుణజూపవే ।

46. రాగము-సురటి. తాళము-రూపకం.

అభి—సారసాక్షి తాళసెందు-క్రూరమారుండు ॥పల్లవి॥
లోకవినుతకీర్తి-వినుము సేబికీర్తి,
నాకనికరనాంగనమణి-లోకసుందరి ॥ ॥౧॥
భూవరేంద్రనందనీ । లావణ్యరూపిణీ ।
పావనార్థ రామ్మనాంబు జేవి యియ్యవె ॥ ॥౨॥

47. రాగము-నవరసకన్నడ. రూపకతాళము.

ఉత్తరుండు—అరయగ నా దొరచేనౌర-నీనుగ మానంద మహీయ ॥
ఆయగను శ్రీరపుణ్యరూప-యువనిన సమాపమొను ॥పల్లవి॥
నాలుగనా భాగ్యమునకు-సంతసించితి-ఎంతో-సంతసించితి
కాలునికో లులువట్టి-కూలుదన్ను వాడనిపుడే ॥అ॥ ॥౧॥

48. రాగము-రాగమాలిక. ఝాంపతాళము.

అన్న—అలకింపుము భూవర-మోహ గుప్తప్రీతి ॥పల్లవి॥
అరయగ నీ సత్య-పరుషుయుధిష్ఠిరు-నను దారమూపము.
తెరలబలు కకుపరాకు సనిటు ధరాధిపగమని వాక్యలు వినగ॥
॥నాటకు రంజి॥

అనుబంధము.

పాలుపుగనామహా_బలసూనుడీతఁడు_విలసిల్లుభీముఁడు
వెలియజేయుము_విలోకనము ను-త్రిలోకయుఁలను
2 ఒలోజ్వలుడితముడా ॥ ॥శంకరాభరణ॥

కనుగొనుమీరలశ్వని దేవసూనులు-ఘనులగుయామళులు
తనరజేయుకు_మనాదరణము_జనాధిపనిను-వినాయెరుగరు
॥శహాన॥

తుదకామాలినియని_యొదవినపేరున-వొదవెమ్సైరంధ్రి-
యదియె ద్రౌపది-సదాశుచితకు-యుదాహరణము-
గదానరవర ॥అ॥ ॥మోహన॥

భీమ—అరుదారసీతడె_సురపతిసూనుడు.నరుడు-ఫల్గుణుండు
వరమహాజిత-సరోజహితుడు-విరోధివిసర-ధరోన్నతపలుకా
॥కేదార॥

ఉత్తరుఁడు—అభినవకాంతితో-నలరారుసీతడె-యభిమన్యు...
విభవమేమన-ప్రభాపరిమిత-విభావసుడగు-శుభావహుఁడిత—డా...
॥సావేరి॥

49. రాగము-బ్యాగు. ఏకతాళము.

సర-సీరుహదళనయనా-వర-సారసభవగిరిజా-
వర-నారదబుధజనతా-సుర-వారనిగమనుతా-
ధీరా-సారా-మిలిథీలోకాధారా ।
భంగో-జ్వలకం-ధిశయా-కమలా ।
రామా-భీమా-యిన-నేత్రాసద్వేశా ॥

మంగళము.